

დავით
შაბურიშვილი

შაბურიშვილი
(შაბურიძე)

გვარის ისტორია

დავით შაბურიშვილი

შაბურიშვილი (შაბუხიძე)

გვარის ისტორია

თბილისი
2025 წ.

ეს არის პირველი მცდელობა შაბურიშვილების გვარის ისტორიის შესწავლის და წიგნის სახით გამოცემისა. ვინაიდან **შაბურიძეები (შაბურიშვილი)** იყვნენ ძირძველი და წარჩინებული ფეოდალური საგვარეულოს წარმომადგენლები, ბუნებრივია, მათი შესწავლისას გვერდს ვერ ავუვლიდით ზოგიერთ თანმხლებ ისტორიული მოვლენის განხილვასა და რიგ შემთხვევაში თავისებურ კვლევასაც კი, რათა უფრო სრულყოფილი წარმოდგენა გვექონდეს ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ.

წიგნში გამოყენებულია სხვადასხვა ისტორიული მასალები და დოკუმენტები, მათ შორის გენეალოგიური კვლევის კავშირის „არიან-ქართლის“ მიერ საქართველოს ეროვნული არქივისა და ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული პირველადი ისტორიული დოკუმენტები, რომლებიც ასახავს XIII-XIX საუკუნეებში არაგვის **ერისთავ შაბურიძეებისა და შემდგომში აზნაურ შაბურიშვილების** ცხოვრებასა და საქმიანობას.

ეს წიგნი იმითაც არის საინტერესო, რომ მას დართული აქვს გამოყენებული ისტორიული წყაროები და დოკუმენტები, რაც საშუალებას მისცემს დაინტერესებულ მკითხველს, სურვილის შემთხვევაში, უფრო დეტალურად გაეცნოს მას.

ავტორი:

დავით ვახტანგის ძე შაბუხიშვილი

ხედაქსოვი:

მეჩაბ ზაქიის ძე შაბუხიშვილი

კოხეჯსოვი:

ელენე ვახტანგის ასული შაბუხიშვილი

ნიგნი აენყო და დაჯაბადონდა

©დავით შაბურიშვილი, შაბურიშვილი (შაბურიძე) - გვარის ისტორია. თბილისი, 2024 წ.

ISBN 978-9941-8-7398-0

შაბუნიშვილთა საგვარეულო ხატი

ივერიის ღვთისმშობლის ხატის ტროპარი

წმიდისაგან ხატისა შენისა ჰოი, დედოფალო ღვთისმშობელო, სიმრთელენი და კურნებანი უხვად მოეცემიან ყოველთა სარწმუნოებითა და სიყვარულით მისდა მოღვთოვნილთა, ამისათვის ჩემსაცა უძლურებასა მოხედენ და შეიწყალე სული ჩემი, სახიერო, ხოლო ხორციით განმკურნე მადლითა შენითა ყოვლადწმიდაო.

სარჩევი

შესავალი	6
--------------------	---

თავი I

არაგვის საერისთავო და ერისთავების რეზიდენცია	9
ნადარბაზები	15

თავი II

„ძეგლის დადება“ (ძეგლისდება)	17
სამართლებრივი დოკუმენტი არაგვის ერისთავების (შაბურიძე) და ქსნის ერისთავების (ქვენიფნეველი) შერიგების შესახებ	17
„ძეგლისდების“ მიღების აუცილებლობა	17
შურისძიება	19
პოეტ გიორგი ლეონიძის ისტორიული დრამა „გიორგი ბრწყინვალე“	20

თავი III

უძველესი ისტორიული დოკუმენტები და მოვლენები, რომლებშიც შაბურიძეები არაგვის ერისთავებად იხსენიება	24
გერგეტის ყოვლადწმინდა სამების ტაძარი და გარდაცვლილ არაგვის ერისთავ შაბურიძეთა „სულთა მატიანე“	24
1398 წლის 6 ივლისის მცხეთის გუჯარი №169	29

თავი IV

შაბურიძენი არაგვის საერისთავოს პირველი ერისთავები (XIII-XV ს)	31
თავისუფალი ენციკლოპედია (ვიკიპედია) და პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გვერდი შაბურიძეების შესახებ	31
ქართულენოვანი ვიკიპედია და ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია	31
საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის (ბიბლიოვიკი) გვერდზე „არაგვის ერისთავი“ მოცემულია ინფორმაცია არაგვის ერისთავ შაბურიძეების შესახებ	32
რუსულენოვანი ვიკიპედია	34

თავი V

შაბურიძეების (შაბურიძეების) საგვარეულო წარმომავლობა	37
1. გვარის წარმომავლობა საკუთარი სახელი შაბურიდან	37
2. გვარის წარმომავლობა იოანე ბატონიშვილის ჩანაწერების მიხედვით	38
3. გვარის წარმომავლობა ირანის სასანიდების სამეფო დინასტიის მმართველ „შაპურიდან“	44

თავი VI

მეფე ვახტანგ III და მისი მეუღლე არაგვის ერისთავ შაბურიძის ასული (დედოფალი საქართველოსი)	46
უნებურად იბადება კითხვა — მაინც ვინ იყო ასეთი გავლენიანი შაბურიძე?	47

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი	53
---------------------------------------	----

თავი VII

მეფე გიორგი VIII-ის შვილის მარიამისა და არაგვის ერისთავ ვამიყ შაბურიძის ვაჟის გიორგის ქორწინება.	56
---	----

თავი VIII

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია — არაგვის ერისთავ შაბურიძეების სალოცავი და საძეაღე. .	60
---	----

თავი IX.

1474 წლის 24 ივნისის ბოდორნის მონასტრის გუჯარი	63
1399-1419 წლებში სვეტიცხოვლის ტაძრისადმი შეწირულობის წიგნები	66
1669 წლის წილკნის ღვთისმშობლის სამწყოს სიგელი	67
XVII საუკუნის საეკლესიო „ოთხთავი“.	69

თავი X

როდის დაკარგეს შაბურისძეებმა არაგვის ერისთაობა	70
--	----

თავი XI

არაგვის საერისთაო შაბურიძეების შემდეგ (XVI — XVIII საუკუნე)	76
---	----

თავი XII

აზნაური შაბურიშვილები XVI–XIX საუკუნეში	79
---	----

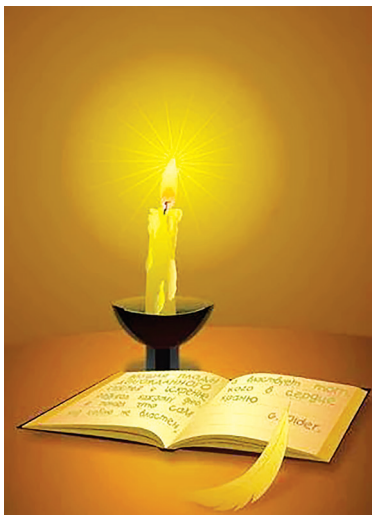
თავი XIII

არაგვის ერისთავების გენეალოგია და გერბი	89
შაბურიძეების დინასტია :	89
სიღამონიძეების დინასტია:	89
არაგვის ერისთავთა გენეალოგია	90

თავი XIV

საშაბურო — არაგვის ერისთავების საგვარეო ტერიტორიის შემორჩენილი სახელწოდება . . .	92
ერთიანი საქართველოს მეფეები	95
ოჯახის გენეალოგია.	96
გამოყენებული ლიტერატურა	97
ვებგვერდები	97
ავტორის შესახებ	98

შესავალი

წმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია II-ის გვარების დალოცვის ინიციატივამ და მოწოდებამ (2010 წელი), რომ თითოეულმა ქართველმა საკუთარი გვარის ისტორია უნდა იცოდეს, უდიდესი ღაღადღავება, გამოხმაურება, მხარდაჭერა და მოწონება დაიმსახურა.

მხოლოდ წარსულის ღრმა ცოდნით იმკვიდრებს ყოველი ერი თავის არსებობასა და მეობას.

როგორც ილია ჭავჭავაძე აღნიშნავს: „მხოლოდ წარსულის ცოდნით დაუცავს ყოველ ერს თავისი ეროვნება, თავისი არსებობა, თავისი ვინაობა.“ „...ერის დაცემა და გათახსირება მაშინ იწყება, როცა ერი, საუბედუროდ, თავის ისტორიას ივიწყებს. როგორც კაცად არ იხსენება

ის მაწანწალა ბოგანა, ვისაც აღარ ახსოვს – ვინ არის, საიდან მოდის და სად მიდის, ისე ერად სახსენებელი არ არის იგი, რომელსაც ღმერთი გასწყრომია და თავისი ისტორია არ ახსოვს. რა არის ისტორია? იგია მთხრობელი იმისი, თუ – რანი ვიყავით, რანი ვართ და რად შესაძლოა ვიყვნეთ კვლავადაც. ისტორია თავის გულის ფიცარზედ იბეჭდავს მარტო სულისა და გულის მოძრაობას ერისას და ამ დაბეჭდვითა, როგორც სარკე, გვიჩვენებს იმ ღონესა და საგზალს, რომელიც მომადლებული აქვს ამა თუ იმ ერსა დღევანდლობისთვის და გაძლიერებისთვის.“

როგორც ცნობილია, გვარი თავისებური ცოცხალი ისტორიაა, ოჯახის მემკვიდრეობაა, საზოგადოების პირვანდელი უჯრედია, ერის განუყოფელი და ძირითადი შემადგენელი ნაწილი.

ქართველები ოდითგანვე სამშობლოს ისტორიას, საკუთარ გენეალოგიას – სისხლის ყივილის, ფესვებთან დაახლოების წყურვილით იკვლევდნენ.

წინაპრების პატივისცემითა და მათი გმირული ცხოვრების შესწავლით მათ სურდათ მეტი ისტორიული ინფორმაციის მოძიება, რათა უკვდავეყოთ ქართველობაც და საკუთარი გვარიც.

საქართველო ქართველთა გმირულმა თავდადებამ გადაარჩინა. ჩვენს წინაპრებს ყოველი მტკაველი მიწისათვის სისხლი რომ არ დაედგარათ და თავი არ გაეწირათ, ქრისტეს რჯული და ადათ-წესები რომ არ დაეცვათ, დღეს არც გვარი გვექნებოდა ქართული და არც საქართველოში ვიცხოვრებდით.

შაბურიძენი ქართლის მთიანეთის წარჩინებული ფეოდალური საგვარეულოს წარმომადგენლები იყვნენ (XIII-XV საუკუნე). არაგვის საერისთაოს პირველი ერისთავები, რომლებსაც ეპყრათ ერისთავთ-ერისთავის „ხელი“ და სათავეში ედგნენ გაუტეხელ არაგვის ხეობას.

ერისთავ **შაბურიძეების** რეზიდენცია იყო **საშაბურო** (საგვარეულოს საცხოვრებელი ტერიტორია, როგორც საბარათიანო, სამაჩაბლო, საციციანო და ა.შ.). ერისთავების ციხე იყო ანანური, ხოლო სალოცავი და საძეაღე — მათ მიერ აშენებული ბოდორნის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია.

გერგეტის სამების ტაძარში კი ჰქონდათ გარდაცვლილ არაგვის ერისთავ შაბურიძეების საგვარეულოს მოსახსენებელი „სულთა მატეანე“.

შაბურიძეები იყვნენ ძლიერი და გავლენიანი ერისთავები სამეფო კარზე: „В XIII-XV веках семья **Шабуридзе** (вариант **Шабურიшвили**) была очень могущественной и занимала положение **Арагвских эриставов — правителей Арагвского ущелья**“¹.

შაბურიძენი, არათუ გამოირჩეოდნენ სამშობლოს სიყვარულითა და მეფის ერთგულებით, არამედ ისინი მეფის ოჯახის უშუალო წევრებიც იყვნენ და ახლო ნათესაური კავშირი ჰქონდათ სახელოვან ბაგრატიონთან გვართან:

1. XIII საუკუნეში მეფე **ვახტანგ III-ს** (მეფე დემეტრე თავდადებულის შვილს) ცოლად ჰყავდა **შაბურიძის** ასული — დედოფალი **საქართველოსი**.
2. XV საუკუნეში მეფე **გიორგი VIII-ის** ქალიშვილი, **მარიამი** ცოლად მოიყვანა **არაგვის ერისთავის** ვამიყ **შაბურიძის** ვაჟმა — **გიორგი შაბურიძემ**, რომელმაც ამ მოვლენის გამო 1465 წელს სვეტიცხოვლის ტაძარს მამულები შესწირა.

ერისთავი **შაბურიძეები** იყვნენ ღრმად მორწმუნენი, რასაც მოწმობს მათ მიერ ეკლესიისათვის შეწირულობის წიგნებითა და სიგელებით (გუჯარით) გაცემული მამულები.

ერისთავმა **შაბურიძეებმა** უამრავი ბრძოლა გადაიტანეს თემურ ლენგის შემოსევებიდან დაწყებული. ისინი ერთგულად პატრონობდნენ უთანასწორო ბრძოლიდან არაგვის ხეობის მაღალ მთიანეთში გახიზნულ მეფეებს და საიმედოდ იცავდნენ დარიალის კარს უცხო მომხდურებისაგან, იყვნენ თავმდაბალნი და კეთილნი, რის გამოც მაღალმთიანე-

1. რუსულენოვანი ვიკიპედია

თის მოსახლეობა გათავისუფლებული იყო გადასახადებისაგან, რაზეც უძველესი დოკუმენტიც (1669 წლის წილკნის ღვთისმშობლის სამწყოს სიგელი) მიუთითებს:

„არაგვის ერისთავი არვინ ყოფილა იმის მოქცევაში ერისთავთ თვინიერ შაბურიშვილის (შაბურიძე) მეტი. იმას ჭერია დაბალი საერისთაო. ანანურის ზევით მთიულეთს წილკნელისა არა ედვა რა: არა დრამა, არა საწირავი, არა სახუცო, არც ძველ გუჯარში ეწერა...“

შაბურიძენი (შაბურიშვილი) მეფისადმი ერთგულებით იმდენად გამოირჩეოდნენ, რომ მოგვიანებით მეფე ერეკლე, 1775 წლის ერთ-ერთ დოკუმენტში აღნიშნავს: „(შაბურიშვილი) ჩვენი ერთგული არის და ამისი მამა და პაპა ჩვენი ერთგულათ მოსამსახურენი ყოფილან.“

XVI საუკუნის დასაწყისიდან არაგვის ერისთავი შაბურიძეები კარგავენ არაგვის ერისთავობის ტიტულს და ამ პერიოდიდან უკვე ისტორიულ წყაროებში აზნაურ შაბურიშვილებად მოიხსენიებიან.

1783 წელს შედგენილ „გეორგიევსკის ტრაქტატის“ თანდართულ ნუსხაშიც სამეფო აზნაურთა გვარები შაბურიშვილით იწყება.

შაბურიშვილთა გვარით იწყება აგრეთვე ქართლ-კახეთის აზნაურთა ოფიციალური სია, რომელიც შეტანილია 1850 წელს სანკტ-პეტერბურგში გამოცემულ ეგრეთ წოდებულ „ბარხატნაია კნიგაში“ (ხავერდოვან წიგნი).

საამაყო, რომ 1889 წელს ტყიბულში დაარსებულ სააქციო საზოგადოება „ნახშირის“ დამფუძნებელთა შორის ცნობილ საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძესთან ერთად მოიხსენიება სოლომონ შაბურიშვილიც.

კონსტანტინე გამსახურდიას ისტორიულ რომანში „დავით აღმაშენებლის“ ერთ-ერთ პერსონაჟს, დიდგვაროვან გიორგი შაბურიძეს, ჭყონდიდელი სხვა შერჩეულ პირებთან ერთად ყივჩაღეთს აგზავნის მეფე დავით აღმაშენებლის საცოლის, გულარდუხტის ჩამოსაყვანად. ამ და სხვა საკითხების შესახებ უფრო დაწვრილებით შეგიძლიათ გაეცნოთ ქვემოთ დასახელებულ თავებში.

საშაბუროს (გაგის) წმინდა გიორგის ეკლესია

თავი I

არაგვის საერისთავო და ერისთავების რეზიდენცია

XI-XV საუკუნეებში ერისთავები განაგებდნენ სახელმწიფო-ადმინისტრაციულ ერთეულებს და იყვნენ მეფის უშუალო მოხელეები. ერისთავი სათავეში ედგა ტერიტორიულ ერთეულს და იყო, ერთი მხრივ, საერისთავოს გამგებელი — მოხელე, ხოლო მეორე მხრივ, მემამულე-ფეოდალი. გარდა საგანმგებლო სახელმწიფო ტერიტორიისა და საერისთავოსი, მას ჰქონდა თავისი საფეოდალოც.

ერისთავი სათავეში ედგა ფეოდალურ იერარქიას, იყო პატრონი-სიუზერენი, რომელსაც ქვემდებარებოდნენ ყმა-ვასალი აზნაურები. ერისთავი იყო უმაღლესი სამოქალაქო და სამხედრო ხელისუფალი საერისთავოში, ჯარის სარდალი. მას ჰქონდა სასამართლო ხელისუფლება, კრებდა სახელმწიფო გამოსაღებებს და საერისთავო გადასახადს („ხარკი საერისთავოდ“ ან „საერისთავოდ გამოვალი“). მისი მოხელეები განაგებდნენ საერისთავოს სხვადასხვა მხარეს, მას ჰქონდა საკუთარი კარი, ხელისუფლების ინსიგნიები (დროშა, ბეჭედი, განსაკუთრებული სამოსელი). ისევე, როგორც ყველა დიდ ფეოდალს, ერისთავებსაც ჰქონდათ საგვარეულო მონასტერი და ციხე-დარბაზი.

საგანგებო ცერემონიით ხდებოდა ერისთავად კურთხევა. ჩვენამდე მოღწეულია ერისთავების კურთხევის წესი (XIII ს.).¹

ქვეყნის მართვაში ერისთავს ეხმარებოდნენ ცენტრალური ხელისუფლების მიერ დანიშნული მოხელეები: გამგებლები, ხევისთავები, ციხისთავები, მამასახლისები, ხოლო შემდეგში მათ ჩაენაცვლა — სახლთუხუცესები, მოურავები, ნაცვლები და სხვა.

არაგვის საერისთავოს სახელწოდება წარმოიშვა სიტყვიდან „არაგვი“: „წერილობითი ცნობების და ნაწილობრივ ეთნოგრაფიული და ფოლკლორული მასალების მიხედვით განსაზღვრულ მიწა-წყლის აღმნიშვნელ ტერმინ „არაგვს“, როგორც წესი, არაგვის საერისთავოს აღმნიშვნელი სახელის ღირებულება გააჩნდა“.²

ჯერ კიდევ ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსის სტრაბონის ნაშრომში „გეოგრაფია“ სადაც იბერიის აღწერაა მოცემული, არაგვი მტკვრის ერთ ერთ შენაკადაა წარმოდგენილი. თვით სიტყვა — არაგვი ნიშნავს სწრაფ წყალს, მდინარეს.

არაგვის საერისთავო საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში მუდამ მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა თავისი სტრატეგიული ადგილმდებარეობით — დარიალის გასასვლელითა და თბილისთან სიახლოვით.

ამავე დროს, არაგვის ხეობის მთიანეთი (გველეთი, ცისკარა, ცხავატი) მეფეთა საიმედო თავშესაფარს წარმოადგენდა. უთანასწორო ბრძოლებში, წაგებული ომებისა თუ შემოსევების დროს საქართველოს მეფეები სწორედ არაგვის ხეობის ზედა ნაწილში იხიზნებოდნენ. არაგვის ერისთავები იყვნენ მათი ერთგული დამცველები და მასპინძლები.

ვახუშტი ბატონიშვილის გადმოცემით, მთიულეთში „ცისკარას აღმოსავლეთით არის ნასახლევნი მეფეთა.“³

1. <http://ka.wikipedia.org/wiki/erisTavi>

2. ვითონიშვილი, „არაგვი და არაგველები.“ თბ.1989 წ. გვ. 46,97.

3. ვახუშტი ბატონიშვილი, „ქართლის ცხოვრება“, 1973 წ. ტ. IV გვ.355

როდის წარმოიქმნა არაგვის საერისთავო?

არაგვის საერისთავოს წარმოქმნის შესახებ დოკუმენტი ისტორიულ წყაროებში არ მოიპოვება. არაგვის საერისთავო ჯერ კიდევ მეფე დავით აღმაშენებლის (1089 -1125) პერიოდში იხსენიება:

„დავითი დაუნდობლად ებრძოდა განდგომილ ფეოდალებს და გაიმარჯვა კიდევ მათზე, 1103 წელს გაანადგურა გაურჩეული კლდეკარის ერისთავები ლიპარიტ ივანეს ძე და რატი ლიპარიტის ძე, ასევე ძაგან და მოდისტოს აბულეთისძეები, არაგვის ერისთავები.“¹

„ორი დიდი ფეოდალი, რომელიც მეფისა და ქვეყნის ღალატის გზას დააგდა იყო არაგვის ერისთავი ძაგან აბულეთის ძე, კაცი შემაწუხებელი ღვთისა და მძლავრებით ღვთისათა არა მრიდი. ძაგანმა მარტო თვითონ კი არა, ძმაც აიყოლია და შეიკავშირა ყოველ ქართველთა გამაერთიანებელი ტახტის წინააღმდეგ საბრძოლველად, თანაც ეს უბრალოდ სისხლისმიერ ძმათა კავშირი როდი იყო, არამედ მთავარი ის გახლდათ, რომ ძაგანის მოკავშირე ძმა, სახელად მოდისტო, ერთი ფრიად გავლენიანი სასულიერო მოხელე ბრძანდებოდა, ეპისკოპოსი. ასე რომ დავით მეფეს ერთად ამხედრებოდნენ ეს ორი ფეოდალი – საეროც და სამღვდელოც, ძალიან სწრაფადაც ამოქმედებულან მეფის მოღალატენი, სანამ თვითონ დავითი შეიტყობდა, ძაგან ერისთავმა ერთბაში დაცემით ხელთ იგდო მცხეთის, წილენისა და შიომღვიმის მამულები და საეკლესიო საბატონოდ მისცა თავის ძმას, მოდისტოსს, მაგრამ ცუდად დამთავრდა ძმების ასეთი კადნიერება, მეფე მოიჭრა ელვასავით, ძაგანი გაიქცა და შიომღვიმის მონასტერში შევარდა თავშესაფრად, მეფეც მიჰყვა, თუმცა დიდი გარჯა არ გასჭირვებია, თვითონ მღვიმის მონაზონ-მოწესებმა მთავარ მამათა შიოსა და მიქაელის მეთაურობით შეიპყრეს მათთან შელტოლვილი ძაგანი, ღვთისა არამრიდი და შებორკილი მიართვეს მეფეს. ძაგანის ძმა მოდისტოსიც შეიპყრეს ღმერთისადმი განკუთვნილი ეკლესიების თვისად მიმტაცებელი და ორივე ძმა საპყრობილეში ჩაჰყარა დავით აღმაშენებელმა, ერისთავობაც წაართვა, ერის მამობაც, სხვა ყოველი პატივიც და ღიდებაც.“² არაგვის საერისთავო შედიოდა ქართლის საერისთავოში.

XI საუკუნეში, ბაგრატ IV-ის დროს ქართლის ერისთავი იყო ივანე აბაზისძე. XII საუკუნეში ქართლის ერისთავობა მიიღეს ორბელებმა, ხოლო ორბელთა აჯანყების შემდეგ (1177წ.) გიორგი III-მ ქართლის ერისთავობა გადასცა სურამელთა საგვარეულოს. თამარ მეფის პერიოდში არაგვის საერისთავო შედიოდა ქართლის საერისთავოში და „ქართლის საერისთავოს გამგებელი იყო ქართლის ამირთ-ამირა აბულასანი.“

მონღოლთა შემოსევის დროსაც (1228 წ.) არაგვის საერისთავო შედიოდა ქართლის საერისთავოში. ამ პერიოდში საქართველო დაყოფილი იყო ღუმნებად: „მეოთხე ღუმნად მიჩნეული იყო ქართლი, რომლის მართვა-გამგეობა და უფროსობაც ერისთავთ-ერისთავ გრიგოლ სურამელს ჰქონდა მიცემული.“³

ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი დავით გვრიტიშვილი აღნიშნავს, რომ „ვახუშტის აქვს ერთი საინტერესო დაკვირვება: „შემდგომად თამარ მეფისა ქართლის ერისთავი სხვა, ქსნისა სხვა.“ გამოდის, რომ ქსნის საერისთავო XIII საუკუნიდან ქართლის საერისთავოს გამოეყო. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ დროიდან ქართლის საერისთავოში მყოფი არაგვის ხეობაც ცალკე იყო.“⁴

1. <http://burusi.wordpress.com/2010/02/18/david-agmashenebeli-2/>

2. <http://www.bu.org.ge/x2236>

3. ი.ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, წიგნი III, თბ.1966წ. გვ.337

4. დ.გვრიტიშვილი, „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ თბ. 1955 წ. გვ.84

ამრიგად, დაახლოებით XIII საუკუნიდან არაგვის საერისთავო გამოეყო ქართლის საერისთავოს და ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელ საერისთავოდ.

არაგვის საერისთავოს ტერიტორია გვიან საუკუნეებში იცვლებოდა, არ იყო სტაბილური. ერისთავები ზოგ მიწას იერთებდნენ, ზოგს კი — კარგავდნენ. არაგვის საერისთავოს სასაზღვრო ხაზი დაახლოებით ასეთი იყო:

დასავლეთით — ქსნის საერისთავო ემეზობლებოდა.

სასაზღვრო ხაზი იწყებოდა შელეს მთიდან, გაივლიდა სხვა მთებთან ერთად ფასანაურისა და ჭართლის მთებს და მიემართებოდა ნარეკვავის ხეობით სამუხრანომდე.

აღმოსავლეთის საზღვარი დაახლოებით მდინარე არაგვზე გადიოდა, თუმცა გარკვეული პერიოდი არაგვის მარცხენა სანაპიროს სოფლები, ერწო — თიანეთის ჩათვლით, არაგვის საერისთავოში შედიოდა.

სამხრეთით — არაგვის ერისთავები მუხრან ბატონებს ემეზობლებოდნენ. სასაზღვრო ხაზი გრემისხევთან იწყებოდა და ნარეკვავის ხეობის მიყოლებით სოფელ მისაქციელთან მთავრდებოდა.

არაგვის საერისთავოს ბარში სოფლის მეურნეობის დარგებიდან წამყვანი იყო მარცვლეული კულტურები, მებაღეობა, მევენახეობა, ხოლო მთაში (ანანურიდან დარიალამდე) კი ძირითადად მეცხოველეობა, განსაკუთრებით მეცხვარეობა იყო განვითარებული.

შინამრეწველობის დარგებიდან განვითარებული იყო ყველის წარმოება, შალის ქსოვა, ტყაპუჭის დამზადება და სხვა. ვაჭრობა-მრეწველობა სუსტად იყო განვითარებული. მცირე სავაჭრო-სახელოსნო ცენტრები იყო: ღუშეთი, ანანური, ჟინვანი.

არაგვის საერისთავოზე გადიოდა საქართველოს ჩრდილოეთ ქვეყნებთან დამაკავშირებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გზა (შემდგომში საქართველოს სამხედრო გზა).¹ „1774-1781 წლების აღწერით არაგვის საერისთავოში შედიოდა:

ხევის ხეობა (18 სოფელი)

ცხოტის ხეობა (10 სოფელი)

ხადას ხეობა (17 სოფელი)

გუდამაყრის ხეობა (16 სოფელი)

გარეშემოს ხეობა (8 სოფელი)

ხანდოს ხეობა (6 სოფელი)

მრეველის ხეობა (8 სოფელი)

ჭართლის ხეობა (6 სოფელი)

არაგვის საერისთავოში შედიოდა აგრეთვე ბარის 28 სოფელი და საშაბუროში შემავალი სოფლები.

„XV საუკუნის შუა ხანებიდან არაგვის საერისთავო ფაქტობრივად ერისთავების მამულად, ანუ სათავადოდ იქცა.“²

ქართლის ცხოვრებაში არის ასეთი ჩანაწერი:

„ტყეღიანის ჩრდილით არის მონასტერი მჭადისჯუარისა **საბურღიანოსა შინა**, გუმბათიანი და აწ. უქმი.“³

ვ. ძიძიშვილი გაზეთ „არაგვში“ დაბეჭდილ სტატიაში აღნიშნავს: „რას ნიშნავს

1. <https://ka.wikipedia.org/wiki/არაგვის—საერისთავო>

2. დ.გვრიტიშვილი. „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ თბ.1955 წ გვ.96-98

3. ქართ. ცხ.ტ. IV გვ.350-351

„საბურდიანოსა შინა“? ჩემი აზრით, საბურდიანოს შესატყვისი უნდა ვეძიოთ სახელ „საშაბურო“-ში, და რატომ: ძველ საქართველოში იმ მამულებს რომლებსაც დიდი ფეოდალები ფლობდნენ, მათი გვარების მიხედვით უწოდებდნენ: მაგ. ბარათაშვილებისას სა-ბარათ-იანო, ციციშვილებისას სა-ციცი-ანო, ორბელიანებისას სა-ორბე-ლიანო, მაჩაბლისას სა-მაჩაბ-ლო. ჩემი აზრით, „საბურდიანოს“ ქარაგმა უნდა გაიხსნას სახელ საშაბუროდან: **საბურ-**დიანო, **შაბურ-**დიანო, სა-**შაბურ-**ო. შეიძლება ვთქვათ კიდევ, რაღა მაინც და მაინც ქარაგმა „საბურდიანო“ შაბურიშვილების გვარს უნდა მივაწეროთ, როცა ამჟამად გვაქვს გვარი „ბურდული“.

გვარი „ბურდული“ არცერთ ისტორიულ წყაროებში როგორც თავადი ან აზნაური არაგვის საერისთავოში, მითუმეტეს ბაზალეთის მიდამოებში, არსად მოიხსენიება. მცირე ისტორიული წყაროებიდან ვიცით, რომ არაგვის საერისთავოს მე-16 საუკუნის ბოლომდე **შაბურიშვილების** გვარი ფლობდა. იმ დროისთვის კი ღუშეთი და ბაზალეთი არაგვის ერისთავებს ეკუთვნოდა. დღეს ყველამ კარგად ვიცით ბაზალეთის მიდამოები და მისი საზღვრები. ნუ გაგვიკვირდება, თუ ვახუშტი ბაზალეთის საზღვრებს უფრო ფართოდ და განზე ეწევა ალექსის მთამდის და იქედან ჭართლამდის, ბაზალეთის საზღვრების ასე ფართოდ გადაწევა სხვა არა არის რა, თუ არა არაგვის საერისთავოს საზღვრების დადგენა-მინიშნება. ეს საზღვრები „აქუს ბაზალეთს აღმოსავლეთით არაგვი.“ ქართლის ცხოვრების მიხედვით, ქართლისა და კახეთის საზღვრებად მდ.არაგვი ითვლებოდა, ე.ი. არაგვის გაღმა მდებარე ტერიტორიები კახეთის შემადგენლობაში შედიოდა, ამიტომ არაგვის საერისთავოს საზღვარი არაგვის იქით ვერ გადავიდოდა, ე.ი. არაგვის საერისთავოს საზღვარი სოფ. მჭადიჯვრის უფრო სამხრეთით მდ. ქსნის მიდამოებამდე ყოფილა. ამიტომ უნდა იყვეს მოხსენიებული მჭადიჯვარი „საბურდიანოსა შინა.“ პროფესორი ლევან ჭილაშვილი, „კახეთის ქალაქების“ ავტორი, მიგვითითებს, რომ სოფ. გრემისხევი მცხეთის სვეტიცხოვლის საეკლესიო მამული იყო, ამრიგად, მასზე არაგვის ერისთავების ხელი ვერ მიუწვდებოდათ, ხოლო ალექსის მთა უკვე საზღვარი იყო ქსნისა და არაგვის საერისთავოსი. თვით სახელი „**საშაბურო**,“ რომელიც ამჟამად ბაზალეთის ზეგანზე მდებარეობს, მარტო სოფლის სახელი არ იყო. სახელი „**საშაბურო**“ **შაბურიშვილთა** გავლენის ფართო ტერიტორიულ სფერო იყო და აქ განხილულ ბაზალეთსაც მოიცავდა თავისი საზღვრებით.¹

სოფელი **საშაბურო** კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ისტორიულ მოვლენესთან არის დაკავშირებული. როგორც ცნობილია, რუსეთის ჯარის გაუსაძლისი და ქართველებისათვის დამამცირებელი მოპყრობის გამო, 1812 წელს დაიწყო კახეთის აჯანყება. 1000-ზე მეტი აჯანყებული გადმოვიდა მდ.არაგვის აქეთ და ჩაკეტეს სამხედრო გზა, მათ შეუერთდნენ არაგველებიც. ამ დროს რუსის სარდლები ქართველებს რუსეთის მეფის ერთგულებაზე აფიცებდნენ. დაშინებული ხალხი ერიდებოდა აჯანყებულებთან უშუალო კავშირს, მათ მხოლოდ ორი თავადიშვილი: იოსებ არაგვის ერისთავი და სიმონ მაჩაბელი მიემხრო. უპირველესი გვარები კი – მუხრანელები და ამილახვრები ისევ რუსების ერთგულები რჩებოდნენ. აჯანყებულებს ყველაზე აქტიურ დახმარებას უწევდა **საშაბუროს** ირგვლივ მცხოვრები მოსახლეობა, ამიტომაც გამაგრდნენ აჯანყებულები სოფელ **საშაბუროში** (მრგვალ კოშკში). საბოლოოდ, აჯანყებულები რუსეთის ჯართან (პოლკოვნიკი უშაკოვი) უთანასწორო ბრძოლაში დამარცხდნენ. ასობით ქართველი მემამბოხე დაეცა. გადარჩენილები მდინარე არაგვს მიაწყდნენ ნაპირზე გასასვლელად, რადგან ბულაჩაურის მხარეს რუსის ჯარი არ იყო. მდინარეზე გადასვლის დროსაც

1. გაზეთი „არაგვი“ 1990 წლის 9 ოქტომბერი

დიდძალი ხალხი დაიხრჩო, — მოახსენებდა მარკიზი იმპერატორს.¹

დაახლოებით XVI საუკუნემდე არაგვის ერისთავთა რეზიდენცია იყო **საშაბუროში**, თვით სიტყვა **საშაბურო** წარმოადგენდა **შაბურიძეების** გვარის ადგილ-სამყოფელი ტეროტორიის დასახელებას. როგორც ავღნიშნეთ, ძველ საქართველოში იმ მამულებს, რომლებსაც დიდი ფეოდალები ფლობდნენ, მათი გვარების მიხედვით უწოდებდნენ: სამაჩაბლოს, საბარათიანოს, საციციანოს და ა.შ.

XIII-XV საუკუნეებში არაგვის ერისთავთა რეზიდენციის საკითხი შესწავლილი აქვს ისტორიკოსს ჯ.გვასალიას:

„რეზიდენცია მოთავსებული იყო ბაზალეთ-დუშეთში. ჯერ კიდევ ერისთავი შაბურიძე ბაზალეთის პლატოზე მოსახლეობდნენ, არაგვის საერისთავოს ბირთვს ბაზალეთი-არაგვისპირი წარმოადგენდა. ეს ჯერ ერთი განპირობებული იყო ამ მხარის მაღალი ეკონომიკური მდგომარეობით (განვითარებული მემინდვრეობა-მევენახეობით) და მეორეც, ბაზალეთის პლატოს ხელსაყრელი გეოგრაფიულ-სტრატეგიული მდებარეობით. ბაზალეთის პლატოს შემადგენელი ხეის უწყობდა იქ თავდაცვითი სისტემის ორგანიზებას.“

„არაგვის ერისთავთა — **შაბურიძეთა** რეზიდენცია რომ მოთავსებული იყო ბაზალეთის პლატოზე, ამას მოწმობს პატარა „ქვეყნის“ — **საშაბუროს** არსებობა. დღეს სოფელი **საშაბურო** ჰქვია ბუჩუკურებს, უწინ კი ერქვა სოფელ ბაგასაც. **საშაბუროში** შედიოდა შემდეგი სოფლები: ნაგლიაანი, ვარსიმაანი, ბუჩუკურები, ბაგა, ჩანადირები, ლაზვიანი.

საშაბუროში დღეს მხოლოდ გვიანი ხანის (XVIII საუკუნე) რიყის ქვისაგან ნაგები მრგვალი კოშკია შემორჩენილი. ბაზალეთ-არაგვისპირში, კერძოდ, ბოდორნაში იყო არაგვის ერისთავთა სალოცავი და საძვალე — სამარხი.“²

დუშეთის მუნიციპალიტატი, სოფელი საშაბურო (ბაგა)

1. ალექსანდრე ფრონელი, „ამბოხება კახეთისა“, 1907 წ. გვ. 134-137)

2. ჯ.გვასალია, „აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფ. ნარკვევები.“ თბ. 1983 წ. გვ. 79-83

ნადარბაზები

არაგვის ერისთავების საცხოვრებელი ადგილი ბუნებრივია იქნებოდა **საშაბუროს** ტერიტორია, რომელშიც რამოდენიმე სოფელი შედიოდა. ამჟამადაც არსებობს სოფელი **საშაბურო**, რომელზეც მიბმულია სოფელი ბაგა, ის სამხედრო გზიდან 3 კილომეტრიან საკმაოდ შემადგენულ ადგილას მდებარეობს. სოფელ ბაგას ადრე **საშაბურო** ერქვა. ადრე ბაგაში დაბადებულ ჩვენი მშობლების დაბადების მოწმობებშიც **საშაბუროა** მითითებული. ამ ორ სოფელს ახლაც ერთი საშუალო სკოლა აქვს.

ნადარბაზები

შაბურიშვილები ძირითადად ბაგაში ცხოვრობენ. სოფელ ბაგაზე აღის ბაზალეთის პლატოსა და ბაზალეთის ტბის მხარეს გასასვლელი გზა. სოფელ ბაგას ზემოთა მხრიდან ესაზღვრება ტყე, სადაც 30 მეტრის სიგრძის შესასვლელის შემდეგ იშლება ფეხბურთის მოედანზე დიდი ზომის მინდორი, სადაც ერთი ხეც კი არ არის ამოსული. ადრე აქ ბავშვები ფეხბურთსაც ვთამაშობდით. ამ ადგილს ახლაც ეძახიან ნადარბაზებს. სიტყვის შინაარსიდან გამომდინარე აქ დარბაზები უნდა ყოფილიყო!

ნადარბაზებიდან ხელისგულივით ჩანს სამხედრო გზა და იქვე სამხედრო გზასთან აღმართული მთა, რომელზეც ბოდორნის ეკლესიაა. ადრე სწორედ მთაზე დანთებული ცეცხლის საშუალებით ეცნობებოდა ხალხს მტრის შემოსევების შესახებ, რათა დროულად გახიზნულიყვნენ ტყეში, სადაც დამპყრობლები ცხენებით ვეღარ შედიოდნენ.

შესაძლებელია ამ ნადარბაზების ტერიტორიაზე ყოფილიყო ერისთავ **შაბურიძეთა** საცხოვრებელი დარბაზები, რის შესახებაც ზუსტ პასუხს არქეოლოგიური გათხრები მოგვცემს...

XVI საუკუნიდან არაგვის ერისთავების რეზიდენცია და სასახლე უკვე დუშეთშია.

ბერი ეგნატაშვილი გადმოგვცემს, რომ ფეოდალებისაგან დევნილი გიორგი სააკაძე ერისთავს დუშეთში შეეფარა:

„რა სცნა საქმე ნუგზარ მოურავისა და მისვლა მისი სახლად, მიეგება წინა მისაქციელსა, სოფელსა მუხრანისასა, და წარუძღვა წინა და წარიყვანა სახლსა თვისსა დუშეთს.“¹

ანანურის ციხე კომპლექსი არაგვის საერისთავოში იყო არაგვის ერისთავთა მთავარი ციხე. მისი სტრატეგიული მნიშვნელობა საქართველოში ცენტრალური ხელისუფლების შესუსტების შემდეგ (XVII-XVIII სს) კიდევ უფრო გაიზარდა. XVI საუკუნის შემდეგ ანანურის ციხე კომპლექსი არაგვის ერისთავთა რეზიდენციასაც წარმოადგენდა.

1. ბერი ეგნატაშვილი, „ახალი ქართლის ცხოვრება“, გვ. 125

ანანურის ციხეკომპლექსი

მთავარი ნაგებობის — ღვთისმშობლის ეკლესიის შესახებ მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის მისი სამხრეთი ფასადის მარცხენა ნაწილის ვრცელი წარწერა, რომლის მიხედვით, ტაძარი 1689 წელს, ბარძიმ მდივანბეგის დაკვეთით აუგია ბოქაულთუხუცესს.

1743 წელს მეფე თეიმურაზ II-მ საერისთავო გააუქმა და ანანური მეფის ხელისუფლებას დაუქვემდებარა. ამიერიდან ის მეფის მოხელეთა რეზიდენცია გახდა. ანანური ისტორიული ცნობების მიხედვით, ამ დროს, „მცირე ქალაქს“ წარმოადგენდა, რომელშიც 100 კომლი ცხოვრობდა.

1791 წლის ერეკლე II-ის მიერ ძეგლის დაწერილ განწესებაში ანანურის ციხე შვიდ უძლიერეს ციხეს შორის არის მოხსენიებული.

1795 წელს მხცოვანმა მეფემ კრწანისის ველზე უთანასწორო ბრძოლაში დამარცხების შემდეგ ამ ციხეს შეაფარა თავი.

სავაჭრო გზების გასაყარზე მდებარეობამ ამ პუნქტში ვაჭრობის განვითარება განაპირობა. აქ სამეფო საბაჟოც ყოფილა. განვითარებული იყო მეჭურჭლეობა, მაუდის წარმოება. XVIII საუკუნის II ნახევარში აქ ყოფილა სამეფო სამღებრო. XIX ს-ის I ნახევარში იოანე ბატონიშვილმა ანანურს „ყასაბა ქალაქი“ უწოდა.

1803-1821 წლებში ანანური სამაზრო ცენტრი იყო. 1812 წლის კახეთის აჯანყების დროს ის რუსეთის ჯარს გადაუწვავს.

თავი II

„ძეგლის დაღება“ (ძეგლისღება)

სამართლებრივი დოკუმენტი არაგვის ერისთავების (ზაზურიძე) და ქსნის ერისთავების (ქვენიშენაელი) შერიგების შესახებ

ძეგლისღება (ძეგლის დაღება, ძეგლისწერა) — არის შუა საუკუნეების საქართველოში საკანონმდებლო აქტის დადგენა-ჩამოყალიბება წერილობითი სახით, ე.წ. ძეგლად. სხვადასხვა დავის, დაპირისპირების მოსაგვარებლად ხშირად მიმართავდნენ ძეგლისღებას. ამ სახელწოდების აქტებად ცნობილია „რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა“.

მეფე გიორგი V ბრწყინვალის მიერ XIV საუკუნეში მიღებული „ძეგლის დაღება“ განკუთვნილი იყო აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში წესრიგის დასამყარებლად, სადაც ამ დროისათვის სრული ანარქია სუფევდა.

მეფე ადგილზე გაეცნო მდგომარეობას, რის შემდეგაც მოიწვია საკანონმდებლო კრება სპეციალური ნორმატიული დოკუმენტის შესადგენად.

მას შემდეგ, რაც გიორგი V ბრწყინვალემ დასავლეთ საქართველო შემოიერთა, ძირითადი ყურადღება იმ პერიოდისათვის შედარებით ჩამორჩენილ კუთხეზე — აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთზე გადაიტანა. მთიულეთში ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების წინააღმდეგ გამოსვლებს ჰქონდა ადგილი, გახშირებული იყო ერისთავების ურთიერთდაპირისპირება, ძმთამკვლელობა და სხვა სახის დანაშაული. ძეგლის შედგენის მიზეზად მის შესავალშიც მთიულეთში არსებული არეულობაა დასახელებული. როგორც ისტორიული წყაროებითაა ცნობილი, მეფე გიორგიმ პირადად შემოიარა მთიულეთი, იქიდან თბილისში ჩამოიყვანა წარმომადგენლები და მოიწვია დარბაზი, რომელზეც შედგენილ იქნა სამართლის წიგნი — „ძეგლის დაღება“. ძეგლის შედგენის თარიღად ასახელებენ 1334-1335 წლებს.

„ძეგლისღების“ მიღების აუცილებლობა

XIII-XIV საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველოში არსებული ანარქიით კარგად ისარგებლეს მოთარეშე ოსებმა და მთელი შიდა ქართლი მოაოხრეს, სანამ მეფე გიორგი ბრწყინვალემ არ მოუღო ბოლო მათ ყაჩაღობას.

სამი წელი მოანდომეს ქართველებმა გორის აღებასა და ოსებისგან მთელი შიდა ქართლის გაწმენდას, რის შემდეგაც, როგორც ვახუშტი ბატონიშვილი გვამცნობს, მეფე გიორგიმ ჩრდილოეთ კავკასიიდან გადმომავალი გზებიც დაიკავა, გაამაგრა ისინი და ასე „დაამშვიდა ქართლი ოსთაგან“.

ამ ბრძოლებში ქსნისა და არაგვის საერისთავოებიდან გამოყვანილმა მთიულმა მეომრებმა ფრიად ისახელეს თავი. მაგრამ მას შემდეგ, რაც ოსნი განდევნეს, ხმლები ქარქაშში ჩააგეს და უკან გაბრუნდნენ, ცილობა დაიწყეს, თუ რომელმა საერისთავომ იყოჩაღა უფრო.

არაგველები თავს დებდნენ, ჩვენ მეტი წვლილი მიგვიძღვის ამ გამარჯვებაში, ვიდრე ქსნის ხეობელებსო, ქსანელები კი, პირიქით, არაგველებს ნაკლებ გარჯაში სდებდნენ

ბრალს და გამარჯვებას მთლიანად თავად მიიწერდნენ. საბოლოოდ, კამათი დიდ ხმალ-თაკვეთებაში გადაიზარდა და ერთმანეთს უგუნურად შეაწყდნენ ომსა და ჭირ-ვარამში ერთად გამოვლილი, გამარჯვების სიხარულის ერთად ნაგეში მთიანეთის ქართველები.

ამ შეტაკებაში ქსნის ერისთავებმა, ქვენიფნეველებმა (ბიბილურებმა) არაგველები დაჯაბნეს, დაამარცხეს და ჟინმოკლულებმა მიაშურეს თავიანთ სამფლობელოს. მაგრამ დაპირისპირება ამით არ დასრულებულა. შურისძიებით აღვსილი დამცირებული არაგველები ქსნის ხეობას შეესივნენ და იქაურობა გააპარტახეს. ახლა ქვენიფნეველები აღივსნენ შურისძიების წყურვილით, მომხდურის უპასუხოდ დატოვება მიუღებელი იყო მათთვის. დიდხანს არ შეუნახავთ ჯავრი გულში, არაგვის საერისთავო დალაშქრეს... და ეს უაზრო ომი თითქმის ოცი წელი გაგრძელდა, რაზეც მემამულები წერს. უკეთესი დღე არც ქვენიფნეველებს დაადგათ. მართალია, ბიბილურები კიდევ გადარჩნენ და ერისთავობაც შეინარჩუნეს, მაგრამ მამული კი მეტად გაუპარტახდათ. ამას ზედ დაერთო ცხოტელებსა და ჟამურელებს (დვლები) შორის გაჩაღებული სისხლიანი დაპირისპირებაც, რამაც თვრამეტი ხევისბერის სიცოცხლე შეიწირა. „წვრილ ერს“ კი უკვე აღარც ანგარიშობდნენ. ასე უმიზნოდ შეაწყდა ერთმანეთს ათასობით თანამომე არაფრის გულისთვის, რითაც კარგად ისარგებლეს სხვადასხვა ჯურის ქვეგამხედვრებმა — ძარცვა-გლეჯამ და ყაჩაღობამ მასიური ხასიათი მიიღო და მთაში გაუსაძლისი მდგომარეობა შეიქმნა.

„უსამართლობა და მძლავრობა ქმნილიყო ერთმანეთსა ზედა ერთმანეთ ღალატად დასხმა, დაქცევა ციხეთა სიკვდილი და ცოლის წაგვრა“.

ვერაფერს გახდა ქსანელ-არაგველთა დასაზავებლად მთაში საგანგებოდ ასული მეფე გიორგი V-ის ძე, უფლისწული დავითი. ლომისაში მუხლებზეც დააჩოქა მთიელები, ხატებზეც დააფიცა ქსნისხეველები და არაგველები, მაგრამ უაზრო ზოცვა-ჟღერტას მაინც არა და არ მოედო ბოლო. ასე გაგრძელდა მანამ, სანამ მეფე გიორგი V ბრწყინვალემ დიდი ლაშქრით მთიანეთს არ მიაშურა, რათა მოსისხართა შორის მშვიდობა იარაღის ძალით დაემყარებინა.

ღარიალამდე იარა მეფემ და სადაც წინააღმდეგობას წააწყდა, უგუნურნი ყველგან სასტიკად დასაჯა. უკან გამობრუნებული ლომისას დადგა, ხევისბერნი და თემობა ბჭობად მოიწვია.

მეფემ მკაცრად განუცხადა მთიელებს, სიცოცხლის ფასად გაზღვევინებთო ყველას, განურჩევლად წარმომავლობისა, ვინც კვლავაც გაბედავს **„უსამართლობასა და მძლავრებულობას“**, განუკითხავ მკვლელობას, ციხეთა დაქცევას, სხვისი ცოლის წაგვრას, საფლავთა ხელყოფასა და სხვა უკეთურობასო. მეტად მძიმე წონა ჰქონდა გიორგი ბრწყინვალის სიტყვას და გაჭრა მისმა მუქარამ — მტრად მოკიდებული მთიელები შერიგების გუნებაზე დადგნენ.

ქსან-არაგველები რომ შეარიგა, გიორგი ბრწყინვალე ცხოტელებისა და ჟამურელების სისხლიან დაპირისპირებაშიც ჩაერია, იქაც ბრძანა თავისი მეფური სიტყვა და საქართველოს მთიანეთი საბოლოოდ დააწყნარა, შემდეგ კი სპეციალურად საქართველოს მთიანეთისთვის შეადგინა **ქართული სამართლის წიგნი „ძეგლის დადება“**, რითაც აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის ყოფა ისევ საკანონმდებლო ჩარჩოში მოაქცია და მშფოთვარე რეგიონში საბოლოოდ განიმტკიცა ძალაუფლება.

„ძეგლისდება“ შედგებოდა პრეამბულისა და 46 („მე“) მუხლისაგან. საოჯახო და სამოქალაქო სამართალს 4 მუხლი ეთმობა, დანარჩენი სისხლის სამართალია. ჩამოთ-

ვლილია სხვადასხვა სახის დანაშაული და მათი შესაბამისი სასჯელი, რომელთაგან აღსანიშნავია: გაძევება, მამულის ჩამორთმევა, ჯარიმა, ბეგარა, გაპარსვა და სხვ. ძეგლისდების 46 მუხლში ჩამოთვლილია შემდეგი სახის დანაშაულებები:

1. მკვლელობა — ერისთავის (მუხ. 1), გამგებლის (მუხ. 2-5), ხევისბერის, მისი ნათესავის ან განაყოფის (მუხ. 6-10), ჰეროვანის, ციხისთავის, დედ-მამისა და ძმის (მუხ. 11-15-17);
2. სამხედრო ვალდებულებისათვის („სალაშქრო საქმისათვის“) თავის არიდება (მუხ. 19-20);
3. ცოლის გაშვება და მოტაცება (მუხ. 21-25, 29);
4. ციხის დაქცევა (მუხ. 26);
5. თავდასხმა (მუხ. 28);
6. უარზანგობა (უპატიობა) (მუხ. 30);
7. დაჭრა და ასოთ მიღება (მუხ. 31-39);
8. ასაბიას მოკვლა ან დაჭრა (მუხ. 40);
9. ამიერთ და იმიერთ (ხევის) ერთმანეთთან სამტროდ მიდგომა (მუხ. 42);
10. მეკობრეობა (მუხ. 43-44);
11. ვალი და პროცენტი (მუხ. 46);
12. გაყრა (მუხ. 18);
13. ბეითალმანი ქონება (მუხ. 27);
14. მოხუცი მამისა და შვილის ურთიერთობა (მუხ. 16).

ამათგან სამოქალაქო სამართალს ეხება მხოლოდ ოთხი მუხლი: მე-16, მე-18, 27-ე და 45-ე. დანარჩენი 41 მუხლი კი სისხლის სამართლის დანაშაულებს განიხილავს. აღნიშნული დოკუმენტით „ერისთავის სიკუდილი ვით აროდეს კადრებულა, აგრე ნუმცა იკადრების.“

შურისძიება

ძეგლის დადებით შურისძიება შეიზღუდა, თუმცა სრულად არ აკრძალულა. შურისძიება გარკვეულ შემთხვევაში დანაშაულად არ განიხილებოდა და გამართლებული იყო: მაგალითად, ძეგლისდების მიხედვით, ვისაც ცოლს მოსტაცებდნენ, უფლება ეძლეოდა ერთი წლის განმავლობაში მომტაცებელზე შური ეძია დაწვით, მოტაცებით ან დარბევით (მუხ.22,25,29);

სასამართლოში სამჯერ გამოძახებისა და სამჯერვე უარყოფითი პასუხის მიღების შემთხვევაში პირს უფლება ჰქონდა თავს დასხმოდა მოპასუხეს (მუხ. 28);

თუკი ვინმეს რამეს მოპარავდნენ, მას ამის შესახებ ხევისბერთან ან გამგებელთან უნდა განეცხადებინა და მოეთხოვა ნივთის უკან დაბრუნება. არ დაბრუნების შემთხვევაში მას შეეძლო ეხმარა ძალა, რაც თავდასხმად არ ჩაითვლებოდა (მუხ. 54). შურისძიება და თვითგასწორება დაშვებული იყო, თუმცა იგი შეზღუდული იყო ერთი მხრივ დროით, მეორე მხრივ ხელისუფლებით. გარდა ამისა, ანგარიშსწორებას ჰქონდა მხოლოდ პიროვნული ხასიათი და შურისძიება გვარზე არ გადადიოდა, რაც გვაროვნული წყობილების დროს იყო დამახასიათებელი.

გიორგი ბრწყინვალეს ქვალი
ახალციხეში

პოეტ გიორგი ლეონიძის ისტორიული დრამა „გიორგი ბრწყინვალე“

გამოჩენილი ქართველი პოეტი გიორგი ლეონიძე თავის ისტორიულ დრამაში „გიორგი ბრწყინვალე“ ისტორიული მოვლენებისა და დოკუმენტების საფუძველზე გადმოგვცემს XIV საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს მთიანეთში არსებულ მდგომარეობას „ძეგლისდებამდე,“ როდესაც ადგილობრივი დიდებულები არ ემორჩილებოდნენ მეფე „გიორგი ბრწყინვალეს.“ დიდებულები ერთმანეთთანაც დაუნდობელ ბრძოლებს აწარმოებდნენ.

გიორგი ლეონიძის ისტორიული დრამა „გიორგი ბრწყინვალე“ დაიბეჭდა 1944 წლის 22 ივნისის გაზეთში „ლიტერატურა და რელიგია.“ დრამაში მონაწილეობენ მთიანეთის დიდებულები: შაბურიძე, ქვენიფნეველი, აბულეთისძე, ბაკურციხელი, მაგანიძე, თექეთმანიძე და სხვა. ისტორიულ დრამაში მეტეხის სასახლის სეფე დარბაზში გაიმართა დიდებულთა საგანგებო ყრილობა. დიდებულები, რომლებიც არ აღიარებდნენ მეფის ხელისუფლებას, გაუნაწყენებია იმ ფაქტს, რომ გიორგი მეფე აპირებდა მთაში ასვლას წესრიგის დასამყარებ-

ლად-დიდებულების დასამორჩილებლად.

დრამაში გარდა მეფის დაუმორჩილებლობისა, გადმოცემულია არაგვისა და ქსნის ერისთავების **შაბურიძისა** და **ქვენიფნეველის** დაპირისპირება ჟინვანის (ჟინვალი) მესაკუთრეობაზე. დარბაზში შეკრებილები ეკითხებიან ქვენიფნეველს, მიეღოთ თუ არა მეფე. ქვენიფნეველი ამპარტავნულად პასუხობს, რომ მას მეფისთვის არასოდეს მოუხრია მუხლი და მისთვის სულერთია, ვინ იქნებოდა მეფედ მონჯდრეულ ტახტზე, მხოლოდ ითხოვს მისთვის ჟინვანის დამტკიცებას. დარბაზში დამსწრე **შაბურიძე** უპირისპირდება ქვენიფნეველს. **შაბურიძემ** სიამაყით განაცხადა, რომ ის გამორჩეული მეომრის, დიდი **შაბურის** შთამომავალია და რომ ჟინვალი ჯერ კიდევ თამარ მეფეს უბოძებია მისი წინაპრებისთვის, ქვენიფნეველმა კი ძალით დაიპყრო ჟინვანი მაშინ, როდესაც ის ქვენიფნის მტრებს ებრძოდა — თათრებთან ბრძოლაში, იქ დაიღუპა მისი მამა და ბიძა, ხოლო თვითონ კი ტყვედ ჩავარდნილა. შელაპარაკების შემდეგ **შაბურიძე** და ქვენიფნეველი ხმლებით ერთმანეთს ეკვეთებიან, ხოლო დამსწრენი აშველებენ.

გთავაზობთ ამონარიდს გ. ლეონიძის ისტორიული დრამიდან, რომელშიც გადმოცემულია ქვენიფნეველისა და **შაბურიძის** ეს დაპირისპირება:

არიშიანი:

„ქვენიფნეველო ცამდე ასულო,
რას გამოგვიჩვენე გზა გაგვიჩინე,
შენებრ ხმლიანი ვინლა გამოვსა,

ქვენიფნეველი:

აზვის წინაშე ჩოქი არ ვიცი,
მეფის წინ მუხლი არ მედრეკება!
მაქვს მე ბეჭედი ქართლის მთავარის,
მარტყავს სარტყელი ერისთავისა!
მაქვს საჭურველი, დროშა და შუბი,
აკლდამა ლარგვისს, ტახტი ქვენიფნევეს
ქსანი ლიანვი - თრთავ ჩემია!
მიმატეთ ციხე დარბაზისა,
ჟინვალს სასახლე, დარბაზოვანი
და მეფედ ვინც გსურთ, ის აირჩიეთ,
და ამ დანჯღრეულ ტახტზე დაჯექით

შაბურ შაბურიძე: (გაკვირვებული)

ოლოლო! პატარა კაცმა დიდი სიზმარი ნახაო!
ჩემი ჟინვანი, ჩემი მამული
გსურს გამოძალო მოიფერავო?
ღვთის გარეგანო, თავგზამზიღვარო,
ქარს აუტანისარ!
დარბაზის ერნო, თავნო და ბრძენნო,
მე ვერ ავიტან უპატიობას
გამაბრჭეთ ახლავე, ან და ხმალს დავკრავ,

ქვენიფნეველი:

ხმალი სადა გაქვს, მე ვერა ვხედავ,
ან შენი ხმალი სად გაგონილა?

შაბურიძე:

ჩემი ჟინვანი ჩემი სამკვიდრო,
მოუდევარი, მოუსარჩლელო,
დიდი თამარის დამტკიცებული...

ქვენიფნეველი:

მე ხმლით ვიშოე... ჩემი სიგელი
ჩემივე ხმლით დამიწერია!

შაბუნიძე:

მამაც და ბიძაც თათართ მომიკლეს,
მაშინ იშოვე მეც ზომ ტყვედ ვიყავ...

ქვენიფეველი:

ჟინგანი ჩემი ნასისხლი არის
ხმლით ნაშთებსა არ დაგანებებ!
მაშინ სად იყავ, ჭკუადამდგარო,
ოვსნი რომ ვხოცე ჟინგანის ბოლოს.
ცხენი ციხეზე გადაფაფრინე
ორმოც ალაგას მომხვდა ისარი
ვერ გამოტყნეს ჯაჭვ-მუზარადი,
შევედ ერწოში და ავათხრე
დაეწვი, დაეტყნე, გაფანადგურე,
მაშინ სად იყავ ზოცა ფშაველნი,
მე საარაყე ქვაბში ჩავეყარე
და ხეცურები? შეშად უკეთე!
შენი მამული რა არის ჩემთვის?
ერთ გაჭენებად ჩემს ცხენს არ ყოფნის...
თუ გინდ ხმელეთსაც ჩემსკენ მოვიგდე!
უჩემოდ ქართლში ჩიტიც ვერ ფრინავს,
წარღვნაზე უწინ მთავრად ვყოფილვართ,
და დიდ კეისრებს უმტკიცებოვართ,
ჩვენი სახელი ზღვაში გასულა,
მთანი მაღალი გადუფრენია!

შაბუნიძე:

მე, დიდ შაბურის დიდ შთამომავალს,
წელზევით ხმალი ვერვინ შემომხსნას,
და ვერც ამყაროს ტანძე აბჯარი,
შენ რომ ელაგ და ნაპერწკალს ისვრი,
გამოდი ხმალში გიჩვენო ძალი!

ქვენიფეველი:

ხვალვე წამოვალ შენზე ლაშქრულად
წინ გადამიდექ, ლომო ჭაბუკო,
მამულს დაგიბრეც ცეცხლს შემოგაყრი,
შენს ვაჟეცობას მიწაში გავრეც,

შავი კლდის ნამტვრევს წაგაყრი თაფზე.

შაბურიძე:

გამოდი ხმაღში, სახლმლედ გამოდი.

ქვენიფნეველი:

ჯერ კი გიჯობდა გეთქვა ანდერძი,
ჩამოგელოცნა ყველა საყდარი,
გენტო სანთელი ჟამი გეწირა,
გექმნა აღაპი პურხორცთმრავალი,
რომ ეშმაკების კერძი არ გახდე,
შე ცუნდრუკო და უკაცრაულო!

შაბურიძე:

(დაცინვით) დახარჯეთ ჩემზე პური და ღვინო,
ჩამოაჩიგეთ საკმევ-სანთელი!

ქვენიფნეველი:

გამოდი ხმაღში, თმის დრო არის,
ვლეწოთ, განჩხვრიოთ ფარი და ხმალი.

შაბურიძე:

(იმიშვლებს ხმაღს) დაგჩეხ, ჩაგაგდებ ღორის ნათხარში,
ყოჩნებს დაგისვაფ თავსა და ბოლოს!

(ხმლით შეუტევენ ერთმანეთს და ამ დროს ამ ჩხუბს ბაკურციხელი და სურამელი გააშველებენ)

აბულეთისძე:

არ იკადრება აქ ხმლის ტრიალი,
ბევრია ქართლში გზა საომარი,
იქ გამოსცადეთ თავნი ჭაბუკნო,

ხორნაბუჯელი:

რა დროს შეოთია, ღვთივდიდებულნო,
როცა საერთო განსაცდელში ვართ,
და მოდის მეფე ჩვენს შესამუსრად,
ჩვენი უფლების დასამცირებლად.“

თავი III

უკველესი ისტორიული დოკუმენტები და მოვლენები, რომლებშიც შაბურიძეები არაგვის ერისთავებად იხსენიება

შირველად შაბურიძის გვარი ჩნდება ჯერ კიდევ XIII საუკუნის ბოლოს მონღოლების ბატონობის პერიოდში, როდესაც მეფე დავით VI-ის ძმამ, უფლისწულმა ვახტანგმა (შემდგომ მეფე ვახტანგ III) ცოლად მოიყვანა არაგვის ერისთავ შაბურიძის ასული.

ჩვენთვის საინტერესო და მნიშვნელოვანია ის, რომ უფლისწულ ვახტანგს, რომელიც დაიბადა 1257 წელს, ცოლად ჰყავდა არაგვის ერისთავ შაბურიძის ასული, შემდგომში დედოფალი საქართველოსი, ჯერ კიდევ გამეფებამდე.

ეს იმას ამტკიცებს, რომ შაბურიძეები XIII საუკუნის ბოლოდან და ბუნებრივია „ძეგლისდების“ მიღების დროსაც 1334-1335 წლებში არაგვის ერისთავები იყვნენ.

მეფე ვახტანგ III და მისი მეუღლის შაბურიძის ასულის მოღვაწეობის შესახებ დეტალურად გადმოგცემთ ქვემოთ სპეციალურ თავში.

გერგეტის ყოვლადწმიდა სამების ტაძარი და გარდაცვლილ არაგვის ერისთავ შაბურიძეთა „სულთა მათიანე“

გერგეტის ყოვლადწმიდა სამების ტაძარი მდებარეობს ყაზბეგის რაიონში, ზღვის დონიდან 2200 მეტრზე. ტაძრის კომპლექსში შედის სამების გუმბათოვანი ტაძარი (XIV საუკუნის 30 წლები), სამრეკლო (XIV საუკუნის მეორე ნახევარი) და „საბჭეო“ — სათათბირო (XV საუკუნე). ტაძარი მარცხენა მხარეს ნასოფლარ გერგეტის ტერიტორიაზეა აგებული, მდინარე ჩხერის მარჯვენა სანაპიროზე.

საინტერესოა ტაძრის სახელწოდების „გერგეტის“ ეტიმოლოგია: ერთ-ერთი გადმოცემის თანახმად, დამპყრობლები ეკლესიამდე ვერ ასულან და ღამის გასათენებლად დაბლობში კარვები გაუშლიათ, დიდი წვიმის შედეგად მდინარე აღიდგებულა და ღამით მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილან, ერთმანეთს ეძახდნენ „გერ-გეთ, გერ-გეთ“, რაც დაახლოებით „ჩქარა წადის“ ნიშნავს. ტაძრის სახელწოდება „გერგეტიც“ ამ მოვლენას უკავშირდება.

გერგეტის სამების ტაძრის გარშემო უზარმაზარი ციცაბო კლდოვანი მთებია, უკან კი გიგანტური მყინვარწვერი. ხუროთმოძღვრული ანსამბლი და მყინვარწვერი ისე შერწყმიან გარემოს, თითქოს ერთმანეთისათვის არიან შექმნილნი. ხშირად სამების ტაძარს ნისლიანი ღრუბლები ფარავს, რის გამოც მას „ხევის პატარძალსაც“ უწოდებენ.

ტაძარს სამხრეთიდან აქვს ერთი კარი, რომელსაც ხალხური გადმოცემით „სამეფოს კარები“ ეწოდებოდა, რადგან ტაძრის აშენებიდან რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში ქართველი მეფეები სწორედ ამ კარით შედიოდნენ გერგეტის სამებაში და სამეფო გვირგვინს იდგამდნენ, აქ ხდებოდა მათი სამეფო გვირგვინის კურთხევა.

გერგეტის სამება „მცხეთის სამკაულის“ (განძის) სახიზარს (საცავს) წარმოადგენდა, ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით: მტერთა შემოსევების დროს საქართველოს ეკლესიის საგანძურს სწორედ გერგეტის წმ. სამების ტაძარში ინახავდნენ.

ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნავს: „გერგეტის ზეით არის მყინვარის კალთასა ზედა მონასტერი სამებისა, გუმბათიანი, მცხეთის სამკაულის სახიზრად, სადაცა ესვენა ნი-

ყაზგაჰის მონიციკალიტატი, გერგეტის სამეხის ეკლესია

ნოს ჯვარი, შვენიერ ნაშენი, შვენიერ ადგილსო“.

1749 წელს რომანოზ მიტროპოლიტს ნინოს ჯვარი მოსკოვში წაუღია და ბაქარ ბატონიშვილისთვის გადაუცია. ეს სიწმინდე მხოლოდ 1801 წელს დაბრუნდა საქართველოში.

გერგეტის სამეხა და მასთან არსებული მონასტერი მოხსენიებულია 1392 წლით დათარიღებულ სითარხნის გუჯარში. ამავე გუჯარში გერგეტის სამეხის მონასტერთან ერთად მოხსენიებულია „ციხე გერგეტაული.“

ტაძრის სამხრეთ კედელზე მიშენებულია მცირე ზომის საბჭო, სადაც იკრიბებოდა ხევის უხუცესთა საბჭო, რომელიც თემის ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს საკითხებს წყვეტდა. ეს საბჭო XV საუკუნის ბოლოს ან XVI საუკუნის დასაწყისში არის აშენებული. საბჭოში იდგა ქვის გრძელი „სასხდომი ყადები“ და აქ იმართებოდა სათემო ყრილობები, სახალხო სასამართლოები, აქვე ინახებოდა სათემო დროშა - ორყუში. ამ დროშაზე დებდნენ მეთემეები ერთგულების ფიცს.

სამეხის ტაძარში დაცულია ორი ძველი ხატი - „კუბოს კარად“ წოდებული. ეს ხატები ფიცარზეა შესრულებული და ვერცხლის პერანგით არის შემოსილი. ერთს „საავდროს“ უწოდებენ, მეორეს - „სადაროს“. საავდროზე გამოსახულია ხარება, შობა, მირქმა და ნათლისღება. „სადაროზე“ - ჯვარცმა, ყოვლადწმინდა სამეხა, აღდგომა, თომას გვერდის განხილვა, ლაზარეს აღდგინება და მაცხოვრის იერუსალიმში შესვლა. გვალვაში გერგეტელები საავდრო ხატს ტაძრიდან გამოაბრძანებენ და წყაროს წყალში განბანდნენ, ავდარში კი „სადარო“ გამოჰქონდათ.

სამეხის ტაძრის გალავანში ჩაშენებულია ძველი სამრეკლო, რომელიც სტილით სამეხის ეკლესიასთან არის შეხამებული და იმავე პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს.

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში აქ ესვენა ქართველი ქრისტიანების ერთ-ერთი უწმინდესი რელიკვია – წმინდა ნინოს ჯვარი, რომლის ფლობის პატივს „სვეტიცხოველთან“ და „თბილისის სიონთან“ ერთად „გერგეტის სამებაც“ ინაწილებდა. აქვე, გერგეტში იწერებოდა მათიანე გარდაცვალებულთა „მოსახსენებელი სულთაი“, – დოკუმენტების კრებული, რომელიც ბევრ საინტერესო ისტორიულ ცნობას შეიცავს.

ისტორიულ წყაროებში კონკრეტულად არ არის ცნობილი გერგეტის სამების ამშენებელი, მაგრამ ის აშენდა XIV საუკუნეში, როდესაც ამ ტერიტორიაზე **შაბურიძეები** იყვნენ ერისთავები და ამ ტაძარშიც მათი გარდაცვლილთა საგვარეულო სულთა მათიანე ჰქონიათ. აქედან გამომდინარე, ეჭვს გარეშეა, რომ მათ (**შაბურიძეებს**) ტაძრის აშენებასთან აუცილებლად კავშირი ექნებოდათ.

შუა საუკუნეების ქართულ სამართალში საკანონმდებლო აქტის აღსანიშნავად რამდენიმე ტერმინი იხმარებოდა: წიგნი, სიგელი, გუჯარი, ბრძანება, ცელი, პიტაკი და ოქმი.

ცნობილმა ისტორიკოსმა და ენათმეცნიერმა თეოდო ჟორდანიამ სახელმწიფო არქივში და ხელთნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული უძველესი დოკუმენტები (ხუცურ, ნუსხური და მხედრული დამწერლობით) გადათარგმნა თანამდროვე ქართულ ენაზე და 1897 წელს გამოსცა წიგნებად, რომელსაც უწოდა „ქრონიკები“. სწორედ ამ წიგნებში არის შეტანილი არაგვის ერისთავ **შაბურიძეების** მიერ ხელმოწერილი და გამოცემული სხვადასხვა დოკუმენტი, რომლებიც უტყუარად ადასტურებს **შაბურიძეების** არაგვის ერისთავობას. მათ შორის არის: გერგეტის სამებაში **შაბურიძეების** ხელმოწერილი სიგელ-გუჯარი და გარდაცვლილ შაბურიძეთა „სულთა მათიანე“.

ე რ ი ს თ ა ვ თ ა მ ო ს ა ხ ს ე ნ ე ბ ე ლ ი *

- 7 გვ. 1 სული შანშესი და ძმისა მათისა ვახტანგისი კბლ იყავნ უკუნისამდე.
სული ყოველთა ერისთავთა შაბურის ძეთა კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე.
- 5 სული ერისთავთა ერისთვისა ჭუჭიასა³ კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე⁴.
სული ერისთავთა ერისთვის ვარამისი კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე.
სული მათისა მეუღლისა დაბდაჲსა კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე.
- 10 სული ერისთავთა ერისთვისა ვახტანგისი კურთხეული იყავნ უკუნისამდე.

* ამ გვერდზე მოთავსებული მასალა „მატიანის“ ჭიკრიტადი ტექსტის ხელით დაწერილი, მეფეთა მოსახსენებელს მისდევს.

³ თ. ჯორდანიას წაკითხვით: „ჭუჭიასა“. (თ. ჯ. ქრონიკები. II, გვ. 203).

⁴ ამ სტრიქონის ქვემოთ ერთი სტრიქონი, დაუწერელად დატოვებული, მოგვიანებით შეესებულება მკრთალი მეღნიტ, მე-16-17 ს. მხედრულით:

„სულსა დედისა თუხარელისა თაგხრ, სია შეუნდნეს ქვაბმან ბეთლემისამან. ამინ“.

სული ერისთავთა ერისთვისა მიქაძსა

კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე. სული დისა მათისა ელენე-

15- სი კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე¹.

8 გვ. 1. „[სულსა] [ჩ]ა. ახისა შვილისა იოვანესა შ^რ ღ^ნ [წმიდა-
მან] სამე [ბამან]²,

სულსა [ვმნ] უკსა [მღდელისასა?]

სული ერისთავთა ერისთვის ნუგზარისი კურთხეულ იყ^ვ
უკუნისამდე.

სული მათის მეუღლისა დედისიმედისა

კზ^ლ იყავ უკუნისამდე.

5 სული ძეთა მათთაი ლომის და შაბურისი კზ^ლ იყვა³.

სული ერისთავთა ერისთვისა [ვა]მიყის

[შ]ვილისა [ო]მარ [ღ]ნ

სულსა მათისა მეუღლისა ა რ მ

. [შა?]ბუ[რ]ას

10⁴

მისსა მეუღლესა მეფისა ასულის მარიამს შ^რ ღ^ნ ა^რნ⁵

სულსა უჯარმელის ძისა თაყაიღინისა შ^რს ღმერთმან, ამინ.

სულსა მათისა მეუღლისა ვახუშტის ასულისა

[ნ]ესტანჯარს ცოდვანი მათნი შ^რს ღმერთმან. ა^რნ. ო^რ.

15 ძესა მათსა როინს შ^რს ღ^ნ ა^რნ, ო.

ჯურვალის ძისა ასულსა ესნათობს შ^რს ღ^ნ. ა^რნ⁶.

სლ^სა ერისთავთა ერისთვისა ნუგზარისსა შ^რ ღ^ნ.

¹ ამ გვერდზე (7) მოთავსებულ ერისთავთა მოსახსენებელის გარშემო: ზემო, მარჯვენა და ქვემო აშიებზე, გვაქვს მთელი რიგი მეტად ძნელად ამოსაკითხავი მინაწერი:

1. ზემო აშიაზე „[ბასილსა] შ[ეუნდოს ღ^ნ] [და მის[ს]ა] მეუღლეს თამარს შეუნდნეს ღმერთმან“.

2. მარჯვენაზე: „სულსა ს... რაბელისა სახ | ლისასა შეუნდ | ნენს | წმიდამუნ სამებ[ამან]. (ამ მხარეზე სხვა მინაწერები ძნელად იკითხება: „მამის იმედსა და მისა“ და სხვ.) ქვემო აშიაზე, მხედრული ასოებით (მე-15-16 ს. ხელით):

„სულაი საწყალობელისა ამონისა | სა შეუნდევენი [!]: [და] გა მადელსა | წმიდის სამე-ბისა ვინაცა | [შაღვასა]“.

² ეს პირველი ორი სტრიქონი დაწერილია მეტად მკრთალი ჯანგისფერი მელნით; გადასული ასოები ძნელად იკითხება. განსაკუთრებით მეორე სიტყვა, რომლის პირველი და მესამე ასო დამახინჯებულია უცნობა ყალბისმკნელის ხელით. შეჩაძლებელია აქ „ვ ა ხ ა ხ ი ს შ ე ი-ლი ს ა“ ეწეროს, მაგრამ პირველი ასო უფრო ჩ-ს წააგავს.

³ ეს სამი სტრიქონი დაწერილია ერთი და იმავე ნუსხურით [მე-15—16 ს.], ყავისფერი მელნით.

⁴ ეს ხუთი სტრიქონი გადარეცხილ-გადასულია, დაწერილია ნუსხურიდ, მუროს ფერი მელნით.

⁵ მეფის [გიორგის?] ასულის მარიამის მოსახსენებელი დაწერილია შედარებით უფრო წვრილი, ლამაზი [მე-15 ს.] ნუსხურით.

⁶ ეს ხუთი სტრიქონი (12—16) დაწერილია ერთნაირი ხელით (მე-15—16 ს.) სწორი, ლამაზი ნუსხურით, რომელიც განსხვავდება ზემოთ და ქვემოთ მოთავსებული მინაწერების ხელისაგან.

- სულსა მათისა მეუღლისა გულდაბისსა შ^ნ ღ^ნ.
 სულსა ერისთავთა ერისთვისა შაბურისსა შ^ნ ღ^ნ.
 20 სულსა თოთიაურისა ლალიაძისსა შ^ნ ღ^ნ ¹.
 9 გვ. 1 „ქ. თინას და მის შვილთა შეუნდნეს ღმერთმან.
 ქ. სულასა[!] მახარებელსა შე[უ]ნდოსა. ამინ.
 ვინცა ვინცა შენდობა [მოგვაქსენოს] ².
 სულსა შიდადელის ძეს ბედის მწერლის შჯლს
 5 ნათანაელს შ^ნდნეს ღმერთმან. ამინ.
 მოიხსენე, უფალო, მღუდელი ნათანაილ. ამინ ³.
 სულსა ფისაძის ბარნაბესს შ^ნდნეს ღ^ნ ⁴.
 ქ. უფალო! დაიცვე ორსავე შინა ცხოვრებასა
 სიყვარულისათვის ქართლის მომქცეველი-
 10 სა ნინო მოციქულისათა მონა შენი,
 არაგვის ერისთავი ვამიყ, თანამემცხე-
 დრე მათი მარიამ; ძე მისი მამუკა,
 თანამემცხედრე მისი მარიამ, ძენი და
 ასულნი მათნი და შვილთა მისთა შო-
 15 რის წარჩინებული ასული მისი ნინა-
 შენად სათნოდ განაგე ორ კერძოვე
 ცხოვრება მათი. ამინ. ამინ. ამინ“ ⁵.
 11 გვ. 1 „სული ბაიონისა [ბატონისა?] შალვასი
 კურთხული იყავნ უკუნისამდე.
 მათ[ისა] მეუღლისა ულუმ-
 პიადს კურთხულ იყავნ უკუნისამდე.
 5 დაისა [მ]ათის მასურბევ
 და მისთა ძმათა დღეგრძელ-
 თა დღეგრძელობა [ითა]
 ცოდვანი მათნი შეუნდვენ ⁶.

¹ ეს უკანასკნელი ოთხი სტრიქონი დაწერილია ერთნაირი მეღნითა და ხელით, მე-15—
 16 ს. სწორი, ლამაზი ნუსხურით.

ქვემო აშიაზე, გაუმართავი ხელით, კუთხოვანი (მთავრული?) ასოებით, მიწერილია:

„სულსა... ას შეილსა შანუარსა [თუ „ბანუარსა“] შ^ნ ღ^ნ.

სულსა ხუცის შაშვილსა ორმისა შ^ნ ღ^ნ | [სულსა] [მ]ე[უ]ღლესა [ა]ნა[ს]ა შ^ნ ღ^ნ ან“.

² 9 გვ. პირველი ხაზი სტრიქონი დაწერილია მეტად შავი მეღნით, მე-17—18 ს. მხედ-
 რული ხელით. შეწყვეტილია, დაუმთავრებლად.

³ მე-17 საუკუნის 60—70 წწ. ცნობილი გადამწერის ნათანაელ ბედისმწერლისეილის
 მოსახსენებელი დაწერილია (მისივე ხელით) შავი მეღნით, მესამე სტრიქონი (მე-6), ლამაზი
 მხედრული, სახელი „ნათანაილ“ — ჩართულად.

⁴ ბარნაბე ფისაძის მოსახსენებელიც დაწერილია ნათანაელ ბედისმწერლისეილის ხელით.

⁵ ვამიყ არაგვის ერისთვის სახლის წვევების მოსახსენებელი დაწერილია მკრთალი მეღ-
 ნით, გაკრული მხედრული, მომსხო ასოებით.

⁶ ეს რეასტრიქონიანი მოსახსენებელი დაწერილია მეჩხრად, მსხვილი ნუსხა-ხუცურით, ყა-
 ვისფერი მეღნით (ზოგან გადასულია).

1398 წლის 6 ივლისის მცხეთის გუჯარი №169

არაგვის ერისთავი **შაბურიძე** იხსენიება 1398 წლის 6 ივლისით დათარიღებულ მცხეთის ეკლესიისათვის ბოძებულ მხედრულად შესრულებულ წყალობის წიგნის სიგელ-გუჯარში.

დოკუმენტი გვამცნობს, რომ ამირთ-ამირამ, სუნდულისძემ, ლომმა და მისმა ძმისწულმა — ლაჩინამ, მცხეთას შესწირეს გორს აქუბაშვილისაგან ნაყიდი ზუარი და საყდარს შემოავლეს სპონდიო (მდინარის ქვის მესერი). საბუთის მოწმეთა შორის ერისთავი მიქაი **შაბურიძეც** იხსენიება:

„..მე ამირთ ამირამან სუნდულისძემან ლომმან და ჩემმა ძმისწულმა ლაჩიამა (შემოვსწირე მცხეთას) გორს ჩუენი მკუიდრი ნასყიდი აქუბაშვილისაგან ზუარი მისითა სამართლიანითა მზღურითა ... საწნეხელითა ... და შემოვავლე საყდარსა თქუენსა სპონდიო და ჰქონდეს (მცხეთას) ესე ჩემ მიერ შეწირული ... და აჰა კ^აზო გ^აგი (გიორგი) ... ქრისტეშობის დღეს ... უნაკლულოსა აღაჰსა გარდაიხდიდით ... (და შემდგომად სხვა კათალიკოზებიც გარდამიხდიდნო) ... დაიწერა ... ქორონიკონს :ჰვ: (1398 წ.), ივლისსა :ვ: (6). ხელითა სეფის მწიგნობრისა ბასილაშვილის იოსებისითა.“

„მე ქვენიფნეველი ერისთავი ვირშელ — ამისი მოწამე ვარ.“

„მე ერისთავი **შაბურისძე მიქაი** მოწამე ვარ.“

„... აქიმეს ძე ქავთარ მოწამე ...“

„მე ირაკლი ...“

„... მე ნასიძე გიორგი ...“

„მე დოღლისძე ანინიკი ...“¹

მკვლევარი და ისტორიკოსი თედო ჟორდანია ზემოთ აღნიშნულ მცხეთის სიგელ-გუჯარში მოხსენებულ ერისთავ **მიქაი შაბურიძის** შესახებ შენიშნავს: „ჩვენმა ისტორიამ არ იცის, ვინ არის **მიქაი შაბურიძე** ერისთავი, მაგრამ ჩვენგან პოკნილს ტყავზე 1439 წელს დაწერილს გერგეტის სამების „სულთა მათიანეში“ (შემწირველთა მოსახსენებლების კრებული) მოხსენებულნი არიან **შაბურიძე** ერისთავები, რომლებიც ყოფილან არაგვის საერისთავოს გამგენი. ამ მათიანეს „ერითავთა მოსახსენებელში“ მოხსენებულია გარდაცვლილი **შაბურიძეები**:

„სული შანშესი და ძმისა მათისა ვახტანგისი კურთხეულმან იყავნ უკუნისადმე.“

„სული ყოველთა ერისთავთა შაბურისძეთა კ^აზლ იყავნ უკ^აე.“

„სული ერისთავთ-ერისთავისა ჭუჭუაისა კ^აზლ იყავნ უკ^აე.“

„სული ერისთავთ-ერისთავისა ვარამისი კ^აზლ იყავნ უკ^აე სულისა მათისა

მეუღლისა დაბდაისა კ^აზლ იყავნ უკ^აე.“

„სული ერისთავთ-ერისთავისა ვახტანგისი კ^აზლ იყავნ უკ^აე.“

„სული ერისთავთ-ერისთავისა მიქაისი კ^აზლ იყავნ უკ^აე. — სულისა დისა მათისა ელენესი კ^აზლ იყავნ უკ^აე.“

გერგეტის სამების „სულთა მათიანეზე“ აგრეთვე ზუცური დამწერლობით ყო-

1. თედო ჟორდანია, „ქრონიკები.“ 1897 წ. ტ.2. გვ. 202-203, საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1449, საბუთი №1652

გამოცემა კონსტანტინე ივანეს ძის მუხრან-ბატონისა.

ქ რ ო ნ ი კ ე ბ ი

დ

სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა და მწერლობისა,

შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი და ახსნილი

თ. ჟორდანიას-მიერ

წ ი გ ნ ი მ ე ო რ ე

(1213 წლიდან 1700 წლამდე).

ვუძლენი ძვირფასი სახსოვარს ნიშნულს სამეგრელოს
მთავრის ლევან დადიანის ასულისას და ივანე კონ-
სტანტინეს ძის მუხრან-ბატონის მეუღლისას.

ბზილისი,

ბტაბა მ. შარაძისა და აბზ., ნიკ. ქ. № 21.

Типография М. Шарадзе и К°. Ник. у. № 21.

1897

თედო სასოკიას „ქრონიკების“ თავფურცელი

ნის ისტორიაში უცნობ ერისთავთა შაბურის ძეთა...¹

1399-1419 წლებში, ერთიანი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ელიოზის დაწერილ არაგვის ერისთავ ნუგზარ შაბურიძის მიერ სვეტიცხოვლის ტაძრისათვის ბოძებული ორი შეწირულობის წიგნი.

ერისთავმა ნუგზარ შაბურიძემ ამ შეწირულობის წიგნებით სვეტიცხოვლის ეკლესიას შესწირა სოფელი ატენი (გორის რაიონი) და ვენახი.

შაბურიძეების არაგვის ერისთავობას ადასტურებს მათ მიერ შეწირული მრავალი წყალობის წიგნები (სიგელ-გუჯარი), რაც ქვევით თავებში დეტალურად არის განხილული.

ფილა დატანილი, ჟორდანიას თქმით, შედარებით უფრო ადრინდელი მინაწერი:

„სული ერისთავთ ერისთავისა ნუგზარისი კხლ იყავნ უკე.“

„სული მათისა მეუღლისა დედი-იმედისი კხლ იყავნ უკე.“

„სული ძეთა მათთა ლომისი და შაბურისი კხლ იყავნ უკე.“

იქვე, 22-ე გვერდზე, უკანასკნელი წარწერა გამეორებულია მთლიანად და მიმატებულია სხვა ხელით:

„სული ერისთავთ-ერისთავისა ვამიყისი (მისისა) შვილისა ომარისი შე“ნდ“ნ ა“ნ.“

ისტორიკოსი თ. ჟორდანიას აქვე აღნიშნავს, რომ „ამნაირად ჩვენი „სულთა მათიანე“ არა თუ განმარტავს, ვინ არის ერისთავთ-ერისთავი მიქაი შაბურიძე, არამედ მთელს შტოსაც გვაძლევს XIV-XV საუკუ-

1. თედო ჟორდანიას, „ქრონიკები“, 1897 წ. ტ. II. გვ. 203. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, დ — 1085

თავი IV

შაბურიძენი არაგვის საერისთავოს პირველი ერისთავები (XIII-XV ს.)

თავისუფალი ენციკლოპედია (ვიკიპედია) და პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გვერდი შაბურიძეების შესახებ

შაბურიძეები არაგვის უპირველესი, ძველი და ცნობილი ერისთავები იყვნენ, რასაც ქართველი ისტორიკოსები ერთხმად აღნიშნავენ:

„ჩვენს ხელთ არსებული მასალების მიხედვით, არაგვის დღემდე ცნობილ ერისთავთა გვარებს შორის ყველაზე ძველია **შაბურიძე**.“¹

ასევე „არაგვის საერისთავოს პირველი ერისთავები იყვნენ შაბურიძენი.“²

„1669 წლის წილკნის ღვთისმშობლის სამწყსოს სიგელში, შაბურიშვილები მოხსენიებულნი არიან რა საშაბუროს (ბაზალეთშია) მკვიდრებად: „არაგვის ერისთავი არავინ ყოფილა იმის მოქცევაში, თვინიერ შაბურიშვილის მეტი. იმას ჭერია დაბალი საერისთაო“ (ქსმ 1965-559).

ამრიგად, ამ დოკუმენტში პირდაპირაა ნათქვამი, რომ **შაბურიშვილები** არაგვის საერისთავოს, უფრო სწორედ, „დაბალი საერისთაოს“ (არაგვის ხეობის დაბლობის ნაწილის) ერისთავები იყვნენ.

შაბურიშვილთა წინაპარი შაბურიძეები რომ არაგვის ხეობის ბარის ნაწილის ერისთავები იყვნენ, ეს ნათლადაა ნაჩვენები დ. გვრიტიშვილის ნაშრომებში.³

ინფორმაცია **შაბურიძეების (შაბურიშვილების)** როგორც არაგვის ერისთავებისა და უძველესი ისტორიული გვარის შესახებ, მოცემულია ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში და ქართულ და რუსულენოვან თავისუფალ ენციკლოპედიებში (ვიკიპედია):

ქართულენოვანი ვიკიპედია და ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია:

„...**შაბურისძენი**, ქართლის მთიანეთის წარჩინებული ფეოდალური საგვარეულო XIII – XV საუკუნეებში. ამ საგვარეულოს წარმომადგენლებს ეპყრათ ერისთავთ-ერისთავის ხელი.“ გვარის სახელწოდება წარმოიქმნა საკუთარი სახელიდან „**შაბური**.“ **შაბურისძენი** პირველად ქართლის ცხოვრებაში იხსენიება XIII საუკუნის მიწურულის ამბებთან დაკავშირებით. გამოთქმულია მოსაზრება, (დ.გვრიტიშვილი) რომ ამ პერიოდში და შესაძლოა XII საუკუნეშიც, **შაბურისძენი** არაგვის ერისთავები იყვნენ.

ერისთავებად **შაბურისძენი** იხსენიებიან XIV საუკუნის მიწურულსა და XIV საუკუნის წყაროებში: 1398 წელს მცხეთის საყდრისადმი მიცემულ შეწირულობის დოკუმენტს ამოწმებს ერისთავი **შაბურიძე მიქა**. გერგეტის სამების ტაძრის (ახლანდელი ყაზბეგის რ-ნი) სულთა მატთანეში შემორჩენილია XV საუკუნის მოსახსენებლები **შაბურისძენისა** — ერისთავთ-ერისთავების: ჭუჭას, ვარამის, ვახტანგის, მიქას (და მისი დის ელენეს), ნუგზარის (მისი მეუღლის დედისიმედის და შვილების ლომისის და შაბურის), ვამიყის (და მისი ძის ომარისა).

1. ჯ.გვასალია, „საქ.ისტორიულ გეოგრაფიული ნარკვევები.“ თბ. 1983 წ. გვ. 79

2. დ. გვრიტიშვილი, „ფეოდალური საქართველოს სოციალური უთიერთობის ისტორიიდან“. 1955წ. გვ. 19

3. რ. თოფჩიშვილი, „საქართველოს თავად აზნაურთა ისტორიაში“ 2021 წ. გვ. 395

1465 წლის დოკუმენტით, საქართველოს მეფე გიორგი VIII-ს თავისი ასული მიუთხოვებია **ვამიყ შაბურაძის** ვაჟისათვის. 1474 წლის დოკუმენტის ცნობით, ვამიყ შაბურაძემ ბოდორნის მონასტერს (დუშეთის რაიონი) შესწირა თავისი მკვიდრი მამული — სოფელი ხანდაკი.

შაბურაძეთა რეზიდენცია, როგორც ჩანს, იყო სოფელი **საშაბურო** (დუშეთის რაიონი), ხოლო საგვარეულო მონასტერი და სამარხი — **ბოდორნა**. **შაბურაძეთა** საერისთავო ტერიტორიულად დაახლოებით მსგავსია XVII – XVIII საუკუნეების არაგვის საერისთავოსი. სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება (დ. გვრიტიშვილი), რომ **შაბურაძეთა** საერისთავო მოიცავდა არაგვის ხეობის დაბლობ ნაწილს და ვანათელმა აზნაურებმა გააერთიანეს ის ხევის საერისთავოსთან, რომლის ცენტრიც იყო სიონი. ასე წარმოიქმნა გვიანდელი არაგვის საერისთავო, რომლის ერისთავები იყვნენ უკვე არა შაბურაძენი, არამედ ვანათიდან გადმოსული აზნაურები, შესაძლოა წარმოშობით ოსები – სიღამონიძეები. XV საუკუნის შემდეგ **შაბურაძეები** აღარ იხსენიებიან ისტორიულ წყაროებში. საფიქრებელია, რომ XVII–XVIII საუკუნეებშიც არაგვის ერისთავები **შაბურაძეთა** შთამომავლები იყვნენ: ამას ადასტურებს საერთო საგვარეულო სახელები: ნუგზარი, შაღური, ლომი და სხვა, აგრეთვე საერთო საგამებლო „ქვეყანა“ (ტერიტორია), საგვარეულო მონასტერი, რეზიდენცია (დუშეთი, ბაზალეთი, საშაბურო). რაც შეეხება ნარატიულ წყაროებს არაგვის ერისთავთა ვანათელი აზნაურისაგან წარმომავლობაზე, მათ ოსობაზე და სიღამონიძეობაზე (ვახუშტი ბატონიშვილი, ბერი ეგნატაშვილი, იოანე ბატონიშვილი, ვახტანგ ბატონიშვილი), უნდა ვიფიქროთ, რომ იგი ხარკს უხდის შუა საუკუნეების ტრადიციას – წარჩინებული პირების უცხოური წარმომავლობისად გამოცხადებას.

XVII – XVIII საუკუნეებში მოხსენიებული აზნაური **შაბურიშვილები** (მათი ნაწილი საშაბუროში ცხოვრობდა, ნაწილი სახასო აზნაურებს შეადგენდა, ხოლო ნაწილი ჯამბაკურ-ორბელიანის აზნაურებს), ერისთავ **შაბურაძეთა** საგვარეულო შთამომავლობას წარმოადგენდა, ძირითადად შტომ კი დაკარგა ძველი საგვარეულო სახელწოდება და XVI – XVII საუკუნეებიდან არაგვის ერისთავად იწოდა.¹

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის (ბიბლიოპიკი) გვერდზე „არაგვის ერისთავი“ მოცემულია ინფორმაცია არაგვის ერისთავ შაბურაძეების შესახებ:

„არაგვის ერისთავი — არაგვის საერისთავო დაახლოებით XIV ს-ის შუა ხანებში წარმოიქმნა, „ძველი ერისთავთა“ ცნობით, არაგვის საერისთავოს ფარგლებში მოქცეული იყო ტერიტორია „ზედაზნიდან დარიალამდე“, იგი მოიცავდა არაგვის ხეობისა და ხევის არაგვის (მერმინდელი თერგის) ხეობებს, რომელთა შორის არის ჭართალი, ხანდო, გუდამაყარი, მთიულეთი, ხევი, თრუსო, ხადა-ცხავატი (მთიულეთი). დასავლეთით არაგვის საერისთავოს ესაზღვრებოდა ქსნის საერისთავო, სამხრეთით-სამუხრანბატონო, აღმოსავლეთით საზღვარი მდინარე არაგვზე გადიოდა.

XVI ს-დან, როცა არაგვის საერისთავო სათავადოდ იქცა, მისი ტერიტორია ქსნის ხევთან და მუხრანთან ერთად შედიოდა მესამე (მუხრანბატონის) სადროშოში.

საერისთავოს ცენტრს ბაზალეთ-არაგვისპირის პლატო წარმოადგენდა, რომელიც სტრატეგიულად მოხერხებული ადგილი იყო თავდაცვითი სისტემის მოწყობისათვის.

დოკუმენტური წყაროების მიხედვით, არაგვის პირველი ერისთავები **შაბურაძეები** ყოფილან.

1. „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია.“ თბილისი, 1986 წ.ტ. X გვ.668. <http://ka.wikipedia.org/wiki/შაბურაძე>, თავისუფალი ქართულენოვანი ენციკლოპედია

XIII ს-ის მიწურულს ეს საგვარეულო იმდენად ანაგარიშგასაწყვეი ძალა გამხდარა, რომ უფლისწულ ვახტანგ III-ის (1298-1308) დაქორწინება **შაბურისძის** ასულზე მისი ძმის, არაგვის ხეობაში მონღოლთაგან განრიდებული მეფე დავით VIII-ის შემფოთების მიზეზი გამხდარა (ჟამთააღმწერელი).

ცხადია, ეს ცნობა მიანიშნებს **შაბურისძეთა** მნიშვნელოვან სამხედრო პოტენციალზე. წყაროებში ნათელი არ არის არაგვის ერისთავის მიმართება ქართლის ერისთავებთან, იყო იგი ქართლის ერისთავის ქვემდებარე მოხელე, თუ მისგან დამოუკიდებელი სამხარეო მმართველი. ბუნდოვანება ამ საკითხში გამოიწვია ქართლის ერისთავთა საგვარეულო სახელის, „სურამელის“ მოხსენიებამ არაგვის ერისთავებად გიორგი VII-ის 1403 წელს საბრძოლო მოქმედებების დროს დვალთა წინააღმდეგ გამოცემულ ძეგლისდება ერისთავთაში. სხვა მოსაზრებით, პირის სახელი „სურამელი“ ამ პერიოდისათვის უკვე გავრცელებული იყო სხვა ფეოდალურ საგვარეულოთა ოჯახებშიც და, ამდენად, არ გამოდგება ამ ორ საერისთავოს (ქართლი, არაგვი) შორის შიდა ადმინისტრაციული დაქვემდებარების დასაბუთებისათვის (მ. ბახტაძე).

ერისთავ **შაბურისძეთა** რეზიდენცია მდებარეობდა ბაზალეთ-დუშეთში, რომლის ნაკვეთი შენახულია გვიანდელ საშაბუროში.

შაბურისძეთა საგვარეულო მონასტერი და საძვალე ყოფილა ბოდორნა, რომელსაც 1474 წ. არაგვის ერისთავმა **ვამიყ შაბურისძემ** შესწირა სოფელი ხანდაკი. არაგვის ერისთავ **შაბურისძეთა** ფეოდალური სახლის შესახებ საინტერესო გენეალოგიური ცნობებია შემონახული XIV-XV სს-ების ძეგლებში — „გერგეტის სულთა მათიანესა“ და **შაბურისძეთა** შეწირულების საბუთებში. „გერგეტის სულთა მათიანიდან“ ისიც ირკვევა, რომ XV ს-ში **შაბურისძეებს** მჭიდრო ნათესაური და პოლიტიკური კავშირი ჰქონდათ სამცხის მმართველ ჯაყელთა სახლთან და ადგილობრივ დიდებულებთან.

ამავე კავშირის არსებობაზე მეტყველებს სამცხეში მდებარე პატარა სმადას ეკლესიის 1467 წ. წარწერაც, რომელიც ადასტურებს ამ მხარეში არაგვის ერისთავ **შაბურისძის** ქტიტორულ (ამშენებლურ) საქმიანობას. როგორც ჩანს, **შაბურისძეები** აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ XV ს-ის საქართველოს შიდაპოლიტიკურ პროცესებში.

ცნობილია, რომ სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე II (1451-1498) **შაბურისძეთა** დახმარებით შეეცადა თავისი შვილიშვილისა და გიორგი VIII-ის უმცროსი ძის, ვახტანგის აყვანას სამეფო ტახტზე (ქ. შარაშიძე).

XVI ს-ის 20-იანი წლებიდან მკვეთრად იცვლება **შაბურისძეთა** ფეოდალური სახლის — ერისთავების დინასტიური სახელები. ამ დროს არაგვის ერისთავებია ბაინდური, ხოლო მისი ძმები: ზურაბ, გოდერძი, ბარძიშ, გოსტასაბ და როსტომ.

საფიქრებელია, რომ არაგვის ერისთავებს ამ დროისათვის უკვე ჰქონდათ გადატანილი პირველი დინასტიური ცვლილება. არსებობს ვარაუდი, რომ არაგვის ერისთავ **შაბურისძეთა** სახლი სამცხის ათაბაგებთან პოლიტიკურ ალიანსს უნდა შეწირვოდა (მ. ბახტაძე). არაგვის ერისთავთა დინასტიურ ცვლილებებზე მიანიშნებენ უფრო გვიანდელი წყაროებიც (ბერი ეგნატაშვილი, ვახუშტი, იოანე ბატონიშვილი), მაგრამ მათი ვერსიები ერთმანეთისაგან საკმაოდ განსხვავებულია.

ვახუშტი ბატონიშვილი არაგვის ერისთავთა წინაპრად ასახელებს ვანათელ აზნაურს, რომელსაც სვიმონ მეფის ტყვეობის დროს ამოუწყვეტია ძველ ერისთავთა ოჯახი და ხელთ უგდია ბაზალეთი.

იოანე ბატონიშვილის მიხედვით კი, ვანათელი აზნაურები სიღამონიძეები ყოფილან, რომელთაც დაუპყრიათ ბაზალეთი.

ბატონიშვილებისაგან განსხვავებულია ბერი ეგნატაშვილის ვერსია — XVI ს-ში არაგვის ერისთავთა წინაპრებს ხევის მფლობელი თექთურმანიძეები გაუნადგურებიათ, რის შემდეგაც მეფისაგან მიუღიათ მთიულეთი, ზადა, ანანური და ღუმეთი. მაგრამ XVI ს-ის არაგვის ერისთავები უკვე ძალზე დაშორებულნი იყვნენ თავიანთ პოლიტიკურ წინაპრებს — ისინი უკვე ღიდი და გავლენიანი თავადები იყვნენ, რომელთაც მეფის წინაშე სამოხელეო ვალდებულებები მოხსნილი ჰქონდათ.¹⁴

რუსულენოვანი პიკიპედია

"Шабуришвили/Шабуридзе (груз. SaburiSvili) (рус. Шабуровы) — древний грузинский дворянский род. Были азнаурами в Арагвском эриставстве. После вхождения Восточной Грузии в состав Российской империи записаны в дворянскую книгу Тифлисской губернии.

Согласно Иоанну Баграотиони: «этот род происходит из местности Шабуран в Дарубанде. Кто-то из представителей этого рода жил в Нахичевани. И уже из Нахичевани переселился в Грузию. Царь Георгий захватил Нахичевань и некто бег Шабуришвили с царем отправился в Грузию. Было это в 1150 году. Они поселились в Арагвской области и получили дворянское звание». Однако, скорее всего, в этом сообщении сохранились отголоски взятия грузинским царём Георгием III города Ани, которым правили эмиры из династии Шеддадидов. В истории Грузии есть упоминание об этом событии. После взятия царем Ани в 60-е годы XII века царь пленил и взял с собою в Грузию одного из «мусульманских принцев» и тот «более от царя не отлучался». Отцом или дедом пленного принца возможно был известный по арабским, персидским, армянским и грузинским источникам Абу Асвар Шавур II, сын Мануче, из династии Шеддадидов. Эту точку зрения поддерживал шотландский историк W.E.D. Allen, который на протяжении многих лет занимался изучением грузинской истории. Как видно одним из личных имён эмира было Шабур. От него по всей видимости и происходят Шабуришвили (сын Шавура). Династия Шеддадидов, как считал В. Ф. Минорский курдского происхождения. Однако правильнее считать их дейлемитами, поскольку основатель династии Мухаммед ибн Шеддад ибн Куртак (жил в первой половине X века, впервые уп. в 931 г.) был «знатным князем» и происходил из Дейлема (область в Северном Иране, горный Гилян). В XIII—XV веках семья Шабуридзе (вариант Шабуришвили) была очень могущественной и занимала положение Арагвских эриставов — правителей Арагвского ущелья. Об этом свидетельствует упоминание этого рода в приписках к Евангелию XIII века, в которых упоминаются несколько представителей рода Шабуридзе (изданы Т. Жордания). В конце XIII века, анонимный грузинский историк пишет о времени междоусобиц и двоецарствия: «Давиду следовало опасаться Вахтанга, поскольку взял себе в жёны Вахтанг дочь Шабуридзе». Имеются в виду грузинские цари Вахтанг III и Давид VIII. Жена Вахтанга известна также по одной из поминальных записей в синодике Крестного монастыря в Иерусалиме. По мнению грузинского историка Н. Шошиашвили князь Эристави-арагвские ветвь Шабуридзе.

1. <https://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/არაგვის-ერისთავი>

В конце XVII века представители этого рода с грузинским царём Вахтангом VI переселились в Россию. Их потомки назывались дворянами Шабуровыми и были признаны в дворянском достоинстве по Московской губернии.”¹

2021 წელს გამოიცა რ.თოფჩიშვილის წიგნი „თავად აზნაურთა გვარის ისტორია,“ რომელშიც ვრცლად არის გადმოცემული მრავალი ინფორმაცია **შაბურიშვილების** შესახებ:

შაბურიშვილი — „**შაბურიშვილები** სახასო აზნაურები და თავად ორბელიანების აზნაურები იყვნენ (ქსმ 1965-485,490). სამეფო აზნაურებად ისინი 1743 წელს, არაგვის საერისთავოს გაუქმების შემდეგ იქცნენ. იქამდე **შაბურიშვილები** არაგვის ერისთავთა აზნაურები იყვნენ (გერიტიშვილი 1955:241), იოანე ბაგრატიონი (1997:48) **შაბურიშვილების** შესახებ შემდეგს გადმოგვცემს: „ამათ ადგილისა გაუვარდათ სახელი ესე. ხოლო ამათგანი წინაპარი ესახლნენ პირველ დარუბანდის ნაწილსა შინა **შაბურად** წოდებულსა და სახლისკაცნიცა მათნი რომელნიმე ესახლნენ ნახევანის მხარესა ხეობასა შინა **შაბურიანსა** და ოდეს მეფემან გიორგიმ ბრძოლით დაიპყრა დარუბანდი და მისნი კერძონი წელსა 1150, მაშინ **შაბურელი** ვინმე ბეგი მოვიდა მეფესთან: იგიცა და სხვანიცა უნებურნი წარჩინებულნი გვარნი გადმოასახლა და დასხა სხვათა და სხვათა ადგილთა შინა და ესე **შაბურიანნი** დაასახლა არაგვსა ზედა და დაშთენ მუნ ჟამიდან პირველ აზნაურად გვარნი მათნი“.

1669 წლის წილკნის ღვთისმშობლის სამწყსოს სიგელში, **შაბურიშვილები** მოხსენიებულნი არიან რა საშაბუროს (ბაზალეთშია) მკვიდრებად, სადაც ვკითხულობთ:

„არაგვის ერისთავი არავინ ყოფილა იმის მოქცევაში, თვინიერ შაბურიშვილის მეტი. იმას ჭერია დაბალი საერისთაო“.² ამრიგად, ამ დოკუმენტში პირდაპირაა ნათქვამი, რომ არაგვის საერისთავოს, უფრო სწორედ, „დაბალი საერისთაოს“ (არაგვის ხეობის დაბლობის ნაწილის) ერისთავები იყვნენ **შაბურიშვილები**. **შაბურიშვილთა** წინაპარი **შაბურიძეები** რომ არაგვის ხეობის ბარის ნაწილის ერისთავები იყვნენ, ეს ნათლადაა ნაჩვენები დ. გერიტიშვილის ნაშრომებში.

1398 წლის სიგელში ვკითხულობთ:

„მე, ერისთავი **შაბურიძე მიქაი** მოწმე ვარ“.³

1399-1419 წლების დოკუმენტით ერისთავად **ნუგზარ შაბურიძე** ყოფილა.⁴

ერისთავი **შაბურიძენი** მოხსენიებულნი 1439 წლის გერგეტის სამების „სულთა მატია-ნეში“.

1465 წელს გიორგი მერვემ თავისი ასული **ვამიე შაბურიძის** ვაჟს მიათხოვა. ეს ქორწინება კანონიერი არ ყოფილა. ამიტომ, გიორგი მეფის ნებართვით, **ვამიე შაბურიძემ** საკანონო შესაწირავი მიართვა სვეტიცხოველს: „ჩვენ **შაბურისძეთა**, ერისთავმან ვამიე და სარო და ძეთა ჩვენთა გ~გი~. ომარ. მიქამან, ვარამ და ნუგზარ.... ოდეს ჩვენად უღირსად დიდად და საპატიოდ შეგვიწყალებს პატრონმან მეფეთა გ~გი~ და მათი ასული ჩვენისა შვილისათვის გვიბოძეს და მოგუცეს.“⁵

1474 წელს კი ბოდორნის მონასტრისათვის **ერისთავთ-ერისთავს ვამიე შაბურიძეს** გუჯარით სოფელი ხანდაკი მიუცია. იმავე საბუთით ირკვევა, რომ **შაბურიძეების** საგვარეულო საძვალე ყოფილა ბოდორნა.

შაბურისძეების არაგვის დაბალ (ბარში) საერთავოში ერისთავობა XVI საუკუნის დასაწყისიდან დასრულდა, როდესაც საშინაო და საგარეო პოლიტიკით ისარგებლეს პატარა

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Шабურიшвили>

2. ქსმ 1965-559

3. ჟორდანი 1892:203

4. პალ. 1993:297

5. კაკაბაძე 1913:17

ლიახვის ხეობის სოფელ ვანათში მცხოვრებმა აზნაურებმა სიღამონისძეებმა, ძალით ჩაიგდეს ხელში როგორც არაგვის დაბალი, ისე მაღალი საერისთავოების ერისთავები (შესაბამისად, შაბურიძეები და თექთუმანიძეები).

ამის შემდეგ დამარცხებული ერისთავი **შაბურიძეები** არაგვის ახალი ერისთავების ჩვეულებრივ აზნაურებად იქცევიან.

XVIII საუკუნის დასაწყისის აღწერაში „**შაბურიშვილი ნიკოლოზ** აზნაურიშვილი“ ჟალეთშია აღრიცხული¹.

1720 წლის ნასყიდობის წიგნის ერთ-ერთი მოწმეა **იორამ შაბურიშვილი**,² 1744-1750 წლებისა — **იოთამ შაბურიშვილი**.³

1743 წელს წელს არაგველებმა ერისთავი მოკლეს, საერისთავო კი თეიმურაზ II-ემ დაიჭირა. თეიმურაზ მეფისათვის ამ ბრძოლაში დიდი დახმარება გაუწევიათ **შაბურიშვილებს**, რის გამოც 1743 წელსვე თეიმურაზ მეფემ **ბეჟან შაბურიშვილს** წყალობის წიგნი მისცა.

1771 წლის არხაში ვკითხულობთ: „ბოდორმას არის ორი კომლი ზეიკიძე იორდანე და მისი სახლიკაცი **შაბურიშვილის გლახას** ხელთ არიან“.⁴ 1775 წელს **შაბურიშვილები** ერთმანეთს გაყრიან.⁵

1781 წლის არაგვის ხეობის აღწერით საშაბუროში **შაბურიშვილები** შვიდ კომლად ცხოვრობდნენ. აღწერაში მოხსენიებულნი არიან: **ქაიხოსრო, ბეჟან, ბარამ, რამაზ, დავით, გიორგი, იოტამ, ივანე, ფირან, იოსებ, ზაზა, ფარსადან, ოტარის ობოლი გლახა შაბურიშვილები**.⁶

ფირანი 1782 და 1788 წლების განჩინებით მოურავი და იასაული ყოფილა.⁷ ამავე აღწერით არაგვის ხეობის სოფელ ახალციხეში აღრიცხულია „**ფირან შაბურიშვილის ყმა**“.⁸ **შაბურიშვილებს** ეჭირათ ხანდოსა და სხვა სამოურავოები და ბოქაულთუხუცესის თანამდებობა.

XVIII საუკუნის დასაწყისის კახეთის სოფელ მატნის აღწერაში დასახლებულია „**შაბური შერმაზან**“.⁹ ამ პიროვნების აზნაურობის შესახებ არაფერია ნათქვამი. ერთი რამ კი დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ გვარის თავდაპირველი ფორმა სწორედ „შაბური“ იყო. ამას შაბურიძე-შაბურიშვილთა სოფლის სახელი „საშაბუროც“ ადასტურებს.

1873 წლის საარქივო მონაცემებით, **შაბურიშვილებს** ყმა-მამულის მფლობელობა ჰქონდათ ბაგაში, საშაბუროსა და ყარსიდანთკარში.

შაბურიშვილები საეკლესიო მოღვაწეებიც ყოფილან, მაგალითად 1344 წლის დაწერილით მცხეთის აბრამ შაბურიძე მცხეთის მოძღვარი ყოფილა.¹⁰ ადრეულ საუკუნეებში **შაბურიძეები** ეკლესიას ხშირად მამულებსაც სწირავდნენ.¹¹

ჩვენი ვარაუდით ამ **შაბურიძე, შაბურების** შთამომავალნი უნდა იყვნენ მოხევე შადურები.¹²

1. ჯავახიშვილი 1967:47

2. დოკუმენტები 1940:187

3. დოკუმენტები 1940:411

4. ქსმ 1981:174

5. ქსმ 1972:670

6. ჯავახიშვილი 1967:130-131

7. სს 1910.201,509

8. ჯავახიშვილი 1967:144

9. ჯავახიშვილი 1967:70

10. პალ. 2015. 93

11. სვეტიცხოვლისათვის-1494 წელს, ატენსათვის - 1399-1465 წლებში, ბოდორნისათვის-1494 წელს

12. რ. თოფჩიშვილი. საქ. თავად აზნაურთა გვარის ისტორია. 2021 წ.

თავი V

შაბურიშვილების (შაბურიძეების) საგვარეულო წარმომავლობა

აქართველოში **შაბურიშვილის** გარდა, დერივატული (მსგავსფუძიანი) ფორმის „შაბურ“ — ძირიანი გვარ-სახელები არ გვხვდება¹.
შაბურიშვილების გვარის წარმომავლობის შესახებ არსებობს სამი განსხვავებული ვერსია:

1. გვარის წარმომავლობა საკუთარი სახელი შაბურიდან

საქართველოს საბჭოთა ენციკლოპედია და ქართულენოვანი თავისუფალი ენციკლოპედია მიიჩნევენ, რომ საკუთარი სახელიდან — შაბურიდან წარმოიქმნა გვარის სახელწოდება **შაბურიშვილი**:

„გვარის სახელწოდება წარმოიქმნა საკუთარი სახელიდან „შაბური.“²

„ქართული გვარ-სახელების“ წიგნის ავტორი ი. მაისურაძეც მიიჩნევს, რომ **შაბურიშვილების** გვარი წარმოიშვა საკუთარი სახელიდან „შაბური.“³

ზეპირსიტყვიერებიდან დღემდე შემორჩენილია მოსაზრება, რომ **შაბურიძეების** წინაპრები მოხევეები ყოფილან: „ჩვენ მოხევეები ვართ. ეგრე იტყვიან ხოლმე ჩვენი მამა-პაპა. ყოფილა ერთი მაგარი კაცი. აქ ბოდორნასთან სადმე მომხდარა ბრძოლა. მაგრა უომია იმ კაცს. **შაბური** ყოფილა. მეფეს მამულები მიუცია ბაზალეთში. აქ დასახლებულა და **შაბურიშვილის** გვარი მიუღია. ბაგაში **შაბურიშვილები** ოც კომლამდე ვიქნებით. ჩვენი გვარის კაცი სხვაგან არსად მინახავს. ძირითადად საშაბუროს ფარგლებში ვართ — ნაგლიანი, ბაგა და საშაბურო საერთოდ საშაბურო იყო წინათ“ — აღნიშნავს **აკაკი სოლომონის ძე შაბურიშვილი**, 47 წლის, 1977 წ.⁴

პოეტი ბესიკ გაბაშვილი თავის ლექსში („ან-ზე სით მოხვალ“) აღწერს ქართველ მეომარს, სახელად **შაბურს**:

„თავ ქვისა მხლები,
შაბურ შემძლები,
აწ გითხრა რები?
შილმის მშვილდ-მთლები,
ისრად შქერ მთნები,
თუ ენახენ მტრები,
მით შევეყრები;
შვლის შუბლად მსრები,
განმასისრები,
სახელის მკრები,
აღმას ისრები.“

გერგეტის სამების სულთა მატთანეში მოხსენიებულია გარდაცვლილი არაგვის

1. ა.სილაგაძე, ა.თოთაძე. „გვარ-სახელები საქართველოში. თბ.1997 წ. გვ. 209

2. „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია.“ თბილისი, 1986 წ.ტ.X გვ.668. <http://ka.wikipedia.org/wiki/შაბურიძე>, თავისუფალი ქართულენოვანი ენციკლოპედია

3. ილია მაისურაძე, „ქართული გვარ-სახელები“, 1990 წ. გვ.187

4. რთოფჩიშვილი. „საქ. ისტორიული დემოგრაფიისათვის.“ თბ.2002წ; გვ.38

ერისთავ შაბურიძეთა სახელები, ყველაზე ადრინდელი ზუცური დამწერლობით მოხსენიებულია სული შაბურისი. ისტორიკოსი და ენათმეცნიერი თედო ჟორდანია თვლიდა, რომ შეიძლება აქ მოხსენიებული შაბურიდან იღებდეს სათავეს არაგვის ერისთავთა — შაბურიძეთა საგვარეულო¹.

2. გვარის წარმომავლობა იოანე ბატონიშვილის ჩანაწერების მიხედვით

რუსულენოვანი თავისუფალი ენციკლოპედია (ვიკიპედია) შაბურიძეთა გვარის წარმომავლობას (იოანე ბატონიშვილის ჩანაწერების საფუძველზე) უკავშირებს ადგილმდებარეობას (შაბურას, შაბურისანს) და ანისის ამირების სახელს.

იოანე ბატონიშვილი (ბაგრატიონი) ამბობს: „ამათ ადგილისა გამო გაუგვარდათ სახელი ესე. ხოლო ამათგან წინა-პარნი ესახლენ პირველ დარუბანდის ნაწილსა შინა შაბურად წოდებულსა და სახლის კაცნიცა მათნი რომელნიმე ესახლნენ ნახევენის მხარე ხეობასა შინა შაბურისანსა წოდებულსა და ოდეს მეფეთამან გიორგიმ ბრძოლით დაიპყრა დარუბანდი და მისნი კერძონი წელს, მაშინ შაბრელი ვინმე ბეგი მოვიდა მეფესთან. იგიცა და სხვანიცა წარჩინებულნი გვარნი გარდმოასახლნა და დასხნა სხვათა და სხვათა ადგილსა შინა და ესე შაბურიანნი დაასახლნა არაგვსა ზედა და დაშთენ მუნ ჟამიდგან და იწოდებიან აზნაურ შაბურიანად შთამომავლობანი მათნი არიან მუნ ჟამიდგან პირველ აზნაურად გვარნი მათნი.“²

რუსულენოვანი ენციკლოპედია იოანე ბატონიშვილის ზემოთ აღნიშნული ნაწერების საფუძველზე აღნიშნავს:

Шабуридзе: Согласно Иоанну Баграотиони: «этот род происходит из местности Шабуран в Дарубанде. Кто-то из представителей этого рода жил в Нахичевани. И уже из Нахчевани переселился в Грузию. Царь Георгий захватил Нахичеванью Было это в 1150 году. Они поселились в Арагвской области и получили дворянское звание». Однако, скорее всего, в этом сообщении сохранились отголоски взятия грузинским царём Георгием III города Ани, которым правили эмиры из династии Шеддадидов. В истории Грузии есть упоминание об этом событии. После взятия царем Ани в 60-е годы XII века царь пленил взял с собою в Грузию одного из «мусульманских принцев» и тот «более от царя не отлучался». Отцом или дедом пленного принца возможно был известный по арабским, персидским, армянским и грузинским источникам Абу Асвар ШабурII, сын Мануче, из династии Шеддадидов. Эту точку зрения поддерживал шотландский историк W.E.D. Allen, который на протяжении многих лет занимался изучением грузинской истории. Как видно одним из личных имён эмира было Шабур. От него по всей видимости и происходят Шабურიшвили (сын Шабура).

იოანე ბატონიშვილის აღნიშნული ნაშრომის იმ ეპიზოდს, რომელიც ეხება საქართველოს თავდაზნაურთა გვარების უცხოურიდან წარმომავლობას, მეცნიერები დამაჯერებლად არ მიიჩნევენ:

„იოანე ბატონიშვილის ეს ნაშრომი მნიშვნელოვან და ძვირფას წყაროს წარმოადგენს ქართული გენეალოგიისათვის. ამის მიუხედავად, ზოგიერთი მისი ცნო-

1. თედო ჟორდანია, „ქრონიკები“, 1897 წ. ტ. II. გვ. 203

2. იოანე ბატონიშვილი, „შემოკლებით აღწერა საქართველოსა შინა მცხოვრებთა თავადთა და აზნაურთა გვარებისა“

ბა არადამაჯერებლად გამოიყურება და მოითხოვს დამატებით მეცნიერულ შესწავლას, რაც ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს. თუმცა, ვინაიდან მკითხველს უცნაურად მოეჩვენება იოანეს მიერ ზოგიერთი ჭეშმარიტი ქართული გვარის წარმომავლობის დასახელება “კიტაიიდან“, ეთიოპიიდან, იტალიიდან, სპარსეთიდან, სომხეთიდან თუ სხვ. მხრიდან, საჭიროდ ჩავთვალეთ, მოკლედ განვმარტოთ ამის მიზეზი: საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ფეოდალური ხანის თითქმის ყველა ქვეყანაში დაწინაურებული გვარი თავისი წინაპრების უცხო სახელმწიფოთა რომელიმე წარჩინებული გვარის ნათესავად წარმოჩენის სურვილით იყო შეპყრობილი. მაგალითად, რუსეთის ზოგიერთი დიდგვაროვანი ცდილობდა დაესაბუთებინა, თითქოს მისი მოდგმა ვარიანებისაგან (ვიკინგებისაგან) მოდიოდა. უნგრელი წარჩინებულები (გრაფები: ჰადიკები, ზიჩები და სხვ.) კი ცდილობდნენ ქართველების თავიანთი სისხლით ნათესავებად გამოეყანას.¹

„შორს რომ არ წავიდეთ, საქართველოში ბაგრატიონები თავიანთ შთამომავლობას მიაკუთვნებდნენ ებრაელთა მეფეებს — ბიბლიურ იესეს, დავითსა და სოლომონს. მათი ტიტულაციაც ზომ ასე იწყებოდა: „ჩვენ იესიან, დავითიან, სოლომონიან ბაგრატოვანმან...“ ცნობილია, რომ ორბელიანები ჩინელებს აცხადებდნენ წინაპრებად. ასევე უცხოელობდნენ წინაპრებით ამილახვრები, ერისთავები, ციციშვილები და სხვ.“²

პროფესორი იასე ცინცაძე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ გვარის არ არსებულ ისტორიას იმისათვის თხზავდნენ, რომ ადგილობრივი გაბატონებული წრეებისაგან ზეადმატებულებდნენ და განსხვავებულებდნენ, რითაც მფლობელობის უფლებები თითქოს იმთავითვე უცხო ქვეყანაში ჰქონოდათ მათ წინაპრებს მინიჭებული.

აკადემიკოს გიორგი მელიქიშვილის აზრით, „ხშირად ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ მმართველი ფენის, დინასტიის წარმომავლობას ეხებოდა საქმე, რომელიც ამით ცდილობდა კიდევ უფრო მკვეთრად გამიჯვნოდა თავისი ხალხის ძირითად მასას.“³

ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვერც **შაბურაძეების** გვარი ასცდა მის უცხოურ წარმომავლობად გამოცხადებას, რაც ყოველად უსაფუძვლოა:

- ◆ ადრე, მართალია, მინათმოქმედი ერები ტერიტორიის აღმნიშვნელი სიტყვიდან იღებდნენ გვარებს, მაგრამ იოანე ბატონიშვილის მიერ შაბურად მოხსენიებული ქალაქი ან ტერიტორია არ არსებობს. დარუბანდის მხარეს, ბაქოს ზევით არსებობდა ქალაქი „შაბურანი“, ახლანდელი შაბრანი⁴.

შაბურანი 1123 წელს დავით აღმაშენებელმა, ხოლო შემდეგ 1167 წელს მეფე გიორგი III-მ დაიპყრო.

შაბურად მოხსენიებული ადგილის შემდეგ იოანე ბატონიშვილი მოიხსენიებს ტერიტორიას — **შაბურისანს**, ეხლა უკვე ნახჭევანის მხარეს, რომელიც სულ სხვა ადგილას, სომხეთის სამხრეთით ანისის ქვევით მდებარეობს, შაბურანი — კი ბაქოს ზევით, კასპის ზღვასთან, ანუ ეს სულ სხვადასხვა ტერიტორიებია და ამდენად, ეს ინფორმაცია არ არის სარწმუნო. რუკაზეც კარგად ჩანს, რომ დარუბანდი (ლეკეთის აღმოსავლეთითაა) და ანისი (საქართველოს სამხრეთით) სულ სხვადასხვა ტერიტორიებია.

1. რხუციშვილი. „უნგრულ-კავკასიური პრობლემა.“ თბ. 1994წ. გვ. 212

2. ი. ცინცაძე. „რუსეთის ადრეფეოდალური სახელმწიფო“, თბ. 1968წ. გვ. 26

3. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, თბ. 1970წ. ტ. I. გვ. 313. <http://www.geogen.ge/index.php?id=menu-up=2&lang=&id=menu=13&abc=>

4. <http://wikimapia.org/15331123/ka/Shaburani>

ლიც მეფე გიორგისთან ერთად წამოვიდა თურმე საქართველოში 1150 წელსო (ნიშანდობლივია, რომ იოანე ბატონიშვილი წელს არ უთითებს), რაც არასწორია: 1150 წელს მეფე გიორგი III ვერ ილაშქრებდა, რადგან ის გამეფდა 1156 წელს, ანუ 6 წლის შემდეგ, 1161 წელს დაიპყრო ანისი, ხოლო დარუბანდი აიღო 1167 წელს.

- ◆ რუსულენოვან ვიკიპედიაში ამის შემდეგ ვითარდება **შაბურიშვილების** გვარის ადგილმდებარეობიდან წარმომავლობის ნაცვლად რადიკალურად განსხვავებული ვერსია — მისი ანისის ამირას სახელიდან წარმომავლობის შესახებ, რითაც სულ სხვა დროსა და ტერიტორიაზე გადადის მსჯელობა: რომ მეფე გიორგიმ მეთორმეტე საუკუნის 60 იან წლებში, აიღო ქალაქი ანისიო, დაატყვევა ანისის ამირა და წამოიყვანა საქართველოშიო... დატყვევებულის წამოყვანა უცხო არ არის, მაგრამ არსად ოჯახებით გადმოსახლებას არ მოიხსენიებს და მითუმეტეს არაგვის ხეობაში მათ დასახლებას.
- ◆ ენციკლოპედია აღნიშნავს, რომ „одним из личных имён эмира было Шабур“, (თუმცა სინამდვილეში ანისის ამირების სახელი იყო არა **შაბური**, არამედ **შავური**, რასაც ქვევით უფრო დაწვრილებით განვმარტავთ), ის შეიძლება ყოფილიყო ასვარ შაბურ მანუჩეს შვილი ან შვილიშვილიო და ფაქტებისათვის მეტი დამაჯერებლობის მიზნით მიუთითებს, რომ ამ მოსაზრებას იზიარებს შოტლანდიელი ისტორიკოსი ალლენი და არ უთითებს საქართველოსა და ამ ტერიტორიებზე წარმოქმნილი სხვა სახელმწიფოების უფრო ცნობილ ისტორიკოსებს, რომელთა ნაწილიც მოღვაწეობდა იმ პერიოდში და დაწვრილებით აქვთ აღწერილი ანისის ბრძოლები.

დავით აღმაშენებლის ეპოქიდან დაწყებული უამრავი ბრძოლის შედეგად შირვანისა და დარუბანდის სამეფოზე, აგრეთვე ანისის სამთავროზე საქართველოს მფლობელობის სტატუსი (სამეფო ტახტს დაქვემდებარება, ყმადნაფიცობა) რამდენჯერმე იცვლებოდა. ქართველები ბრძოლებთან ერთად წარმატებით იყენებდნენ დამოყვრების გზებსაც, დავით აღმაშენებლის შვილი, თამარ — უფროსი ცოლად ჰყავდა შირვანის შაჰს, მანუჩარ II-ს, ხოლო მეფე დემეტრე I-ის ასული ცოლად ჰყავდა დარუბანდის მალიქს. რაც შეეხება ანისს, ის თურქსელჩუკების შემოსევამდე სომხური სახელმწიფოს — ანისის სამეფოს დედაქალაქი იყო, ამჟამად ქალაქის ნანგრევები მდებარეობს თურქეთის ტერიტორიაზე, ყარსის პროვინციაში.

ანისის სამეფო (მუსლიმან შედადიანთა საგვარეულოთა მმართველობით) საქართველოს ყმადნაფიცი იყო. როდესაც საქართველოს მეფეები ანისს სამეფო ტახტს უქვემდებარებდნენ, ამას ვერ ეგუებოდნენ თურქ-სელჩუკები და გამუდმებით ესხმოდნენ მას თავს. ყმადნაფიცობის პირობებში ქართველი მეფეები ანისის ამირებად შედადიანთა საგვარეულო წარმომადგენლებს ნიშნავდნენ გარკვეული პირობებით, ხარკის გადახდასთან ერთად მათ ქრისტიანული (კათოლიკური) მოსახლეობის ანისის კათედრალისათვის (ეპისკოპოსი ბარსელი) ხელი არ უნდა ეხლოთ¹.

ივანე ჯავახიშვილს ნარკვევების III ტომში დეტალურად აქვს გადმოცემული ანისის ბრძოლების შესახებ. ეს ნარკვევები იმითაც არის საინტერესო და უტყუარი, რომ მასში მოვლენები და ფაქტები შეჯერებულია და ეყრდნობა როგორც ქართველი ისტორიკოსების, აგრეთვე ისეთი ცნობილი უცხოელი ისტორიკოსების მასალებს,

1. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“ ტ. III

როგორებიცაა: ალ ფარიკი (რომელიც 1154/5 წლებში მეფე დემეტრე I კარზე იმყოფებოდა), იბნ ალ ასირი (XIII ს. არაბეთი), მათეუს ურჰაელი, ჯუვეინი, მხითარ გოში და ვარდანი (XII ს. სომხეთი), ნაჯიბ ჰამადანი (სპარსეთი), რაშიდ ად-დინი (ირანი), აგრეთვე მეფეთა მემკვიდრეებისა და სხვა ისტორიულ წყაროებს.

- ◆ საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში აღნიშნულია, რომ ანისის ამირა შვილებითა და ოჯახებით საქართველოში წამოიყვანა არა გიორგი III, არამედ დავით აღმაშენებელმა, ამასთან დაასახლა არა არაგვის ხეობაში, არამედ დასავლეთ საქართველოში: „1124 წელს დავით აღმაშენებელმა გაათავისუფლა ანისი მაჰმადიან მფლობელთაგან, „წარემართა და, ვითარცა მიიწია მესამესა დღესა აიღო ქალაქი ანისი და ციხენი მისნი უჭირველად, და სოფელნი და ქვეყანანი მიმდგომნი ანისისანი“^[66]. ხოლო ანისის ამირა აბულსუარი მანუჩარის ძე „რვათა ძეთა მისთა თანა და მჭევალთა და სძალთა“ თანხლებით დაატყვევა და დასავლეთ საქართველოში გაგზავნა“^[67].¹

ანალოგიური შინაარსისაა ნარკვევების სხვა ადგილი: „განსაკუთრებით ხანგრძლივი და მწვავე აღმოჩნდა ბრძოლა ანისისათვის. როგორც აღნიშნული იყო, 1124 წელს დავით აღმაშენებელმა გაათავისუფლა ანისი მაჰმადიან მფლობელთაგან, ანისის მაჰმადიანი მფლობელი ამირა მანუჩეს შვილი აბულსუარი ოჯახითურთ საქართველოში ტყვედ წამოიყვანა, ხოლო ანისი სამეფოდ შემოიერთა და ანისის განმგებლობა კახელ დიდგვაროვან აბულეთსა და მის შვილს, ივანეს ჩააბარა.“²

- ◆ ივანე ჯავახიშვილიც, დავით აღმაშენებლის მემკვიდრე ისტორიკოსისა და სომეხი ისტორიკოსების ნაწერთა საფუძველზე აღნიშნავს: „წარემართა მესამესა დღესა აიღო ქალაქი ანისი და ციხენი მისნი უჭირველად წამოიყვანა (ა)ბულასვა(რ) რვათა ძეთა მისთა თანა...და ჩაგზავნა აფხაზეთს და ანისის მცველად დაუტევნა აზნაურნი მესხნი.“³

ქართველი ისტორიკოსის ეს ცნობაც საუცხოოდ მტკიცდება სომეხთა ისტორიკოსების მათე ურჰაელისა და ვარდანის მოწმობით; მათეუსი ამბობს, რომ ქართველთა მეფემ დავითმა «აიღო სომეხთა სამეფო ქალაქი ანისი და მანუჩეს შვილები წამოიყვანა ანისითგან.“⁴

ვარდანის მოთხრობის შინაარსიც იგივეა და ისტორიკოსის ცნობებს უკეთ ამტკიცებს. ეს წყარო კიდევ უფრო აკონკრეტებს, რომ ანისის ამირა ოჯახებითურთ გადმოსახლებულა დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ, აფხაზეთში და არა არაგვის ხეობაში.

აღსანიშნავია, რომ V საუკუნეში წმინდა ნინოს ჯვარი აღმოჩნდა წმინდა შუშანიკთან. სიკვდილის წინ, როდესაც მან სიკვდილის მოახლოება იგრძნო, ჯვარი გადასცა მოძღვარს ანდრიას, მაგრამ ანდრია იძულებული გახდა სომხეთში წასულიყო ჯვრიანად. ეს ჯვარი სომხეთის სხვადასხვა ქალაქებსა და მონასტრებში ინახებო-

1. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, თბ. 1979წ. ტომი III. გვ.244. http://www.batu.edu.ge/text_files/ge_file_276_1.pdf გვერდი 179.

2. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, თბ. 1979 წ. ტომი III გვ.265. http://www.batu.edu.ge/text_files/ge_file_276_1.pdf გვერდი 196

3. ცამფსა დთსა, 544, გვ.311

4. ივანე ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“,ტ.2) (http://www.academia.edu/4259175/_2), გვერდი 189 ივანე ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“,ტ.2. http://www.academia.edu/4259175/_2, გვერდი 189

და. ქალაქ ანისის ალებისას მეფე დავით აღმაშენებელმა უკან წამოიღო ჯვარი და დაუბრუნა მცხეთას.

დავით აღმაშენებლის სიკვდილის (1125 წ.) შემდეგაც ანისი სპარსელთა ლაშქრისაგან დიდ შევიწროვებას განიცდიდა. ამიტომ მეფე დემეტრე I იძულებული იყო ანისი ყმადნაფიცობის პირობით ისევ დავით აღმაშენებლის მიერ ადრე დატყვევებული აბულსუარის ძმის — ფადლონისათვის დაებრუნებინა. შედადიანთა საგვარეულო ინარჩუნებდა ანისის მმართველობას ყმადნაფიცობის პირობით დემეტრე I-სა და დავით V-ის მეფობის პერიოდშიც.

- ◆ რაც შეეხება მეფე გიორგი III-ის ბრძოლებს ანისისათვის, აქ საინტერესოა რას გამოგვცემს ზემოაღნიშნული ისტორიული წყაროები ანისის ბრძოლების იმ პერიოდის შესახებ, რომელიც მითითებულია რუსულენოვან ენციკლოპედიაში: „პირველ რიგში, აუცილებელი იყო ანისის პრობლემის გადაჭრა. გიორგიმ ისარგებლა ხელსაყრელი ვითარებით და ქალაქი დაიკავა. შედადიანთა მთელი ოჯახი ფადლონითურთ დაატყვევა და 1161 წ. მაისში ქალაქის მმართველად (ამირად) დანიშნა სადუნე[22].“¹

ივანე ჯავახიშვილი ზემოაღნიშნული ისტორიკოსების ჩანაწერებით აღწერს ანისის ბრძოლებს, მათი მონათხრობი დეტალურია. დასახელებულია რომელ წელსა და თვეს მოხდა ბრძოლა, მოწინააღმდეგეთა და დაპატრონებულ ტყვეთა, ნადავლთა და ძვირფასეულობათა რაოდენობის შესახებ. სომეხი ისტორიკოსის ვარდანის მონათხრობით: „მეფე გიორგიმ სამ დღეში ანისის საქმეები მოაწყო და ქ.ანისში «დამყენებელმან 477 და ლაშქართა მან» ტფილისში «წარმოავლინა მახარობელი» და თითონაც სახელოვანის მხედრობითურთ საქართველოში დაბრუნდა.“²

ამრიგად, ზემოაღნიშნული ისტორიული წყაროებით არ დასტურდება იოანე ბატონიშვილის ინფორმაცია (რომელსაც ეყრდნობა რუსულენოვანი ენციკლოპედია), მეფე გიორგი III-ის მიერ ანისის ამირების ოჯახებით საქართველოში გადმოსახლებისა და არაგვის ხეობაში დასახლების შესახებ. როგორც აღვნიშნეთ, ისინი გადმოსახლა დავით აღმაშენებელმა და დაასახლა აფხაზეთში.

- ◆ დავით აღმაშენებლის მიერ დასავლეთ საქართველოში 1124 წელს ოჯახებით გადმოსახლებული ანისის ამირა აბულსუარი იყო მანუჩეს შვილი, მანუჩეს ჰყავდა აგრეთვე სხვა შვილიც ფადლონ IV. მეფე გიორგი III მიერ ანისის ალებისას (1161 წ.) ანისის ამირაც იყო ფადლონ V, მაგრამ ის იყო მანუჩეს არა შვილი, არამედ შვილიშვილი. შეიძლება ამის გამო მოხდა ისტორიული მოვლენების აღრევა და ვიკიპედიაშიც გაურკვეველობა, სადაც აღნიშნულია, რომ გადმოსახლებული იყო მანუჩეს შვილი, ან შვილიშვილი, რადგან ფადლონი შვილიც იყო და შვილიშვილიც. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დავით აღმაშენებლის დროს გადმოსახლებული იყო მანუჩეს შვილი.
- ◆ რაც ყველაზე მთავარია, მნიშვნელოვანი უზუსტობაა გაპარული ვიკიპედიაში, რომელიც მთლიანად აბათილებს შაბურიძეების გვარის ანისის ამირებიდან წარმომავლობას. ანისის სამთავროს ამირები შედადიანთა დინასტიიდან იყვნენ არა **შაბურები**, არამედ **შავურები**.

1. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები.“ ტომი II. გვ.268–269

2. ივანე ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია.“ ტ. II გვერდი 207-211. ჰტტპ://www.წყნაღმეძე.ელუ/4259175/—2.

Амиры Ани:

Манучи хрибн Шавур, амир Ани 1072—1118

Абу-л-Асвар Шавур II ибн Манучихр, амир Ани 1118—1124

Фадл IV ибн Шавур II, амир Ани 1124—1128

Махмудибн Шавур II, амир Ани 1128—1131

Хушчихрибн Шавур II, амир Ани 1131—1150

Шеддадибн Махмуд, амир Ани 1150—1155

Фадл V ибн Махмуд, амир Ани 1155—1161

Шаханшах ибн Фадл, амир Ани 1161—1174¹

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ანისის ამირების რაიმე კავშირი შაბურიძეების გვარის წარმომავლობასთან, როგორც ამას ვიკიპედია აღნიშნავს : „Как видно одним из личных имён эмира было Шабур, От него по всей видимости и происходят Шабуришвили (сын Шабура)“, ყოვლად უ ს ა ფ უ ძ ე ლ ი ა .

საერთოდ, ვიკიპედიაში მოყვანილი ვერსიები, მითუმეტეს რუსული, არ განიხილება როგორც დოგმა, ის ითვალისწინებს ცვლილებებს და ექვემდებარება სრულყოფას.

3. გვარის წარმომავლობა ირანის სასანიდების სამეფო დინასტიის მმართველ „შაბურიდან“

ისტორიკოს პლატონ იოსელიანს მიაჩნდა, რომ შაბურიშვილების გვარი წარმოშობილია ირანის სასანიდების უძველესი სამეფო დინასტიის (226— 651 წ.) შაპების შაპური-ს (შაპ-მეფის, ფურ-შვილი) სახელიდან:

„ Шапур (пехл. Šahrpūhē, арм. Շապուհ (Šapūh), греч. Σαπώρης, лат. Sapor) — персидское имя означает «царский сын». Это имя носил ряд царей Персии из династии Сасанидов, а также многие известные деятели Сасанидской державы [1]: Шапур I, Шапур II, Шапур III...“

ისტორიკოსი დ. გვრიტიშვილი აღნიშნავს, რომ „შაბურიშვილების გვარის ვერსია ირანის სასანიდების დინასტიიდან წარმომავლობის შესახებ განხილული აქვს ისტორიკოსს პლატონ იოსელიანს წიგნში „ქალაქ ღუშეთის აღწერა.“

დ. გვრიტიშვილი აღნიშნავს, რომ პლატონ იოსელიანმა თავის ნაშრომში „ქალაქ ღუშეთის აღწერა“ შაბურისძეების გენეალოგია დაუკავშირა სასანიდების დინასტიის წარმომადგენელს საპორს — შაფუროვს — შაბუროვს და დაასკვნა, რომ არაგვის ხეობაში სახელისუფლებო გვარის ფუძე — შაბურა უნდა ეფუძნებოდეს 241 და 420 წლების ლეგენდას.“²

ისტორიკოსი დ. გვრიტიშვილი ამავე წიგნში აღნიშნავს, რომ ეს საკითხი დეტალურად შესწავლილი აქვს ცნობილ ისტორიკოსს, ე. თაყაიშვილს და ყოველივე კავშირი უსაფუძვლოდ მიაჩნია.

კერძოდ, დ. გვრიტიშვილი აღნიშნავს, რომ „როგორც ეს პროფესორმა ე. თაყაიშვილმაც შენიშნა, იოსელიანის ასეთი დასკვნა მოკლებულია მეცნიერულ დასაბუთებას და გარდა სახელის უბრალო დამთხვევისა შაბურისძეებს არაფერი არ უნდა ჰქონდეთ საერთო სასანიდების შაპურებთან.“³

ვინაიდან ცნობილი მეცნიერის პ. იოსელიანის მიერ გაიჟღერა შაბურიძეების გვარის ირანის შაპის შაპურ I წარმომავლობის ვერსიამ, ინტერესმოკლებული არ

1. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Шеддадиды>

2. პლატონ იოსელიანი. „ქალაქ ღუშეთის აღწერა.“ გვ. 35

3. დ. გვრიტიშვილი. „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ 1955 წ.

უნდა იყვეს რა კავშირი ჰქონდა ირანის შაჰს საქართველოსთან (იბერიასთან).

აღსანიშნავია, რომ ამაზასპი იყო ქართლის (იბერიის) მეფე III ს-ის 40-იან წწ-ში. მას ქართული წყაროების გარდა იხსენიებს შაჰურ I-ის (242-272 წწ.) ქააბა-ი-ზარდ-ოშტის დიდი წარწერა, როგორც მეფეს, რომელმაც ძალაუფლება მიიღო **შაჰურის** დროს; ე.ი. ამაზასპი არის შაჰურ I-ის თანამედროვე.

წარწერის მიხედვით ამაზასპი არის არა იარადით დამორჩილებული მმართველი, არამედ ირანის მბრძანებლის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო გავლენიანი მოკავშირე. ამაზასპის ირანულ ორიენტაციაზე საუბრობს ლეონტი მროველიც, რომლის მიხედვით ამაზასპმა „შეიყვარა სპარსელები“. ამაზასპის დროს ქართლი ძლიერი სახელმწიფო იყო. ქართლის ცხოვრებაში ვრცლად არის მოთხრობილი ქართლში შემოჭრილი ოსებთან (ალანებთან) მისი ბრძოლის ამბავი.

ამაზასპი — იბერიის მეფე იყო დაახლოებით 230-265 წლებში. ფარსმან IV მეფობის დასაწყისში გაძლიერებულმა ლაზიკის სამეფომ (დას. საქართველო) იბერიას წაართვა კლარჯეთი და ოძრახე. 243 წელს ამიერკავკასიაში შემოიჭრნენ ალან-ოსები, ამაზასპმა და სომხეთის მეფე ხოსროვ II-მ ერთიანი ძალებით მუხრანთან მომხდარ ბრძოლაში დაამარცხეს ისინი და გადარეკეს კავკასიონს იქით. ამ პერიოდში სულ უფრო და უფრო ძლიერდება სასანიდური სპარსეთი — 253 წელს შაჰმა შაჰურ I-მა დაიპყრო სომხეთი, დაამხო არშაკიანთა დინასტია და იქ თავისი ძე ჰორმიზდ-არდაშირი გაამეფა. სულ მალე ამაზასპი იძულებული ხდება აღიაროს შაჰის უზენაესობა და რომთან კავშირზე ხელი აიღოს. ამავე პერიოდში ამაზასპმა თავისი და მიათხოვა სომხეთის მეფეს, ირანის ტახტის მემკვიდრეს ჰორმიზდ-არდაშირს.

ასეთი სიტუაცია დიდ ხანს არ გაგრძელებულა, 265 წელს ამაზასპი გადაუდგა ირანელებს. ირანელებმა ეგრისის ერისთავების და სომხების დახმარებით გუთისხევთან ბრძოლაში დაამარცხეს ამაზასპი (რომელიც ბრძოლაში დაიღუპა) და იბერიის ტახტზე დასვეს სასანიდო ჰორმიზდაკი (თვით ამაზასპის დისშვილი, ძე ჰორმიზდ-არდაშირისა და შვილიშვილი ირანის შაჰ შაჰურისა). ჰორმიზდაკი მეტად სამართლიანი მმართველი ყოფილა და მას ხალხმა რევ მართალი ეწოდა. ჰორმიზდაკის (რევ მართალი) შვილი იყო მეფე მირიანი, რომელმაც შემოიღო საქართველოში ქრისტიანობა.. ანუ მირიან მეფე იყო ირანის შაჰის შაჰურ I-ის შვილიშვილის შვილი. მირიან მეფის მიერ ქრისტიანობის მიღება არ იყო მხოლოდ სარწმუნოების შეცვლა, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად შემოღების შემდეგ, IV საუკუნის დასაწყისში იბერია კვლავ რომის ორიენტაციას დაადგა.

ამრიგად, **შაჰურიდენი** იყვნენ ერისთავები (ერის მთავარნი), რომლებსაც ემორჩილებოდა ყველა დიდებული. არაგვის საერისთავოს ტერიტორიაზე მცხოვრები დიდებულები, მათი მეზობლი, ჯიუტი და სამართლიანი ბუნებიდან გამომდინარე (რაც მთის ხალხისათვის არის დამახასიათებელი), გარედან მოსულ შემთხვევით პიროვნებას, მითუმეტეს მუსლიმანს, რომელსაც ავტორიტეტი არ ექნებოდა, არ გააერისთავებდნენ. ერისთავებად (მთავრებად) ხდებოდნენ ყველაზე ძლიერი და გავლენიანი ადგილობრივი ფეოდალები. ეს მეფის ინტერესებშიც შედიოდა, რათა მათ ომებისა და შემოსევების დროს ადვილად ემართათ საერისთავო.

არსებობდა კრიტერიუმები, რომლებიც უნდა დაეკმაყოფილებინა ერისთავებს. პირველ რიგში ხაზი ესმებოდა მათ წარმომავლობას: „ესე ერისთავნი დაიდგინდებოდნენ მთავარნი და წარჩინებულნი, მთავრისა ჯერ იყო, რათა აქუნდეს ჩამომავლობა და გვარი იგი და ამის მიმართ ციხე-ქალაქი, სიმაგრე და ხეობანი. და თვინიერ ამის არა ისახელებოდა მთავრად.“¹

1. „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, ტ.3, გვერდი 143

თავი VI

მეფე ვახტანგ III და მისი მეუღლე არაგვის ერისთავ შაბურდის ასული (დედოფალი საქართველოსი)

 ოგორც ავღნიშნეთ, მეფე დავით VIII-ს მეფობის პერიოდში მისმა ძმამ, უფლისწულმა ვახტანგმა ცოლად მოიყვანა არაგვის ერისთავ შაბურდის ასული.

ამ პერიოდში საქართველო დაპყრობილი იყო მონღოლების მიერ. მეფე დავით VIII აუჯანყდა მონღოლ ყაზან ყაენს და იმალებოდა არაგვის საერისთავოს ზედა ნაწილში.

მისი ძმა უფლისწული ვახტანგიც სამღვდელოების მიერ გახიზნული იყო მთიულეთში. ამ დროს არაგვის ერისთავი იყო **შაბურდი**. უფლისწული და არაგვის ერისთავ **შაბურდის** ქალიშვილი ერთად სწავლობდნენ და ეუფლებოდნენ ისტორიულ და საღვთისმეტყველო განათლებას.

მეფე დავით VIII-ს არ ჰქონდა კარგი ურთიერთობა ძმასთან, ვახტანგთან. დავითმა ვახტანგი შეიპყრო „და პატიმრული ციხესა ჟინვანისასა“ ჰყავდა. ვახტანგი ციხიდან გაიპარა (სავარაუდოდ, ერისთავ **შაბურდის** ხელშეწყობით, რადგან ჟინვანის ციხე მის ტერიტორიასა და გამგებლობაში იყო) და ეპისკოპოს იოანე ბურსელისას იმყოფებოდა. იოანემ შეარიგა ძმები, მაგრამ მათ შორის უთანხმოება კიდევ უფრო გაიზარდა მას შემდეგ, რაც ვახტანგ ბატონიშვილი დაქორწინდა **შაბურდის** ასულზე:

„მათ შორის ძმობა დიდხანს არ გაგრძელებულა, ამ ბატონიშვილმა რომ დაქორწინება მოინდომა „**შაბურდის** ასული შეირთო ვახტანგ ცოლად. ამ დროითგან მოყოლებული კვლავ დავით VIII დამოკიდებულება ძმასთან ისევ გამწვავდა.“¹

ვახუშტი ბატონიშვილსაც „ქართლის ცხოვრებაში“ გადმოცემული აქვს ეს ეპიზოდი: „არარაიდ კეთილად იპყრობდა დავით მეფე, ვინაიდან ვახტანგს ესუა ცოლად **შაბურდის** ასული, ამის გამო უპატიოდ ყოფდა მეფე.“²

მარი ბროსეც განდგომის მიზეზად ვახტანგის ქორწინებას ასახელებს: „მცირე ხანს კვლავ ეჭვი ჩამოვარდა, დავითი ვახტანგისაგან ჰგონებდა განდგომასა, ამის ძალით, რამეთუ **შაბურდის** ასული შეირთო ვახტანგ ცოლად.“³

აღნიშნულის შესახებ რუსულენოვან ენციკლოპედიაშიც არის ჩანაწერი: «Давиду следовало опасаться Вахтанга, поскольку взял себе в жёны Вахтанг дочь Шабуридзе». Имеются в виду грузинские цари Вахтанг III и Давид VIII».

1. ი.ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, თბ. 1966 წ. წიგნი III, გვ.248

2. ვ.ბაგრატიონი. „ქართლის ცხოვრება“. 1973 წ. ტომი IV. გვერდი 247

3. მარი ბროსე, „ქართლის ცხოვრება“, ნაწილი I. გვ.435

უნებურად იზადება კითხვა – მაინც ვინ იყო ასეთი ბავლენიანი შაბურიძე?

ისტორიკოსი დავით გვრიტიშვილი ეხება ამ საკითხს და აღნიშნავს: „... ჟამთააღმწერელი არ მიუთითებს, რომ აქ **შაბურიძე** ერისთავია, მაგრამ ეჭვი არ არის, რომ ის **შაბურიძე** არაგვის ერისთავი იყო. როგორც ჩანს, შაბურისძე მეფე დავითთან კარგ განწყობილებაში არ არის, ეგების იმ მიზეზით, რომ აჯანყებული დავითი არაგვის ხეობაშია შეხიზნული; ყაზან-ყაენის დამსჯელი ექსპედიციები ამის გამო არაგვის ხეობაში შედიან და არბევენ. ყველაფერი ეს კი **შაბურისძის** თვალში დავითის დანაშაულია. ამ ხნის მანძილზე დავითს მართლაც განუდგნენ ქართველი წარჩინებულები, მოვიგონოთ თუნდაც შალვა ქვენიფნეველი (ქსნის ერისთავი).“¹

მეფე დავით VIII ცდილობდა ილხანსა (ყაზან ყაენს) და ჩრდილოელ ნოინებს შორის ბრძოლა თავის სასარგებლოდ გამოეყენებინა.

მეფე დავით VIII-მ ყაზან ყაენისაგან გასათავისუფლებლად გადაწყვიტა გზა მიეცა ჩრდილოეთ ურდოსათვის ყაზან ყაენის წინააღმდეგ დასალაშქრად. ამ მიზნით ბათო ყაენის შვილთან გააგზავნა თავისი უმცროსი ძმა ვახტანგი.

„დავით რომ განუდგა ყაზან ყაენს, ეცადა თავის სამშობლო და თავი სპარსეთის ყაენის მრისხანებისაგან ძლიერი მოკავშირის მომხრეობით და დახმარებით უზრუნველყო. ამ მიზნით „წარავლინა ძმა თვის უმრწემესი ვახტანგ ელჩად დიდისა ბათოს შვილისა ყანისა და უქადა გზა გამოსვლად (ყაზან) ყანსა ზედ. ეს აზრი ჩრდილოეთის ურდოს ბატონს ვითარცა სპარსეთის მონღოლ ყაენთა მუდმივსა და დაუცხრომელ მოწინააღმდეგეს, ძალიან მოსწონებია. ამიტომ ვახტანგ ბატონიშვილი „მან კეთილად შეიწყნარა“ და თანაც ქონებრივს დახმარებასაც დაჰპირებია, „საჭურჭლე მრავალი...“²

„1299 წელს სპარსეთიდან გამოგზავნილმა ყაზან ყაენის გამომძიებელმა გამოარკვია, რომ დიმიტრი II-ის ძეს ყივჩაღთა ყაენის თოხთასთან (1290 -1312) კავშირი აქვს ილხანების საწინააღმდეგო ლაშქრობის მოსაწყობად და ხუტლუმას წინამძღოლობით დიდი ლაშქარი გამოუგზავნია მეფის შესაპყრობად.“³

მეფე დავით VIII იმალებოდა მთიულეთში (ცხავატში, ცისკარეს მოპირდაპირე ხადას მთაზე): „მეფე დავით გულადი მებრძოლნი ჰყავდა, მათ შორის ყველაზე მამაცი და მარჯვე, თვით არაგვის ხეობის მოსახლეობა იყო, რომელიც თავის კერას იცავდა და რომელმაც ამ კუთხის ბილიკი ზედმიწევნით იცოდა. საერთოდ, „მთიულნი იყვნენ ფერხით მალე,“ მათ ქვეითად ბრძოლა ეხერხებოდათ, მონღოლებს კი ცხენზე ამხედრებული უყვარდათ ომის წარმოება, თუმცა არაგვის ხეობის ბილიკებში ქვეითად უწევდათ ბრძოლა.

მეფის შესაპყრობად ხეობის ვიწრო ბილიკებით რამოდენიმეჯერ შესულმა მონღოლთა ჯარმა დიდი მარცხი განიცადა: რაკი მონღოლთა ჯარს დიდი ზარალი მოუვიდა, მათმა მხედართმთავარმა „იხილა სიმაგრე ქვეყნისა და სცნა, რომელ არა ეგების შესვლა ცისკარეს.“⁴

მეფე დავით VIII დაპირების მიუხედავად წლების განმავლობაში არ მიდიოდა ყაენის კარზე, რის გამოც გაბრაზებული ყაზან ყაენი აოხრებდა ყველაფერს. ყოველივე ამან ქვეყანა დიდ გაჭირვებაში ჩააგდო, „აოხრდა ქართლი უბოროტესად, ბრძოლებს შიმშილი მოჰყვა, ქართლის მოსახლეობა სამცხეში გარბოდა.“

1. დ. გვრიტიშვილი, „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ 1955 წ. გვ.88

2. ჟამთააღმწერელი 913.გვ.755

3. ივ. ჯავახიშვილი „ქართველი ერის ისტორია“ ტომი 3 გვ.242-243

4. ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“ თბ. 1966 წ. გვ. 245

საგულისხმოა, რომ მეფე დავით VIII ცალკე იმ რეგიონებს აოხრებდა, რომლებიც მონღოლებს ემორჩილებოდა. ვინაიდან დავით VIII-მ მონღოლებთან ვერ გამოიწია საერთო ენა, დიდებულებიც განუდგნენ მაგალითად: შალვა ქვენიფნეველი — ქსნის ერისთავი, რადგან დაინახეს, რომ მეფე თავის უსაფრთხოებაზე უფრო მეტს ფიქრობდა ვიდრე — ხალხზე. ქვეყანას ესაჭიროებოდა პატრონი: „ხუთი წელი იყო ოხრება, არა იყო მათ ჟამთა შინა თესვა და არა შენება ყოვლადვე, რასაც მოჰყვა საშინელი შიმშილი.“¹

„1301 წელს გაზაფხულის დადგომისთანავე ხუტლუშა ნოინი ყაზან ყაენის ბრძანებით „სპითა უძლიერესითა“ საქართველოში წამოვიდა, „ჯერ მოიწია ტფილისს და ეგულებოდა შესვლა მთიულეთსა.“²

მაშასადამე, ისევ სისხლის ღვრა და ქვეყნის აოხრება უნდა დაწყებულიყო. ამ ყველაფერმა დიდებულები, რომლებიც მეფეს უჭერდნენ მხარს, შეაფიქრანა, რომ მონღოლების დამარცხებაზე ფიქრი მხოლოდ თავის მოტყუება იქნებოდა. ჟამთააღმწერელი ამბობს: „როდესაც მონღოლთა დიდი ლაშქრის მოსვლა „ცნეს დიდებულთა ამის სამეფოსათა,“ გაკრთნენ და ეძიებდნენ ღონესა, რათა განერნეს პირისაგან თათარისა“ „შეკრბეს მეფეთა დავით წინაშე და მოახსენებდეს, რათა წარვიდეს ყაზანის წინაშე ისე კი, რომ წინასწარ „ფიცი და სიმტკიცე აღიღოს უვნებლობისა,“ რაზეც მეფეც იძულებული იყო დათანხმებოდა.“³

შესათანხმებლად და უვნებლობის წიგნის მისატანად ეპისკოპოსი ივანე ბურსელი იყო წარგზავნილი, რომელმაც ყაზან ყაენისაგან „აღიღო პირი მტკიცე უვნებლობისა და მოვიდა მეფეს.“ მაგრამ როდესაც ყაზან ყაენთან წასვლის დრო მოვიდა მეფე შიშმა შეიპყრო და წასვლა აღარ მოუნდა. ამ ქცევამ მეფისადმი მცირე მხარდაჭერა და და გავლენაც გააქარწყლა დიდებულებსა და ხალხში. ყველას საშუალება ჰქონდა დარწმუნებულიყო, თუ რაოდენ დიდი განსხვავება იყო ხალხსა და ქვეყნის უვნებლად გადარჩენისათვის მზრუნველ დემეტრე II თავდადებულსა და მის შვილს დავით VIII შორის, რომელმაც თავის თავის გადარჩენას მრავალი უდანაშაულო ხალხის სიცოცხლე ანაცვალა, ქვეყანა მონღოლების გასანადგურებლად აქცია და ყველასგან მიტოვებულად იქცა.

ამის შემდეგ კი მეფის ბედი საბოლოოდ გადაწყდა და დიდებულების თხოვნით მონღოლებმა „ვახტანგს დაუმტკიცეს მეფობა,“ იგი 1297 (ზოგიერთი ცნობით — 1302) წელს გამეფდა, დავით მეფე კი ისევ გველეთს შეიხიზნა, — გადმოგვცემს ისტორიკოსი.

ჟამთააღმწერელი მოგვითხრობს, რომ რაკი აღმოსავლეთ საქართველოში „ხუთთა წელთა იყო ოხრება,“ ამიტომ „არა იყო მათ ჟამთა შინა თესვა და არცა შენება ყოვლადვე.“ ამას ბუნებრივ შედეგად საშინელი შიმშილი მოყვა. ნათესების უაღრესად შემცირების გამო „იქმნა პურისა მოკლება,“ რასაც შემდეგ შავი ჭირის გავრცელებაც დაერთო. ამიტომ „უმრავლესი ერი ქართლისა წარვიდა სამცხეს,“ სადაც დამშეულ ხალხს თვით ბექა მანდატურთუხუცესის მეუღლე ვახაზი ეხმარებოდა, რომელიც ჟამთააღმწერელის მოწმობით „იყო ყოვლითურთ შემკობილი.“⁴

ასეთ ურთულეს პირობებში მოუწია ვახტანგ III-ს გამეფება: „დაჯდა რა მეფედ ვახტანგ, ძე დიმიტრისა, მას მოსცეს ყოველი საქართველო“. გაიხარა ყოველმა ქართველმა „რამეთუ იყო ვახტანგ ყოვლითა სრულ, სარწმუნოებით მტკიცე, ღმრთისმოშიშ, სამღვდელთა პატივისმცემელ, ეკლესიათა პატივისმდებელ, მშვიდ და მდაბალ, მყუდრო,

1. ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“ თბ. ტომი 3, გვ. 249

2. ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“ თბ. ტომი 3, გვ. 246

3. ი. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, 1966 წ. ტომი III, გვ. 246

4. ი. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, 1966 წ. ტომი III, გვ. 246

მოწყალე, უშფოთველ, ყოვლითა კეთილითა სრულ და არაგვის მოშურნე.“¹

სულ რამდენიმე წელი იმეფა ვახტანგ III-მ და აქედან უმეტესი დრო საქართველოდან შორს, ურდოსა და მონღოლურ ომებში გაატარა. მას არც სიმამაცე აკლდა და არც ჭკუა-გონება იმისთვის, რომ ქვეყანა ფეხზე დაეყენებინა, მაგრამ არ გაუმართლა. ისტორია კი მხოლოდ იღბლიანებს სწყალობს... ამიტომაც მიეცა დავიწყებას მისი სახელიცა და საგმირო საქმეებიც...

მონღოლების ომში ის იბრძოდა იმ მიზნით, რომ საკუთარ ქვეყანას არაერთი აოხრების შემდგომ მშვიდობიანად ეცხოვრა, მიწა დაემუშავებინათ და ხალხი შიმშილისაგან გადარჩენილიყო.

იმ წლებში, როდესაც მეფე თავისი ჯარითურთ ყაზან ყაენის ლაშქარში იბრძოდა, საქართველოში შიდა საქმეებს მისი მეუღლე შაბურიძის ასული (დედოფალი) და არაგვის ერისთავი შაბურიძე აკვარევდნენ სხვა დიდებულებთან ერთად.

ვახტანგ მეფისთვის უცხო არ იყო ამ ომებში ბრძოლა, ჯერ კიდევ უფლისწულობისას მიიღო მონაწილეობა ყაზან ყაენის მიერ ეგვიპტელ მამლუქთა წინააღმდეგ მოწყობილ დიდ ლაშქრობაში. მონღოლები სირია-პალესტინაში შეიჭრნენ და მოაოხრეს.

მათთან შესახვედრად დაიდრა ეგვიპტის სულთანი ნასარ მელიქი. ქალაქ ჰემსთან გამართულ სასტიკ ბრძოლაში სასწორის პინა ეგვიპტელთა მხარეს გადაიხარა, რომლებმაც ყაზან ყაენის კარავზე პირდაპირი შეტევა მიიტანეს. მამლუქებმა ადვილად შემუსრეს მონღოლები და ყაზან ყაენის სიცოცხლეც ბეწვზე ეკიდა, მაგრამ მოულოდნელად გამოჩენილმა უფლისწულმა ვახტანგმა და მისმა ქართველმა მებრძოლემბა ეგვიპტელებს უკან დაახვეინეს.

მეფე ვახტანგ III და მისი მეომრები ომების შემდეგ დიდძალი ნადავლით ბრუნდებოდნენ საქართველოში მაგრამ, ცხადია, ამ ბრძოლებს მსხვერპლიც ახლდა.

მონღოლთა შიშით მთიულეთს შეხიზნულმა ვახტანგ მეფის ძმამ, დავით VIII-მ დრო იხელთა და ძმისთვის თბილისის წართმევა მოინდომა. ტაბახმელას იდგა ვახტანგი, როცა მოახსენეს, შენი ძმა სამალავიდან გამოსულა, მთიულთა ჯარით მახათას მთაზე დგას და თბილისზე იერიშისთვის ემზადებაო. ვახტანგიც სწრაფად ამოქმედდა. მოიხმო ქართველები, მონღოლები, ყივჩაღები და ძმის ბანაკს თავს დაესხა. იმ ბრძოლაში უამრავი ქართველი განიგმირა თანამომძმეთა ხელით, დავით VIII სასტიკად დამარცხდა და ამ სისხლისღვრის ინსპირატორმა ისევ მთიულეთს შეაფარა თავი. ვახტანგი ძმას არ დადევნებია და ქართველთა ზოცვა-ჟღერის გაგრძელებას თავი აარიდა.

1273 წელს, შეიხ ხიდრის ბრძანებით, იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი მეჩეთად გადაკეთდა, მაგრამ, 1299 წელს, როცა იერუსალიმი აიღო მონღოლმა ყაზან ხანმა, მას ეხმარებოდა ქართული ჯარი ვახტანგ III-ის მეთაურობით. იქ მცხოვრებმა ქრისტიანებმა მეფე ვახტანგ III-თან შეხვედრის შემდეგ სრულად გაიხარეს და იმ წელსვე მიეცათ საშუალება, რომ იერუსალიმში აღდგომა ეხეიმათ.

ჯვრის მონასტრის დაბრუნება მუსლიმანთა ხანგრძლივი ტყვეობისგან, უკავშირდება აგრეთვე მეფე დავით VIII-ის სახელს, რომელმაც დიპლომატიური მოლაპარაკება აწარმოა ეგვიპტის სულთანთან და 1305 წელს დაიბრუნა დაკარგული მონასტერი. მეფე ვახტანგ III-მ ქართველთა ჯარით პალესტინაში ლაშქრობების დროს იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის მონასტერს უძღვნა დიდი შესაწირი. მისი ღვაწლით კიდევ უფრო გაძლიერდა იერუსალიმში ქართული მართმადიდებლური მონასტრების ავტორიტეტი.

ქართველებმა აღიდგინეს იერუსალიმში თავიანთი ძველი უფლებები. ჯვრის მონასტერში, აღდგომის ეკლესიაში და გოლგოთას სამლოცველოში ქართველები გათავი-

1. „ქართველ წმიდანთა ცხოვრება“, თბილისი 2007 წ.

სუფლდნენ ქრისტიანთათვის დაწესებული დამამცირებელი ვალდებულებისაგან ცხენზე არასწორად (ორივე ფეხი ერთმხარეზე) ჯდომისაგან.

„ჯვრის მონასტრის ერთი ალაპი გვამცნობს, რომ „ოდეს ჯუარისა მონასტერი კვ[=26] წელსა სპარსთა წაეღო“, მეფე ვახტანგს მისთვის დიდი დახმარება აღმოუჩენია — „რვაი თავი ღაპრი და ათასი თეთრი“ შეუწირავს. მეფე ვახტანგი, რომელმაც უხვი შეწირულობით ალაპის დაწესება დაიმსახურა, ვახტანგ მესამეა, ქართლის მეფე, რომელიც 1299 წლის ნოემბრიდან ახლდა ეგვიპტელთა წინააღმდეგ ლაშქრობაში მონგოლთა მბრძანებელს ყაზან ყაენს (1295-1304).

ჟამთააღმწერლის ცნობით, „როდესაც ყაზანმა „იწყო ამხედრება ეგვიპტელთა ზედა, მოუწოდა მეფესა ვახტანგს.“ ვახტანგის მეთაურობით ქართველთა მხედრობამ მონაწილეობა მიიღო ყაზანის საომარ ექსპედიციაში. ეგვიპტის სულთანი ნასირ მუჰამედი (1293-1294, 1299-1341) გაჟაკურად დახვდა მტერს, „იქმნა ომი სასტიკი“, „ვახტანგ და სპანი მისნი მხნედ იბრძოდეს“.

მონგოლებმა და თანამოლაშქრეებმა აიღეს ჰემსი, დამასკი, იერუსალიმი. ვახტანგმა მაშინ მოინახულა იერუსალიმელი ქართველები, გაიგო მონასტრიდან გაძევებულ ჯვარელთა გაჭირვება და ძვირფასი ქსოვილი და ფული მისცა მათ.“

ისტორიკოს ე.მეტრეველის აზრით, ეს 1299 წელს მოხდა.¹

ისტორიული წყაროების მიხედვით, XI-XII საუკუნეებში წმიდა ნინოს ჯვარი მცხეთის საკათედრო ტაძარში ესვენა. „მეფე ვახტანგ III-მ (1301-1307) მისთვის გააკეთებინა სახატე (ლუსკუმა), რომელზედაც აღბეჭდილია წმიდანის ცხოვრების ექვსი შემთხვევა:

- ა. გამოცხადება ღვთისმშობლისა წმიდა ნინოსადმი სიონის ქორეღში;
- ბ. გადაცემა ვაზის ჯვრისა ნინოსათვის ღვთისმშობლის მიერ;
- გ. სიზმარი წმიდა ნინოსი თოფაროვნის ტბის პირას (მტკვრის სათავესთან) და გადაცემა მისთვის ზეციურ მახარებლის მიერ პერგამენტისა ათი მუხლით წმიდა სახარებიდან;
- დ. მეხის მიერ შემუსვრა წმიდა ნინოს ლოცვა-ვედრებით არმაზის კერპისა, მეფე მირიანისა და სალოცავად მოსული დიდძალი ხალხის თანდასწრებით;
- ე. ნანა დედოფლის განკურნება სენისაგან წმიდა ნინოს ჯვრის შეხებით;
- ვ. სეფეწულის (რევის შვილის) განკურნება ასევე ჯვრის შეხებით.“²

ვახტანგ III-ის ქრისტიანობისადმი დიდი სიყვარული სარკინოზებს არ მოსწონდათ, რადგან ხელს შეუშლიდათ მონღოლთა სტრატეგიული მიზნების აღსრულებაში (ქრისტიანული სახელმწიფოების დაპყრობა), რადგან ქართველები ერთმორწმუნე ქრისტიანების წინააღმდეგ საბრძოლველად არ წავიდოდნენ.

„მაჰმადიანი იმამები ჩააცივდნენ ყაენს, სანამ შენს საბრძანებელში ქრისტიანულ სალოცავებს არ დაანგრევ და ქრისტიანებს არ გაჟლეტ, წარმატებებს ვერასოდეს მიაღწევო: „ჟამსა ამას მოუხდნენ ხარბად-ყეენსა კაცნი სარკინოზნი, მტერნი ქრისტიანეთანი, და ეტყოდნენ: „უკეთუმცა არა დაატევებინო ქრისტეანეთა სჯული და არა ჰყო მოჰმადიან და არა მოაოხრო ეკლესიანნი მათი, ვერასოდეს სძლიო მტერთა შენთა და არცა წარგემართოს ხელეწიფება შენი.“³

სახელწიფოს ერთიანობის შენარჩუნების მიზნით ყაენი ანგარიშს უწევდა მაჰმადი-

1. https://www.orthodoxy.ge/eklesiebi/jvris_monasteri/jvris_monasteri2.htm

2. „ქართლის ცხოვრება.“ ტომი IV ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ გვ.252, თბილისი. 1973 წ.

3. „ქართლის ცხოვრება.“ ტომი IV ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ გვ.252, თბილისი. 1973 წ.

ანთა სასულიერო ლიდერებს, ვინაიდან ისლამის მიმდევრები ილხანთა იმპერიის აბსოლუტურ უმრავლესობას წარმოადგენდნენ.

ქვეყანას და მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას დიდი საფრთხე დაემუქრა.

ქართველების რჯულის შეცვლა პირველ რიგში მეფედგოფლით უნდა დაწყებულიყო, ის მაგალითის მიმცემი უნდა ყოფილიყო დანარჩენი მოსახლეობისათვის, რაც გაადვილებდა მათ გამუსლიმანებას.

წმიდა მეფე ვახტანგ III

ვახტანგის III-ის მეუღლემ,

საქართველოს დედოფალმა (შაბურბიძე), არა თუ უარყო ქრისტიანობა, არამედ პირიქით, ქრისტეს რჯულის სიყვარულის მაგალითი მისცა ქართველობას და იერუსალიმის დედათა მონასტერში „რიფსიმეს“ სახელით მონაზვნად აღიკვეცა.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის განჩინებით, ხარება დღეს „რაზომიცა მღღელნი და დიაკონი იყოს მეფეთა-მეფისა ვახტანგისათვის და მეუღლისა მისისა, რიფსიმესათვის (შემონაზვნებულისა) შეიმოსნენ“.¹

წმიდა მეფე ვახტანგ III-ის მეუღლის, შაბურბიძის ასულის შესახებ აღნიშნულია თავისუფალ რუსულენოვან ენციკლოპედიაშიც: Шабурбидзе: "Жена Вахтанга известна также по одной из поминальных записей в синодике Крестного монастыря в Иерусалиме."

ამ ფაქტმა ყაენი დიდად განარისხა. ვახტანგ III-ს ნახჭევანთან ყაენის მიერ საქართველოში წარმოგზავნილი ნოინი წამოეწია და გადასცა ყაენის დანაბარები, რომ ქართველებს უნდა დაეტოვებინათ ქრისტიანობა და მიეღოთ მუსლიმანობა.

დამცირებული და შეშინებული მხედრობა ვახტანგს შეაჩერდა: „ხოლო მეფე ვახტანგ არა შეშინდა, არამედ განახმდა, და უმეტეს მოახსენებდა სიმხნეთა და ღუაწლთა ქრისტეს ღმრთისათვის, რომელმან აღმიაროს მე წინაშე კაცთა, მეცა აღვიარო იგი წინაშე მამისა ჩემისა ზეცათასა, აწ ნუ შესძრწუნდებით, და წარვიდეთ ყაენს წინაშე და დავდეთ სული მისთვის, რომელმან დასდვა სული თვისი ჩუენთვის. პირველად ჩვენ მივსცნეთ თავნი ჩვენნი სიკუდილად, მერმე იყავნ ნება ღმრთისა და მან დაიცვას სამწყსო თვისი.“²

ვახტანგ მეფემ გადაწყვიტა, თავად ხლებოდა ყაენს და დაერწმუნებინა ის, ხელი აეღო ამ განზრახვაზე. ერისთავები შეჰყარა სათათბიროდ და გადაწყვეტილება გააცნო. ყველამ ურჩია, არ ხლებოდა ყაენს, მიმაღულიყო, როგორც ეს მისმა ძმამ დავით VIII-ემ გააკეთა, მაგრამ მეფემ დაამშვიდა შეკრებილნი და მტკიცედ განუცხადა:

„კაცნო, ძმანო და ერთრჯულნო! კარგად იცით, რაც განუზრახავს მაჰმადიანთა ჩაგონებით მონღოლთა ყაენს, თვითონ განსაჯეთ, რა უბედურება ელის ხალხსა და ქვეყანას. ამიტომ მოგიწოდებთ, ნუ შეძრწუნდებით და ჩვენ პირველნი ვეწვიოთ ყაენს და თუ

1. „ქართველ წმიდანთა ცხოვრება“, თბილისი 2007წ. orthodoxy.ge „წმიდანთა ცხოვრება“, წმიდა მეფე ვახტანგ III

2. „ქართველ წმიდანთა ცხოვრებანი“, თბ. 2007 წ.

სიკვდილია, ჩვენ პირველნი დაეიხოცოთ, ვიდრე ვიზილავდეთ ერსა და სამშობლოს დაქცეულს, აოხრებულს, გადაგვარებულსა და გადარჯულებულს“.

არ მოეშენენ ერთგული ვეზირები, თავსაც ტყუილად გაწირავ და სამშობლოსაც ვერ უშველიო, მაგრამ ვახტანგი შეუვალი აღმოჩნდა — ერთგულ ერისთავებთან ერთად სპარსეთის გზას დაადგა.

ურდოში ქართველთა მეფის მისვლამ ძალიან გააკვირვა ყაენი. ვახტანგის სიძამაცე არაერთხელ გამოეცადა, მაგრამ ასეთ უშიშობას მაინც არ ელოდა, ვახტანგმა ყაენს თამამად მოახსენა ურდოში ჩასვლის მიზეზი:

„ისმინე, მაღალო და ძლიერო ყაენო! მოვიდა შენი ბრძანება, რათა ყოველთა ქრისტიანეთა დავუტევოთ სჯული ჩვენი, აწ ისმინე: თქვენს პაპებსა და მამებს არასოდეს დაუწუნიათ ჩვენი პაპებისა და მამების სჯული, არასოდეს უთქვამთ, ქართველთა სჯული ავი არისო; პირიქით კი ყოფილა: თქვენს წინაპრებს ძალიანაც მოსწონდათ ჩვენი წინაპრების სჯულიც და საქციელიც. ხოლო სპარსელებს და მათ სჯულს თქვენი მამა-პაპანი მძულვარე თვალთ უქცერდნენ სწორედ იმიტომ, რომ ისინი იყვნენ მწამლველნი, მიპარვით მკვლელნი და ბილწი მამათმავალნი. და თუ ახლა, ყაენო, სპარსელების შესმენას ისმენ, მაშინ მე აქა ვარ, მეფე ქართველთა და ყოველნი მთავარნი საქართველოსანი შენს წინაშე არიან.

მე პირველი მზად ვარ სიკვდილად ქრისტეს სჯულისთვის და ქრისტიანი ერისა და სამშობლოსათვის; ასევე მზად არიან სიკვდილისათვის ჩემი ერისთავნი. მაშ აჰა, დავაყრევინე თავები, ოღონდ ნურას ავნებ ერსა და ქვეყანასა ჩვენსას!“¹

გაოგნებული უსმენდა ყაენი ვახტანგს. მიხვდა, რომ მეფე მხოლოდ საკუთარ სათქმელს კი არ ამბობდა, მისი სიტყვები მთელი ერის გზავნილი იყო.

„მე ვარ მეფე ქართველთა, და ყოველნი მთავარნი საქართველოსნი შენს წინაშე არიან, და მე მზად ვარ სიკვდილად სჯულისათვის ქრისტიანობისა, და მერმე ესე ყოველნი მყოფნი ქრისტიანნი, აჰა თავნი ჩვენნი წარგვეთენ“ და წარუპყრაცა ქელი“.

ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით, მეფე ვახტანგის აღსასრული შემდეგი სახით არის გადმოცემული: „მოვიდნენ რა წინაშე ყაენისა, განკვირდა ყაენი მეფისა. მაშინ მეფე ვახტანგ წინა აღუდგა დატევნებისათვის ქრისტესა და მოოხრებისათვის ეკლესიებთა. ამისთვის მოკლა ყაენმა ქრისტესათვის ტანჯვითა მეფე ვახტანგ, ტანჯვითა ანუ ექსორია-ყო სპითურთ და მუნ მოკლა“.

ეს მოხდა 1308 წელს. მართმადიდებელი ეკლესია მეფე ვახტანგ III-ს წმიდანად მოიხსენიებს 23 დეკემბერს-ახალი სტილით და 10 დეკემბერს — ძველი სტილით.

ვახტანგ მეფის სიკვდილიდ შემდეგ ერთდროულად უამრავი პრობლემა დაატყდა თავს ყაენს, დაიწყო შინაური აჯანყება, რის გამოც ქართველი ერი გადაურჩა რჯულის შეცვლას. თითქოს შეისმინაო ღმერთმა ვახტანგ მეფის სიტყვები: „დავდვათ სული მისთვის, რომელმან დასდვა სული თვისი ჩუენთვის. პირველად ჩვენ მივსცნეთ თავნი ჩვენნი სიკუდილად, მერმე იყავნ ნება ღმრთისა და მან დაიცვას სამწყსო თვისი...“

ასე დაამთავრეს სიცოცხლე ჭეშმარიტმა ქრისტიანებმა და საქართველოს მოსიყვარულე ცოლ-ქმარმა — მეფე ვახტანგ III და მისმა მეუღლემ **შაბურბის** ასულმა, დედოფალმა საქართველოსი.

მათ დარჩათ ორი შვილი: დიმიტრი და გიორგი. პირველს სამფლობელოდ დმანისი ჰქონდა, მეორეს — სამშვილდე.

„ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით ვახტანგი დასაფლავებულია დმანისის რაიონის სიონის ეკლესიაში. დმანისშივე დამკვიდრებულან ვახტანგ მეფის შთამომავლები —

1. 1. „ქართველ წმინდანთა ცხოვრებანი“, თბ. 2007 წ.

უფროსი ძე დემეტრე და გიორგი, რომლებიც დაკრძალულნი არიან იქვე.

ჟამთააღმწერლის ცნობით, იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ერთ-ერთი ალაპი ვახტანგის მეფისა და მისი მეუღლე რიფსიმესათვის ჯვრის მონასტრიდან გამოძევებული ქართველი ბერების მატერიალური დახმარების სანაცვლოდ დაუდგენიათ.¹

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი

მკითხველისათვის ინტერესმოკლებული არ უნდა იყვეს, თუ რატომ აქცევდა მეფე ვახტან III იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის მონასტერს ყურადღებას და რატომ შესწირა უხვად შესაწირი? ან რატომ აღიკვეცა მონაზვნად მისი მეუღლე **შაბურიძის** ასული მაინცდამაინც იერუსალიმში და ზოგადად რა კავშირი გვქონდა ქართველებს იერუსალიმის ჯვრის მონასტერთან.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი იყო ერთ-ერთი უდიდესი და უძვირფასესი სიწმინდე და საგანმანათლებლო კერა ქართველებისთვის წმიდა მიწაზე. მონასტრის ისტორია უკავშირდება იმ ადგილს, რომელზეც ოდესღაც იზრდებოდა ხე, რომელიც რომაელებმა ქრისტეს ჯვარზე გასაკრავად გამოიყენეს.

ამ ხის ისტორიაზე მოგვითხრობს ერთი სირიული აპოკრიფული წერილი: როდესაც ლოთი დაეცა თავის შვილებთან, ღვთისგან შენდობის ნიშნად აბრაამმა მას გადასცა სამი ხმელი ტოტი: ფიჭვის, ნაძვისა და სოჭის. ლოტს უნდა მოერწყა ეს ტოტები და, ღვთისგან პატიების ნიშნად, ერთი ხე აყვავდებოდა, ზუსტად ასე მოხდა: აქ ამოვიდა ხე, რომელიც მოჭრეს სოლომონის ტაძრის მშენებლობის დროს, მაგრამ, მერე დაიწუნეს და გადეს მდინარეზე, როგორც ხიდი.

ღვთის განგებულებით სწორედ ამ ხისგან დამზადებულ ჯვარზე გააკრეს მაცხო-

1. „ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი“, თბილისი, 2007 წ. orthodoxy.ge „წმიდანთა ცხოვრება“, წმიდა მეფე ვახტანგ III

ვარი. ჯვრის მონასტერში შემონახულია ადგილი, სადაც ეს ხე გაიზარდა.

პირველი ცნობები მონასტრის ტერიტორიის შესყიდვის შესახებ უკავშირდება მეფე მირიანს, რომელიც ქართლის გაქრისტიანების შემდეგ, წმიდა ნინოს რჩევით, ჩადის ბიზანტიაში, მოინახულებს კონსტანტინე დიდს და ახალგაქრისტიანებულ მირიან მეფეს რწმენაში გასაძლიერებლად სხვა ძვირფას სიწმინდეებთან ერთად (ქრისტეს ფერხთა ფიცარი, ხელთ სამსჭვალნი და ჯვრის ნაწილი) იერუსალიმში ჩუქნის მიწის ნაკვეთს.

ქართული გადმოცემით, მირიან მეფემ მიწა საჩუქრად კი არ მიიღო, არამედ თავად შეიძინა, სადაც ააშენა სამლოცველო. ძეგლის არქეოლოგიურმა შესწავლამ (1969-1973 წწ.) ცხადყო, რომ პირველი ბაზილიკა ამჟამინდელი ტაძრის ადგილზე აიგო IV ს-ის უკანასკნელ მეოთხედში.

იმ დროს პალესტინაში იყო იბერიელი მეფისწული ბაკური, პეტრე იბერიის პაპა. მონასტრის დაარსების სათავეებთან ეს პიროვნება უნდა მდგარიყო. V საუკუნეში იერუსალიმში ჯარით შევიდა ვახტანგ გორგასალი, რომელსაც თან ახლდნენ დედა და და. სწორედ მის მიერ ხდება ჯვრის მონასტრის ადგილას არსებული სამლოცველოს გადიდება და დამშვენება.

უცხოეთის არც ერთ ქართულ საგანეში არაა შემორჩენილი იმდენი ქართული წარწერა, რამდენიც ამ ტაძარშია აღმოჩენილი.

საუკუნეების განმავლობაში აქ იყო ქართველთა სამლოცველო, ჯვრის მონასტრის აღორძინების პერიოდი იწყება XI საუკუნის ოცდაათი წლებიდან, როდესაც მონასტრის აღმშენებლობას იწყებს უდიდესი მოღვაწე გიორგი პროხორე, მეფე ბაგრატ IV კურაპალატისა და მისი დედის – მარიამის ხელშეწყობით და ექვთიმე მთაწმინდელის კურთხევით. გიორგი-პროხორე იყო ბერ-მონაზონი ტაო-კლარჯეთიდან, შავშეთიდან.

XI საუკუნის 30-იანი წლებიდან ჯვრის მონასტერი ქართველთა სულიერების, რელიგიური და კულტურული მოღვაწეობის ცენტრად, ქართველების მთავარ შესაკრებ პუნქტად და პილიგრიმთა საიმედო თავშესაფრად ჩამოყალიბდა..

ჯვრის მონასტერთან არის დაკავშირებული თითქმის ყველა დიდი ქართველი მეფის ცხოვრება. დავით IV აღმაშენებლის მეფობის დროს კიდევ მოხდა მონასტრის განახლება, მეფემ უამრავი შესაწირავი გაუგზავნა ჯვრის მონასტერს. ჯვრის მონასტერი იმდენად დიდი სასულიერო კერა იყო, რომ აქ გაზრდილი ქართველი ბერი, თეოდორე ქართველი, ხდება მცირე აზიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ქალაქის – ნიკომედიის ეპისკოპოსი.

ჯვრის მონასტერს მძიმე პერიოდი დაუდგა XII საუკუნის ბოლოს, როდესაც იერუსალიმი აიღო ეგვიპტის სულთმა სალადინმა (სალაჰ ალ-დინი), მანამდე იერუსალიმის მეფე ბაღრუინ IV-მ გაზრდილი გადასახადებით შეავიწროვა ჯვრის მონასტერი და ზვრების ნაწილიც კი წაართვა.

მოთა რუსთველის ფრესკა
ჯვრის მონასტარში

1187 წელს სალადინმა მიიტაცა ჯვრის მონასტერი. 1192 წელს მემათიანის გადმოცემით, სალადინს დესპანი გაუგზავნა თამარ მეფემ, რათა გამოესყიდა ჯვრის მონასტერი და 200 000 დინარიც შეაძლია იმისთვის, რომ დაებრუნებინა ძელი პატიოსანი.

XII-XIII საუკუნეების მიჯნაზე საქართველომ მოიპოვა აღმოსავლეთში მცხოვრებ ქრისტიანთა მფარველობა. ქართველები იერუსალიმში განსაკუთრებული პრივილეგიებით სარგებლობდნენ. საქართველოს ისტორიაში თითქმის არ მოიძებნება მეფე და დიდებული, რომლებსაც ჯვრის მონასტრის გაძლიერებასა და აღორძინებაზე არ ეზრუნათ.

ჯვრის მონასტერი საბოლოოდ დაიკარგა XVIII საუკუნის დასაწყისში და გადავიდა ბერძნების ხელში.

თურქ-ოსმალების მიერ მონასტრებისთვის დაწესებული გადასახადი იმდენად დიდი იყო, რომ მისი გადახდა ბერძნებმაც კი ვერ შეძლეს და საპატრიარქო კონსტანტინოპოლში გადაიტანეს. ყველაზე მეტად გაძლიერებული იყო სომხური ეკლესია – სომხები ვაჭრობდნენ, ჰქონდათ ბევრი შემოსავალი და მათ ბევრი სიწმიდის შენარჩუნება შეძლეს. საქართველოში მაშინ მძიმე პერიოდი იდგა და ძალიან გაჭირდა აქედან მონასტრის შენახვა. ქართველთა გავლენა თანდათან შესუსტდა და ბოლოს, XVII საუკუნის დასასრულს ჯვრის მონასტერი სხვა ქართულ საგანებთან ერთად ბერძენთა ხელში გადავიდა და იერუსალიმის საპატრიარქოს დაექვემდებარა.

1855 წელს აქ ბერძნული სასულიერო სემინარია გაიხსნა (მოქმედებდა 1908 წლამდე).

ბერძნული სამღვდელოება შეგნებულად მაღავდა ჯვრის მონასტრის ქართულ კულტურასთან კავშირსა და ქართველთა მოღვაწეობის ფაქტებს, ფრესკებზე შლიდნენ ქართულ კვალს.

1948-1958 წლებში მონასტრის ტერიტორიაზე ისრაელის ჯარის ნაწილი იდგა.

1960 წელს ჯვრის მონასტერში იმყოფებოდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ექსპედიცია (ი. აბაშიძე, ა. შანიძე, გ. წერეთელი), რომლებმაც აღმოაჩინეს შოთა რუსთაველის ფრესკა.

ჯვრის მონასტერი გამოირჩევა იმიტაც, რომ აქ სიცოცხლის ბოლო წლებში მოღვაწეობდა შოთა რუსთაველი, მან შეაკეთა ტაძარი და შეწირულობის აღაპშიც მოიხსენიება, როგორც შოთა მეჭურჭლეთუხუცესი. როგორც ცნობილია, შოთა რუსთაველი იყო თამარ მეფის მეჭურჭლეთუხუცესი და პოემა „ვეფხისტყაოსანის“ დაწერაც თამარ მეფისადმი დიდმა სიყვარულმა შთააგონა.

ტაძარში მისი სახე გამოხატულია იოანე დამასკელისა და მაქსიმე აღმსარებლის ფრესკის ბოლოს, შესაბამისი ქართული ასომთავრული წარწერით. გადმოცემით, ბერად აღკვეცილი პოეტი შოთა რუსთაველი ამავე მონასტერშია დაკრძალული.

ერთ-ერთი გავრცელებული მოსაზრების მიხედვით, თამარ მეფის საფლავიც იერუსალიმში უნდა იყეს. არსებობს ჯვაროსანი დებუას წერილი, რომელიც წერს:

„გავიგე, რომ ქართველთა მრავალრიცხოვანი ჯარი მოემართება იერუსალიმისკენ, მათ ხელმძღვანელობს მათი მეფე, უფლისწული ლაშა-გიორგი, რომელიც ძალიან ჰგავს ალექსანდრე მაკედონელს. ის მოდის იერუსალიმის მშვიდობიანად ასაღებად, აიღო 300 ქალაქი, უამრავი ციხე, ლაშა-გიორგი მოაბრძანებს დიდი მეფის, თამარის ნეშტს, რომელმაც დაუბარა, რომ, რადგან სიცოცხლეში ვერ მოილოცა იერუსალიმი, მისი ნეშტი ჩაეტანათ ამ ქალაქში და მაცხოვრის საფლავთან ახლოს დაეკრძალათ...“

არსებობს ანდერძი იერუსალიმის პატრიარქ დოსითეოსისა, რომელშიც ის წერდა:

„მონასტერი ეკუთვნით იბერიელებს და, თუ მათ ოდესმე გაუჩნდებათ სახსარი და სურვილი, ჩვენ მონასტერი მათ უნდა გადავცეთ“.

თავი VII

მეფე გიორგი VIII-ის შვილის მარიამისა და არაგვის ერისთავ ვამიყ შაბურდის ვაჟის გიორგის ქორწინება

1465

წლის 23 აპრილის მცხეთის №75 სიგელით ირკვევა, რომ მეფე გიორგი VIII-ის შვილი მარიამი ცოლად შეურთავს არაგვის ერისთავის ვამიყ შაბურდის შვილს გიორგის.

ამ ქორწინებასთან დაკავშირებით ერისთავ ვამიყ შაბურდიეს 1465 წლის 23 აპრილით დათარიღებული მცხეთის სიგელით სვეტიცხოვლის ტაძრისათვის შეუწირავს მამულები.¹

თ. ჟორდანია აღნიშნავს, რომ „ამ სიგელით ერისთავი არაგვისა ვამიყ შაბურდიე მცხეთას მამულებს სწირავს „საკანონოდ“ იმ შემთხვევის გამო, რომ მეფე გიორგი VIII-ს თავისი ასული-მარიამი არაგვის ერისთავის ვამიყ შაბურდის შვილისათვის – გიორგისათვის მიუთხოვებია:“

„ჩუენ შაბურდისძეთა ერისთავმან ვამიყ და სარო და ძეთა ჩუენთა გ~გი, ომარ, მიქამან, ვარამ და ნუგზარ; ძმათა შვილთა და მომავალთა სახლისა ჩუენისათა ყოველთავე მის ჟმისა შედეგად ოდეს ჩუენად უღირსად დიდად და საპატიოდ შეგუიწყალეს პატრონმან მეფეთა მეფემან გი~გი და მათი ასული ჩუენისა შვილისათუის გუებოდეს და მოგუცეს დიდი გამოსანახავი სასჯულო და საკანონო საქმე იყო და დიდად შემოვეხუეწენით თქუენსა საყდარსა და თქუენ მათსა მპყრობელსა და დიდისა დასაურვებელი აგან მცირესა ამას შეგუჯერდით შემოვსწირეთ და მხოვასხენეთ კითხვითა ბ~ბითა და ნებადართვითა ღ~თივ გუირგუინოსნისა მეფეთა მეფისა გი~გისითა ჩუენი მკუიდრი და ყოვლისა ადამის ნათესავისა კაცისაგან უსარჩლაევი და მოუდევარი მამული ნოჯიკეჟთა ნოჯისთავი ეკლესია მისითა მიმდგომითა სამართლიანითა ყუალათა სიასშვილისეული მამული მისითა მამულითა სახლკართა ველითა და ვენახითა საიქოსძე, ჩაბასშვილი, მაკარისშვილი და ტევდოსაშვილი მათითა მიმდგომითა და ხუადაბუნებითა და რაცა ნოჯიკეჟთა ჩუენი სახასო არის უკლებლად მათითა მზღვრითა სასახლოთა საჯდომითა ველითა ვენახითა ჭურითა მარნითა წყლითა წისქვილითა ტყითა ნაფუძრითა მინდორთა ნიგუზნარითა ჭაღითა სათიბითა მთითა და ბარითა საძებრითა და უძებრითა სახმრითა და უხმრითა და მისითა მიმდგომითა სამართლიანითა ერთობ ყუალათა უკლებლად ამა წესითა რაგუარაცა სხუანი მცხეთისა მამულნი თარხანნი და ხელშეუვალნი არიან მითვე წესითა არავისი ხელი შევიდეს და სხუა საწერი და სათხოვარი გქონდეს და გიბედნიეროს ღ~ნ ესე ჩუენგან ჩუენითა ნებითა და წადილითა შემოწირული და მოხსენებული მამული ნოჯიკეჟთა ნოჯისთავი ეკლესია მისითა მიმდგომითა სამართლიანითა ყუალათა სიასშვილისეული მამული მისითა მიმდგომითა სახლკართა ველითა და ვენახებითა საიქოსძე, ჩაბასშვილი, მაკარისშვილი და თევდოსაშვილი მათითა მიმდგომითა სამართლიანითა და ხუადაბუნებითა და რაცა ნოჯიკეჟთა ჩუენი სახასო იყო მათითა სახმრითა და უხმრითა ყოვლითურთ უკლებ-

1. 1465 წლის 23 აპრილის მცხეთის სიგელი №75

ლად არავინ იყოს მოცილე და მოსარჩლე არა არა ჩუენ და არა მომავალთა ჩუენთაგანი ვინმე არა სხუისა გუარია კაცი და დედაკაცი არ თავადი არ დიდებული და არ აზნაური არ დიდი და არა მცირე და თუ ვინმე გამოჩნდეს და მოგიშალოს პირისა და პასუხისა გამცემნი ჩუენ ვიყუნეთ და თქვენგან და თქუენისა საყდრისაგან ისრევე უჯუარო და შეუნდობელნი ვიყუნეთ ასრე ჩუენი მკუიდრი და მოუდევარი ნოჯიკეჟური მამული გქონდეს და გიბედნიეროს ღნ ვიდრე გებადმდე ჟამთა და მი უკუენისამდი ვიდრემდის ტაძარი სიწმინდისა თქუენისა ეგოს ვერავინ იკადროს ამისად შლად და ქცევად რასაცა ჟამისა გამოცვალებისათუის იმა მამულისა გამოხუებად შლად და ცვალებად ხელყოს ანუ ჩუენ და ანუ შემდგომად ჩუენსა ჩუენისა გუარისა მომავალთა განმან ვინმე ანუ სხუისა გუარისა კაცმან და დიაცმან შეგიცვალონ შეჰრისხდი თქუენ ღთო დაუსაბამოო მამო ძეო და სულო წმიდო და შენ ყდ წმიდო მშობელო მისო ყლთა დაბადებულთა დედოფალო მისგან იბი შური ჯუარისმცუმელთა ძისა შენისათა შემცაედების ძრწოლა კაენისი შიშთვილი იუდასი მეხდატეხილობა დიოსკორესი დანთქმა დათან და აბირონისი ნესტორს და ოროგინესთანამცა არს ნაწილი და სამკუიდრებელი მისი და ნურათამცა სინანულითა იქმნების ჯოჯოხეთით ხსნა სულისა მისისა კრულმცა არს ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა მკუდარი და ცოცხალი მისი შუიდთა კრებათა და ხუთთა პატრიარქთა მადლითა და წისა და კათოლიკე დედაქალაქისა მცხეთისა საყდრისა და მას შინა აღსრულებულთა მღვდელ მემსხვერპლეობათა მადლითა და მასზედამცა დაესრულების ხმა იგი სასინელი მოისპენ უღმრთო რათა არა იხილოს მან დიდება უფლისა და სისხლი მაგისი ჩუენზედა და შვილთა ჩუენთა ზედა რომელთა მოსლვად ილოცეს და ასდა მერვისა ფსალმუნისა წყევასა მასზედამცა სრულჰყოფს ღთი და კანონსამცა ქუეშე არს წთა მოციქულთასა და ამა ზემო წერილთა წთასა და მათმიერმცა მიეხადების პატიჯი იგი ანნა და საჰფირასი და ჩუენთამცა ბრალთა და ცოდვათა მზღველი არს წინაშე ღთისა და ვინ დაამტკიცოს ღნ ყლი გაგებული მისი სრულ და მტკიცე ყოს. დაიწერა სასჯლოდ ნოჯიკეჟთა შემოწირულობისა წიგნი და სიგელი ესე მოქცევსა მეთათხმეტსა ქკნსა რნგ (1465 წ.), აპრილსა ოცდასამსა. ხელითა ოქროპირისშვილის მახარებელისათა.“

სიგელს თან ახლავს ერისთავ ვამიყ შაბურიძის ხელისმოწერა:

„...მე ერისთავი ამისი გამთავებელი ვარა.“¹

აღსანიშანავია, რომ ამ ქორწინებამდე მეფე გიორგი VIII-ს ქალიშვილი მარიამი დანიშნული ყოფილა ბერძენთა კეისარ კონსტანტინეზე:

„პ.იოსელიანი ჰმოწმობს („мцхетскшй храм в Грузии 1866 г) არაგვის ერისთავის ოჯახში დარჩენილიაო მოთხრობა, ვითომ გიორგი VIII ქალი ბერძენთა კეისარის კონსტანტინესგან 1452 წელს დანიშნული, ერთს ერისთავთაგან მოსთხოვდაო, როდესაც მისი საქმრო კეისარი, კონსტანტინე, მოიკლა სტამბოლის ალების დროს, 1453 წ. ეს მოთხრობა სიმართლესთან ახლოა.“

„გიორგი VIII ქალის კონსტანტინე იმპერატორზე დაწინდვა, აღწერილი კეისარ კონსტანტინეს კარისკაცის და ისტორიკოსის ფრანჩი-პროტოსვესტიარისაგან, მოყვანილია გიბბონის ისტორიაში.“²

თარგმანის ნაწყვეტი ამ ისტორიიდან: „კონსტანტინეს ტახტზე აღსვლის შემდეგ, დედა მისი დედოფალი და კარის კაცი შეუდგნენო მისთვის სასძლოს ამორჩევას. იმპერატორს აძლევდნენ ვენეციის დოჟის ფრანც ფოსკარის ქალს (1423-1457) მაგრამ კარის კაცთა და ბიზანტიის დიდებულთა უარყვეს ეს მოყვრობითი კავშირი. მაშინ იმპერატო-

1. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1449; საბუთი № 1486

2. Hist. de la decadence et de la chute de l'Empire Romain tom. XIII, par. 43-48. Paris, 1828.

რის ყურადღება დარჩა ორ სამეფო ოჯახობაზე — საქართველოსა და ტრაპიზონისაზე. აღირჩია უფლების — მექონე — ელჩად ფრანხი პროტოვესტიარი, რომელიც მრავალ სიმდიდრითა წარგზავნა საქართველში. სტუმართმოყვარე საქართველოში ფრანხმა აღირჩია მეფის სძლად ახალგაზრდა ასული ქართველთა მეფისა. მეფე-გიორგიმ, კმაყოფილმა ბიზანტიასთან დამოყვრებით, არათუ არ მიიღო, ამ ქვეყნის ჩვეულებისამებრ, საჩუქრები ქალისთვის, არამედ პირიქით მისცა ქალს 56,000 ოქროს ღუკატი და დაუნიშნა მას ყოველწლიურად 5,000 ღუკატი სარჩოდ. მეფე არწმუნებდა ელჩს, შენი შრომა უსასყიდლოდ არ დარჩება და როგორც იმპერატორმა შვილი მოგინათლო, ისე ყოფად-დედოფალი (გიორგი მეფის ქალი) ეცდება შენის ქალის გაბედნიერებასაო. ელჩის კონსტანტინეპოლში დაბრუნების შემდეგ იმპერატორმა სიგელით (გრამატიით) დაამტკიცა სადედოფლოდ არჩეული ქალი მეფისა, თავისი ხელით დაასვა სიგელს სამი წითელი ჯვარი და მეფე გიორგის გაგზავნილი ელჩი დაარწმუნა, რომ გაზაფხულის პირზე ბიზანტიელთა გეგმები წამოიყვანონ საქართველოდამ სასძლოსაო, იმავე ფრანხის მიანდო საიდუმლოდ, რათა მას კიპროსის შესახებ მინდობილობის აღსრულების შემდეგ, საქართველოდან წამოეყვანა ყოფად-იმპერატრიცა, ფრანხი ზამთარს ემზადებოდა საქართველოში წამოსასვლელად, მაგრამ აპრილს 1453 წლისას კონსტანტინეპოლს თურქეთის ჯარებმა ალყა შემოარტყა, განძრახული ქორწინება დაირღვა, რადგან კონსტანტინეპოლმა ქალაქითურთ თან ჩაიტანა გმირულად მებრძოლი იმპერატორი.“

თედო ჟორდანია აღნიშნავს, რომ ისტორიკოსს, პლატონ იოსელიანს, ხელთ ჰქონია ბოდორნის წინამძღვრის ნეოფიტესაგან ფრიადის ხელოვნებითა გადაწერილი კურთხევანი, რომლის აღაპებში მოხსენიებული ყოფილა მეფე გიორგი VIII-ის მეორე ქალიშვილი ნინო:

„მოიხსენიე ბატონიშვილი მეფის ასული ნინო.“¹

საქართველოსა და ბიზანტიის მმართველთა დამოყვრება არ იყო შემთხვევითი მოვლენა, რადგან ოდითგანვე საქართველოს კარგი ურთიერთობა ჰქონდა ერთმორწმუნე მართმადიდებელ ბიზანტიასთან. მათ ძალიან კარგად იცოდნენ ჭკვიანი და განათლებული ქალების არსებობის შესახებ საქართველოში, ამიტომაც შემთხვევითი არ იყო, რომ არჩევანი ქართველთა მეფის, გიორგი VIII-ის ქალიშვილზე, მარიამზე გააკეთეს.

მეფე დავით IV აღმაშენებლის მამიდა (მართა — მარიამი) XI საუკუნეში ბიზანტიის იმპერიის ერთადერთი არაბიზანტიური წარმოშობის დედოფალი იყო.

მართა XI საუკუნის მსოფლიოს უძლიერეს და ერთ-ერთ ყველაზე უჭკვიან და გავლენიან ქალადაა აღიარებული, მის გარეშე ბიზანტიაში არაფერი ხდებოდა.

მართამ ბიზანტიაში მიიღო სწავლა განათლება და 1065 წელს ცოლად გაჰყვა ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე X-ის ვაჟს, მიხეილს, რომელთანაც შეეძინა თავისი ერთადერთი ვაჟი.

მართას შთაგონებით, მიხეილმა სახელმწიფო გადატრიალება მოაწყო და 1071 წელს იმპერატორი გახდა მიხეილ VII-ის სახელით, მართა კი ბიზანტიის დედოფლად გვევლინება, რა დროსაც მას სახელად მარიამი ეწოდა.

ტახტზე ასვლიდან სულ შვიდ წელიწადში, 1078 წელს კვლავ მარიამის მონაწილეობით მოხდა კიდევ ერთი სახელმწიფო გადატრიალება, რა დროსაც დაამხეს მიხეილის მმართველობა და ტახტზე ნიკიფორე III ავიდა. ნიკიფორემ თავისი მმართველობის გასაძლიერებლად მარიამს სთხოვა ცოლად გაჰყოლოდა. მარიამი დათანხმდა ამ ქორწინებას მხოლოდ იმ პირობით, თუ იგი მის ვაჟს ტახტის მემკვიდრედ გამოაცხადებდა, თუმცა

1. თ. ჟორდანია, „ქრონიკები“, 1897 წ. ტ. 2. გვერდი 285-287

ნიკიფორემ სიტყვა გატეხა, რის გამოც დედოფალმა მხარი დაუჭირა ძმებ კომნენოსებს, რომლებმაც მარიამთან ერთად კიდევ ერთი სახელმწიფო გადატრიალება მოაწყვეს. 1081 წელს მათ დაამხეს ნიკიფორე III-ის მეფობა და ტახტზე ალექსი კომნენოსი ავიდა. ამის შემდეგ ალექსიმ მარიამის ვაჟი თანამმართველად დანიშნა. მიუხედავად ამისა, დედოფალი ვაჟის ტახტზე ასაყვანად ბრძოლას კვლავ განაგრძობდა, თუმცა მისი ვაჟი 1096 წელს გარდაიცვალა, რის შემდეგაც მარიამი ჩამოსცილდა პოლიტიკას.

მიუხედავად დიდი ტრაგედიისა, მარიამი აქტიურად ეხმარებოდა თავის სამშობლოს კულტურულ-ეკონომიკურ განვითარებაში. სწორედ მან შთააგონა 1104 წელს თავის ძმისწულს, საქართველოს მეფე დავით IV-ს რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების ჩატარება. მისივე რჩევით დააარსა დავით მეფემ იყალთოსა და გელათის აკადემიები. საუკეთესო მოსწავლეები კი სწორედ მარიამის დახმარებით დავით აღმაშენებელს უცხოეთში გაჰყავდა, რათა მიეღოთ საუკეთესო ბიზანტიური განათლება და შემდეგ ისევ სამეფოს სამსახურში აბრუნებდა უკან. გარდა ამისა, იგი ეხმარებოდა იერუსალიმის წმინდა მიწასა და ათონის მთაზე მცხოვრებ სასულიერო მოღვაწეებს. მან დააარსა პეტრიწონის ქართული სავანე. მარიამმა დავით IV-ს გელათის სამეფო აკადემიისათვის გაუგზავნა ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედი ხატი. სწორედ მარიამ დედოფალმა ასწავლა ბიზანტიელებს ჩანგლის გამოყენება.

ბიზანტიის უკანასკნელი იმპერატორის კონსტანტინეს სიკვდილის გამო მისი მეფე გიორგი VIII-ის ქალიშვილ მარიამზე ქორწინება ვეღარ შედგა. ისიც აღსანიშნავია, რომ 1449 წლის 6 იანვარს, იმპერატორად მისი ხელდასმისას, ტრადიციისამებრ, პატრიარქის მიერ მისი კურთხევა არ მომხდარა. მთელი შემდგომი წლების მანძილზე ის ქალაქს ამზადებდა თურქების თავდასხმისაგან დასაცავად და ეძებდა დახმარებას დასავლეთში.

1453 წელს მეჰმედთან ბრძოლაში კონსტანტინე აღმოჩნდა მარტო — დასავლეთიდან დაპირებული დახმარება არ მოვიდა.

ნიშანდობლივია, რომ კონსტანტინოპოლის უკანასკნელი ალყის დროს ბიზანტიელმა ოლიგარქებმა არათუ არ გაიღეს ერთი კაპიკიც კი ქალაქის დასაცავად, არამედ ის მწირი სახსრებიც კი დაიტაცეს, რაც ხაზინაში იყო დარჩენილი.

კონსტანტინოპოლის უკანასკნელი ალყის დროს, გამოჩენილმა უნგრელმა მეცნიერმა ურბანმა ურჩია იმპერატორს დიდი ზარბაზნების დამზადება, რომელთაც შეეძლოთ თურქული ჯარის განადგურება, მაგრამ ხაზინა ცარიელი იყო, ხოლო კონსტანტინოპოლელმა ოლიგარქებმა ფული დაინანეს. ურბანმაც, რადგან რჩევა არ დაუფასეს, თავისი სამსახური სულთან მეჰმედს შესთავაზა. სულთანმა შანსი არ გაუშვა ხელიდან. მან დააფინანსა უნგრელის პროექტი და ბალისტიკის ბიზანტიური სკოლის საუკეთესო შეგირდის ზარბაზნებით ბოლო მოუღო ბიზანტიის იმპერიას!

მეფე გიორგი VIII, მიუხედავად შიდა აშლილობისა, კონსტანტინეპოლის დაცემის შემდეგ იბრძოდა ანტიოსმალური კოალიციის შექმნაზე. ამ მიზნით მან 1458-1459 წელს ევროპაში გააგზავნა ელჩები.

პაპი პიუს II-ც ცდილობს ანტიოსმალური კოალიცია ევროპელ მეფეთა ჩართვითაც განამტკიცოს.

ქართველი ელჩები ეწვივნენ არა მარტო პაპს, არამედ საფრანგეთის მეფეს შარლ VII-ს (1422-1461), შემდეგ მის შვილს ლუი XI-ს (1461-1482), მაგრამ ელჩობას შედეგი არ მოჰყოლია, რადგანაც ევროპის ქვეყნებმა ოსმალეთთან მორიგება არჩიეს.¹

1. <https://ka.wikipedia.org/wiki/გიორგი—VIII>

თავი VIII

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია არაგვის ერისთავ შაბურიძეების სალოცავი და სამკაღვ

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია მდებარეობს სამხედრო გზაზე ბაზალეთის ტბის ასახვევთან, არაგვის მარჯვენა ნაპირას, გამოქვაბულებით გარშემორტყმულ კლდეზე, დუშეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით, გუდამაყრის ქედის დასავლეთ კალთაზე, ზღვის დონიდან 880 მეტრზე.

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია რიყის ქვითა და აგურით ნაშენი გუმბათოვანი დარბაზული ეკლესიაა (10.4X7.1 მ).

როგორც 1474 წ. 24 ივნისის ბოდორნის მონასტრის გუჯარით ირკვევა, ბოდორნის ეკლესია აშენებულია XV საუკუნემდე არაგვის ერისთავ შაბურიძეების მიერ, იგი იყო მათი სალოცავი და სამარხი ადგილი:

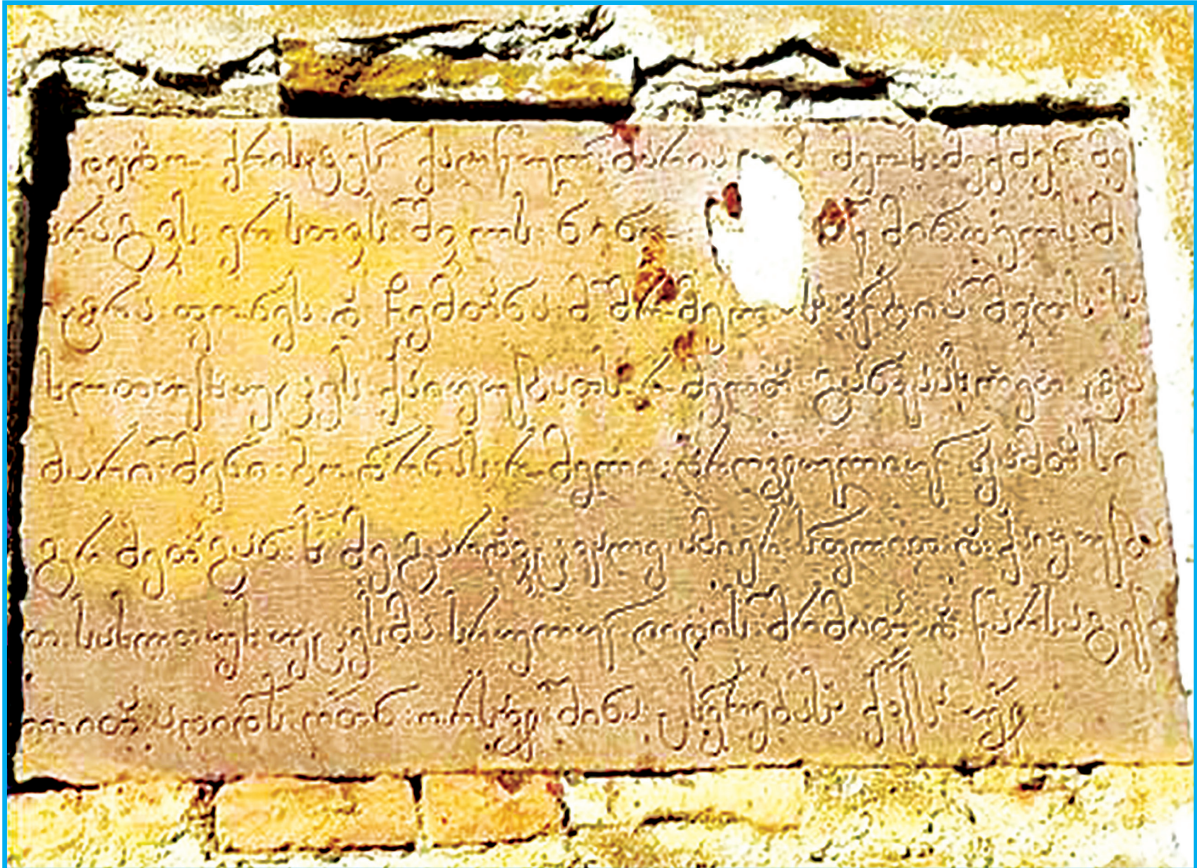
„ძუელად ჩუენთა პაპათაგან აღშენებული მცირე აკლდამაი ჩუენ ახლადვე განვაახლეთ და აღვაშენეთ აწ ჩუენისა სულისა სახსრად გკადრეთ და მაგახსენეთ.“

ვახუშტი ბაგრატიონი

ბოდორნას „ციხე მაგარს“ უწოდებს: „ოხერ-ხიდას ჩრდილოთ არს ბოდორნის ქვაბნა გამოკვეთილნი და ციხე მაგარი.“¹

ამჟამად იქ ციხის ნანგრევების არაერთი კვალი აღარ შეინიშნება. 1417 წელს

1. „ქართლის ცხოვრება“, 1973 წ. ტ. IV. გვ. 353

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესიის კედლის წარწერა

ბოდორნის ღვთისმშობლის დანგრეული ეკლესია არაგვის ერისთავებს აღუდგენიათ. მოგვიანებით, XVII საუკუნის შუა ხანებში, ეკლესიის სამხრეთით მცირე სამლოცველო მიუშენებიათ, რომელიც ამჟამად აღარ არსებობს.

ბოდორნის გუმბათოვან ეკლესიას მრავალგზის განუცდია გადაკეთება-განახლება. ეკლესიას თანამედროვე სახე მიუღია 1717 წელს, რაზეც მიუთითებდა ეკლესიის განმაახლებლების არაგვის ერისთავის შვილის ნინოწმინდელი ეპისკოპოსის მიტრაფონესა და სახლთუცეს ქაიყუბათ კობიაშვილის მიერ ეკლესიის სამხრეთ კედელზე მოთავსებული წარწერა.

წარწერა ასე იკითხება:

„ქ. დედაო ქრისტესო ქალწულო მარიამ მეოხ მექმენ მე. არაგვის ერისთავის შვილს ნინოწმინდელს მიტრაფონეს და ჩემთანა მშრომელს კობიაშვილისა სახლთუხუცეს ქაიყუბათს, რომელთა განვაახლეთ ტაძარი შენი ბოდორნას რომელი დარღვეულიყო ჟამთა გრძელთაგან ხოლო გარდავიცვალე ამიერ სოფლად და ქაიყუბათ სახლთუცესმა სრულყო დიდის შრომითა და წარსაგებლითა აღიდოს ღმერთმან ორსავე შინა ცხოვრებასა ქორონიკონსა უე (1717წ).“

1912 წელს ეკლესია საფუძვლიანად შეაკეთეს. შესასვლელები სამხრეთიდან და დასავლეთიდანაა, დასავლეთის შესასვლელი 1912 წლის შეკეთების დროსაა გაჭრილი. სამხრეთის შესასვლელი კი დაკეთილია.

არაგვის ერისთავების **შაბურდიეების** მიერ ღვთისმშობლის საპატივცემულოდ

ბოდორნის ეკლესიის აშენება უნდა უკავშირდებოდეს ამ ტეროტორიაზე მდებარე უძველესი ღვთისმშობლის სახელობის გამოქვაბულს.

მეცნიერი კობა ხარაძე დეტალურად აღწერს ამ გამოქვაბულს: „ბოდორნის ფლათის ქვედა ნაწილში, არაგვის ხეობიდან 70 მეტრის სიმაღლეზე მდებარეობს საინტერესო გამოქვაბული. სამხედრო გზიდან მომზირალ ადამიანს იგი ჩვეულებრივ სახიზარ ქვაბად ეჩვენება და აზრადაც არ მოუვა მისი ჭეშმარიტი დანიშნულება. შიგ შესული ადამიანი რწმუნდება, რომ ეს არის გამოქვაბული ეკლესია, რომელსაც „გუმბათი“ და სხვა არქიტექტურული დეტალები აქვს, ხალხი მასაც ღვთისმშობელს უწოდებს. აქვე აღმართულ ფლატეზე მოჩანს 15 მეტრი სიმაღლის ბოდორნის სვეტი, მის ქვედა ნაწილში გამოჭრილია ოროთახიანი გამოქვაბული, რომლის კედლებშიც თახჩებია მოწყობილი. სავარაუდოდ, ბოდორნის სვეტი წარმართულ ხანაში ნაყოფიერების სიმბოლოს წარმოადგენდა, ადრე ქრისტიანულ პერიოდში კი — მესვეტის საცხოვრებელ ადგილს.“¹

ბოდორნის გამოქვაბულებს უკავშირდება ქართველების წინააღმდეგ თემურლენგის დაუნდობელი ბრძოლები.

1401–1402 წელს, როდესაც თემურ ლენგი მესამედ შემოესია საქართველოს, მტრისგან დასაცავად არაგვის ერისთავებმა მოსახლეობა ბოდორნის გამოქვაბულში გახიზნეს.

შუა აზიელი ჟამთააღმწერლის, თემურ ლენგის მემატიანის, შერეფადინის ცნობით, მონღოლები ისრების წვერზე ნაჭრებს ახვევდნენ, ნავთს ასხამდნენ და ცეცხლმოკიდებულ ისრებს გამოქვაბულებში ისროდნენ. მიუხედავად ამისა, საწადელს მაინც ვერ მიაღწიეს, მაშინ ყაენმა გამოქვაბულებში შესაღწევად კლდიდან საბელიანი კალათებით მეომრები ჩამოაშვებინა. ი. ჯავახიშვილი აღნიშნავს: „...ქართველები ხმლებით ჭრიდნენ საბლებს, კალათები მონღოლი ჯარისკაცებით უფსკრულში ცვიოდა და იღუპებოდნენ. ამ დროს 700 ქალაქი და სოფელი მიწასთან იყო გასწორებული. არ დარჩენილა არც ერთი ეკლესია, თემურს რომ არ დაერბიოს, თვით დიდებული სვეტიცხოველიც.“²

ამჟამად ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია მოქმედია და წილკნისა და ღუშეთის ეპარქიის დაქვემდებარებაშია.

ყოველი წლის 21 სექტემბერს, ბოდორნის ეკლესიაში აღინიშნება „ღვთისმშობლობა“, რომელსაც ადგილობრივი მოსახლეობა „ბოდორნობას“, ხოლო **შაბურში-ვილები** საკუთარი გვარის დღესასწაულსაც ეძახიან.

ამ დღეს უამრავი მორწმუნე მოდის სხვადასხვა რაიონიდან სალოცავად და ღამის სათევად.

1. კობა ხარაძე, „ბოდორნის სვეტი“, გაზეთი „სოფლის ცხოვრება“ 1980 წ.

2. ივანე ჯავახიშვილი. „ქართველი ერის ისტორია“. 1966 წ. ტ. II. გვ. 315

თავი IX

1474 წლის 24 ივნისის ბოდორნის მონასტრის გუჯარი

მსტორიკოსი თ. ჟორდანიას გუჯარის შესახებ აღნიშნავს: „1474 წლის 24 ივნისს ტყავზე ხუცურ — ნუსხურად დაწერილა ერისთავთ-ერისთავ ვამიყ შაბურაძის მიერ ბოდორნის ეკლესიისათვის ბოძებული გუჯარი, რომლითაც ეკლესიისთვის გადაუცია სოფელი ხანდაკი და წყალობის წიგნით დაუდგენია ღვთისმსახურების წესები.“

ბოდორნის მონასტრის 1474 წლის 24 ივნისის სიგელის თავში დახატულია მაცხოვრებელი მაცხოვარი და აქეთ-იქით ორი ანგელოზი. ამის ქვემოთ, მარჯვნივ დახატულია მდიდრულად შემოსილი კაცი ასომთავრული წარწერით: „ერისთავი ვამიყ“ და მარცხნივ ქალი წარწერით: „პატრონი დულარდუხტ“ — ორნივე დაჩოქილნი. გუჯარიდან ირკვევა რომ ერისთავ ვამიყ შაბურაძის მეუღლე დულარდუხტი ყოფილი მონაზონი (დომნე) ყოფილა.

გუჯარი იწყება ღვთისმშობლის დიდებით, გულში ჩამწვდომია ერისთავის სიტყვები, რომლითაც ის მიმართავს ღვთისმშობელს, საიდანაც ჩანს მისი ღრმადმორწმუნეობა და სიმაბაღლე:

„ქ. ... ესე უცვალებელი ... წიგნი ... გკადრეთ ... ხატსა მაცხოვრისასა ... და შენ, დედასა ნათლისა მის მიუაჩრდილებელისასა, თეთროსანსა ღვთისმშობელისა, მხსნელსა ქრისტეანეთასა. მოვედით ცთუნებისაგან გონებად და მოვიგონეთ და გულისხმა ვყავთ მე, ერისთავთ ერისთავმან, სახით ოდენ წოდებულმან, ვამიყ შაბურაძემან და ჩუენმან თანა-მეცხედრემან, სახელითა ოდენ დულარდუხტ-ყოფილმან მონაზონმან დომნე. და აღვირჩიეთ საუკუნოი ცხოვრება ამა სოფელსა, რომელთა წარმოგვევლინეს და წარმოგვეცალიერნეს დღენი ჩუენნი მედგრობითა და ჯამნი ჩუენნი არა-წმინდებითა, დაღონებულ ვიქმნენით ცოდვათა ჩუენთა სიმრავლისაგან. აწ

ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესიის გუჯარი

მოვედით მოწიწებით და მუხლ-დრეკით და შემოგეხვეწენით, სულითა და ხორცითა ვირჩივით თქუენი მონდობა და შემოვედრება. ძუელად ჩუენთა პაპათაგან აღშენებული მცირე აკლდამაი ჩუენ ახლადვე განვაახლეთ და აღვაშენეთ. აწ ჩუენისა სულისა სახსრად გკადრეთ და მოგახსენეთ და შემოგწირეთ ჩუენი მკვიდრი მამული, სოფელი ხანდაკი მისითა მზღურითა, ხევს-უკანით ვიდრე მეფისა სამზღუართამდის; მოგახსენებდენ წელიწადსა შიგა კომლსა ზედა სამ-სამსა კაბიწსა პურსა ყალნად და რიგის პურად ერთი კაბიწი პური და ერთი საკლავი და ერთი კოკაი ღვინოი კომლსა ზედა, და კომლსა ზედა თვითო ჩარეკი ცვილი; ვენახნი, სადამდის გაიყოფოდენ, მესამედი ტკბილი. მას გარეთ თვითოსა ალოვნობასა ოთხ-ოთხი დღე ხნავი და მისი მომუშავებაი ესრე რომე დღე დეკანოზთა მოხუდებოდეს და ორ-ორი დღეს საყდარსა; და ამას გარეთ ზურისა მუშაობაი და საყდრისა, რაცა მისა საყდრისა მისახლომი პური და ღვინო იყოს, იგი საყდარსა შიგა მათგან მიიღებოდეს. აწ ამისი ასრე გაგვიჩენია: ვინც-ვინ ჩუენისა სულისა მწირველნი და მლოცველნი იყვნეთ, კალოს კაბიწსა და კულუხსა თქუენთვის საზრდოდ მოიკლებდით და ოროლი დღისა ნახნავსა და თითოსა ალოვნობასა მასცა თქუენთვის მოიკლებდეთ; ასრე რომე თორმეტთა დღეთა საუფლოთა ჩუენ ოდენ სახელწოდებულისა ვამიყისთვის სწირვიდით და მარხვათა — დულარდუხტ ყოფილისა მონაზონისა დომნესთვის სწირვიდით, და მას გარეთ სახასოსა ზურისაგან და ნახნავისაგან გარდაიხდებოდეს ალაპი სეკდემბერსა ვ (6) და აგვისტოსა ვ (6) ვამიყისთვის. და კიდევ აგვისტოსა იე (15) ღვთისმშობლობასა. და ხარჯუებასა დულარდუხტ — ყოფილისა მონაზონისა დომნესთვის დეკემბერს კვ (26) კრებასა ღვთისმშობლისასა **შაბურისძეთათვის** და მათის შვილისა მიქიასთვის. ასრე რომე თვითოსა ალაპსა შიგა წაიგებოდეს თვითოი კაბიწი პური და კოკა გუერდი ღვინო და ოთხ-ოთხი ზურგიელი. აწ ვინცა-ვინ დეკანოზნი იყვნეთ, მოატანინებდით ხანდაკელთა სააღაპედ ექუსსა კაბიწსა და გუერდსა პურსა და ცხრასა კოკასა ღვინოსა და ამისაგან დეკანოზი კაბიწ გუერდსა პურსა და კოკა-გუერდსა ღვინოსა თევზად გაჰყიდდეს და ალაპშიგა წააგებდის, და მას გარეთ რაც პური და ღვინო დარჩებოდეს, დეკანოზი თანა-წარყვებოდენ და ხანდაკელთა მათითა ულაციითა ქალაქს წააღებინებდენ და მისგან იყიდდენ ორმოც-და-ათსა ლიტრასა ზეთსა, და თექუსმეტსა ლიტრასა ცვილსა და მისსა საკმეველსა და ამას რაცა თეთრი დარცებოდეს, მას დეკანოზნი საყდარსა შინა დასდებენ, და ჟამის სიმცირისაგან თუ პურმან და ღვინომან აკლოს და საყოფნი ზეთი და ცვილი ვეღარ იყიდონ ერთის წლისა საყოფნი, მაშინ თეთრსა შეიწვედენ და ზეთსა და ცვილსა იყიდდენ. და ნუ მოგუეშლების დღე-დაღამე ენთებოდეს და ხუთი ალაპი კარგადებული გარდაიხდებოდეს და მას გარეთ დიდთა მარხუათა შინა კელაპტარი აენთებოდეს. — აწ პატრონო მეფენო, და პატრონო ერისთავნო, და ხელმწიფენო, ეპისკოპოზნო, მოზანნო, მღვდელნო და დიაკონნო; შვილნო და მომავალნო, ზედანო და ქუედანო, რომელნი ესვით ხატსა მაცხოვრისასა და ანუ რომელნი მოელით განკითხვასა შინა მეოხედ და ხელის აღმპყრობელად ზეცისა ერისთავთა მიქელს და გაბრიელთა და ანუ რომელნი ესვით დედასა ნათლისა მის მიუჩრდილებელისასა, ღთისმშობელსა მხსნელსა ქრისტეანეთასა, — ყოველთავე გეკედრებით, ნუ ვინ მოუშლით მცირესა ამას შესაწირვასა, რომელი მოვიგონეთ და გულისხმა ვყავით სახელითა ოდენ წოდებულთა მე, **შაბურისძემან ვამიყ** და ჩუენმან მეუღლემან, დულარდუხტ, აღვირჩიეთ ამა სოფელსა საუკუნო ცხორება, რომელთა წარმოგვეცალიერნეს დღენნი ჩუენნი მედგრობითა და ჯამნი ჩუენნი არა-წმინდებითა; დაღონებულ ვიქმნენით ცოდვათა ჩუენთა სიმრავლისაგან. აწ მოვედით მოწიწებით

და მუხლ-დაყრით და შემოგეხვეწენით ... და შემოგწირეთ ჩუენი მკვიდრი მამული — სოფელი ხანდაკი, მისივე მზღურითა, ხევსუკნით ვიდრე მეფისა მზღუართამდის: მისითა ყოვლითა გამოსავლითა, ველითა, ვენახითა, სათიბითა ... ვერავინ საქმე დაიდოს, თვინიერ ხატის მაცხოვრის მეტმან, ვერა მეფემან, ვერ დედოფალმან, ვერცა ერისთავთა, ვერც მოურავთა და ხელისუფალთა. არა გეთხოვბოდეს რა და თქუენსა კარსა არა მოგადგებოდეს, ჩუენო მკვიდრნო ყმანო, ხანდაკელნო, არა ლაშქრობაი, არა მალი, ულუფაი, არა მუდამი მუშაობა, არა საჯინიბო, არა საბაზიერო, არა საწელიწდისთაო, არა სააღებოი, არა საყველიერო, არცა გორისა დაარცა ქალაქისა და ჟინვანისა მუშაობა, არაფერი საქმე თქუენსა კარსა არა მოადგებოდეს, თვინიერ ერთისა ხატისა სამსახურის მეტი — ესე ასრე გაგითავდეს და ვერავინ შეგიცვალოს, ვერცა მეფეთა, ვერცა დედოფალთა, ვერცა ჩუენისა სახლისა და გუარისა კაცმან ... ვერავინ შეგიცვალოს ... (წყევა დამრღვევის მიმართ) ...

დაიწერა ქორონიკონსა რბზ (1474 წ.), თვესა ივნისსა კდ (24). ხელითა ფრიად ცოდვილისა და გლახაკისა კარისა მწიგნობრისა კედელასშვილისა საბასითა.“

საბუთს მიწერილია აქვს ერისთავ **შაბურიძეთა** სახლის წევრთა მტკიცებულებები:

„მე ფრიად ცოდვილსა **ერისთავსა ვამიყსა** დამიმტკიცებია.“

„მე ცოდვილსა **გიორგის** დამიმტკიცებია.“

„მე ფრიად ცოდვილსა **ომარს** დამიმტკიცებია და მოწამეცა ვარ ნებითა ღვთისათა.“¹

დაახლოებით XV საუკუნის შუა ხანებიდან არაგვის საერისთაო ფაქტობრივად ერისთავების მამულად ანუ სათავადოდ იქცა.

ისტორიკოსი დ. გვრიტიშვილი აღნიშნული გუჯარის ანალიზისას ეხება არაგვის საერისთავოს სათავადოდ გადაქცევის საკითხს და სვამს კითხვას: „როდის უნდა გადაქცეულიყო არაგვის საერისთავო სათავადოდ? ამ საკითხზე პასუხის გასაცემად ძვირფას მასალას იძლევა 1474 წლის 24 ივნისის ბოდორნის მონასტრის გუჯარი, რომელიც თედო ჟორდანიას აქვს გამოცემული. ისტორიკოსი შენიშნავს: „გუჯრის თავს ხელოვნურად დახატულია მაკურთხეველი მაცხოვარი და იქით-აქეთ ორი ანგელოზი, ქვემოთ ამათსა მარჯვნივ დახატულია მდიდრულად შემოსილი კაცი ასომთავრული წარწერით:

„ე(რისთავი) ვამიყ“ და მარცხნივ ქალი წარწერით: „პატრონი დულარდუხტ“ — ორივე დაჩოქილნი. გავიხსენოთ „ძეგლი ერისთავთა“, ისიც ერისთავის სურათის შემცველია. ამ პერიოდში ასეთი რამ ჩვეულებრივ ამბად ქცეულა. რა პირობებშია მოსალოდნელი ყოველივე ეს? ეს მოსალოდნელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც საქვეყნოდ გამრიგე მოხელე თავის ძალას გრძნობს, როცა ის ქვეყანაში ცნობილი ხდება საკუთარი ყმა-მამულით უფრო, ვიდრე თავისი სამოხელეო სარგოთი. გუჯარში ჩამოთვლილია სამსახურის ის სახეები, რომლებიც ხანდაკელებმა უნდა შეუსრულონ ეკლესიას. როგორც ვხედავთ, საგვარეულო სასაფლაო გააჩნიათ **შაბურიძეებს**. ეს კი სათავადოს ერთი ატრიბუტთაგანია.“²

გუჯარი დაწერილია 1474 წელს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ დროისთვისაც არაგვის ერისთავები **შაბურიძეები** იყვნენ, მაგრამ საქართველო უკვე იყო დაშლილ — დანაწევრებული.

1. თედო ჟორდანია, „ქრონიკები“, 1897 წ. ტ. 2, გვ. 291-293. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1448, საბუთი №5009

2. დ. გვრიტიშვილი. „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ თბ. 1955 წ. გვ. 90

1399-1419 წლებში სვეტიცხოვლის ტაძრისადმი უფიროსლობის ღიბნები

მცხეთა

სვეტიცხოველი უძველესი ისტორიული საეკლესიო ნაგებობაა საქართველოში დღემდე მოღწეულთა შორის. იგი საუკუნეთა განმავლობაში ქრისტიანული საქართველოს სარწმუნოებრივ ცენტრს წარმოადგენდა.

სვეტიცხოველი XI საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი გამორჩეული ძეგლია ოთხ დიდ კათედრალთაგან (ოშკი, ბაგრატის ტაძარი, ალავერდი).

სვეტიცხოველში დაკრძალულია უფლის კვართი

და წმ. ელია წინასწარმეტყველის მოსახსნამი.

ლეგენდის მიხედვით მცხეთელი ებრაელი ელიოზი იერუსალიმში ქრისტეს ჯვარცმას დასწრებია, „კვართი უფლისაი“ შეუძენია და ჩამოუტანია მცხეთაში. აქ, ქალაქის ბჭესთან ელიოზს დახვედრია მისი და სიღონია – ქრისტეს მიერ ნაქადაგები სარწმუნოების მიმდევარი. სიღონიას ძმისათვის პერანგი გამოუტაცია და იქვე სული განუტევებია. რაკი ქრისტეს პერანგი მისთვის ხელიდან ვერ წაურთმევიათ, პერანგიანად დაუმარხავთ. სიღონიას საფლავზე ამოსულა კვიპაროსი. მას შემდეგ, რაც IV საუკუნის 30-იან წლებში ქართლის მეფემ მირიანმა ირწმუნა ნინოს მიერ ნაქადაგები ახალი რელიგია – ქრისტიანობა, ბრძანა ეკლესიის აგება. მოკვეთეს საფლავზე ამოსული კვიპაროსი და მისგან შვიდი სვეტი დაამზადეს. დაიწყეს მშენებლობა. ექვსი სვეტი აღმართეს კიდეც, მაგრამ მეშვიდე ჰაერში ჩამოეკიდა და ვერ დამრეს ადგილიდან. ნინოს მთელი ღამე მხურვალე ლოცვაში გაუტარებია, დილით მომხდარა „სასწაული“ – „სვეტი ძირთავე მისთა ზედა დაემყარა და მტკიცედ შეერწყა შეუხებლად ხელისაგან კაცთასა“. სვეტი გაფოთილა და მისგან დენა დაუწყია მირონს, რომელიც „მსწრაფლ კურნავდა“ სნეულთ. სვეტს უწოდეს „სვეტი ცხოველი“ – სვეტი სიცოცხლის მომნიჭებელი. აქედან წარმოსდგა თვით ტაძრის სახელწოდებაც.

სვეტიცხოველი

შუა საუკუნეების საქართველოში სვეტიცხოველი იყო მრავალი მეფის, მათი ოჯახის წევრების და პატრიარქთა დასაკრძალი ადგილი, რომელსაც უამრავ სიმდიდრესა და მამულებს სწირავდნენ ქართველი ღიდებულები...

1399-1419 წლებში, ერთიანი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ელიოზის (ერისკაცობაში — ელიოზ გობირაზისძე) ზეობის წლებში, დაწერილა არაგვის ერისთავ **ნუგზარ შაბურიძის** მიერ სვეტიცხოველის ტაძრისათვის ბოძებული ორი შეწირულობის წიგნი.

ერისთავმა **ნუგზარ შაბურიძემ** ამ შეწირულობის წიგნებით სვეტიცხოველის ეკლესიას შესწირა სოფელი ატენი (გორის რაიონი) და ვენახი. წყალობის წიგნები ძალიან დაზიანებულია და ძნელად იკითხება:

„ქ. თქვენ ... სეხელ ექმენ ყო... უწერელი და უხილავ ხარ ან...ვარებით სამწმინდაობისა ყმითა მამაო ძე... საო თქვენ ყოვლად წმინდაო მუცლითა მტუირ...ნებულიქმენ ტაძრად ტაძარი სულისა წ...არა მუცლით ქალწულო გარნა სულით ... გამორჩეულო დედოფალო ღვთისმშობელო მაღიდებელმან თქვენმან და მსასოებელმან და მინდობილმან ცვა-ფარვათა თქვენთამან ერისთავმან შაბურისძემან ნუგზარ რაოდენი ქება და ღიდების მეტყველება შევწირო თქვენდა მომართ ჩემდა ესრეთ წყალობა აურაცხელისა და რაღამც უკუილაგმა გონება ჩემი სამსახურებლად სვეტისა ღვთივ აღმართებულისა კვართისა საუფლოსა და მირონისა და ღვთივ ყოფელისა და შევწირე და მოვახსენე დედაქალაქსა საყდარსა ბოტოტას ჩემგან ჩემითა საქონლითა ნასყიდი თბილელაური ვენახი მისით მიწითა, წყლითა და სამართლიანითა მზღვრითა, სახმრითა და უხმრითა, ყუელათა მკვიდრად და სამამულოდ და უცილობელად ყოველისა კაცისაგან, ვითა ვერავინ მკადრე არს შეცილებად რასმე და ესე ჩემგან შეწირული თბილელაური ვენახი პირველ მას მისსა მემკვიდრესა თბილელის ძეს ციხეისათვის მიეყიდნა და მისად შედეგად მე ერისთავმა ნუგზარ ვიყიდე და მოვახსენე და შემოგწირე თქვენ სვეტსა ცხოველსა მოსატევებლად ცოდვათა ჩემთა, რაითა მეოხ მექმნა ღღესა მას საშინელსა და ზარის სახდელსა და რაცდა იმ ვენახისა გამოსავალი იყოს, მოიხმარებდეს ტაძრისა თქვენისა მპყრობელნი ქათალიკოზნი და ღღეს დამითულია და მომიხსენებია პატრონს მღდელთ მთავარს მთავრისა ქართლისა ქათალიკოზისა ელიოზისათვის მისსა ჟამსა და სუფევასა შიგან იგულისმოდგინე ღუაწად ცოდვილისა ამისა სულისა ჩემისა და ამა ჩემმიერთა ნაღვაწითა ყოველ წელიწადსა ნათლის ღებისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი იანვრისა ექუსსა კარდებული აღაპი გარდაიხდებოდეს ცოდვილისა ამის სულისა ჩემისათვის. და ვინაც და რამანაც გუარმან კაცმან შემიცვალოს და მოშალოს ესე ჩემ მიერ სასოებით და გულისმოდგინებით ნაღუაწი და შეწირული, შემცაიცვლების სჯულისაგან ქრისტეანეთასა და რისხავსმცა მამა ძე და სულიწმინდა, ნესტორს და ოროგინეს თანამცა არს ნაწილი და სამკვიდრებელი მისი და ჩემთამცა ბრალთა მზღვევია წინაშე ღვთისა.“

საბუთს თან ახლავს ერისთავ **ნუგზარ შაბურიძის** ხელრთვა:

„.....ქ. მე ერისთვსა ნუგზარსა მომხსენება ჩემსა სულსა სამალოცაველოდ და საღაპედა.“¹

1669 წლის წილკნის ღვთისმშობლის სამწყვოს სიგელი

აღმოსავლეთ საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის დომენტი III-ის (1660-1676 წ) განკარგულებით 1669 წლის 5 აგვისტოს დაწერილა წილკნის სამწყვოს დრამისა და საწირავის გარიგების სიგელი (წილკნის ღვთისმშობლის სამწყვოს სიგელი), რომლის ერთ-ერთ ქვეთავში მოცემულია **საშაბუროს** მოსახლე აზნაურიშვილ **შაბურიშვილთა** და მის ქვეშევრდომთა ბეგარის ნუსხა:

„**შაბურიშვილი**, სახლის უფროსი კაცი თუ მოკდენ, ან მეუღლენი მათნი, კაცზედ

1. თედო ჟორდანიას, „ქრონიკები“, 1897 წ., გვ. 205. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1449, საბუთი 1756

— მთელი ნიშანი, ცხენი შეკაზმული, ორი წასახურავი — ერთი წილკნელისა, ერთი თავის; სუფრის იარაღი და თასი. აგრეთვე მათის მეუღლისა — საწირავი, ნისანი, ტყავი, ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახურავი, მთლად ორი წასახურავი — ესენი წილკნელს უნდა მიართვან.

თუ უმცროსი კაცი ან უცოლო მოკვდეს, ან მეუღლენი მათნი, რაც შეეძლოს, საწირავი და ერთი წასახურავი წილკნელს მიართონ.

ხუცესს — ერთ დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი.

სოფელს: ერთ დღეს ჩაყენება.

კომლზე დრამა — პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი.

მსახური თუ სოფლის მოხელე კაცი თუ მოკვდეს — საწირავი, ცხენი შეკაზმული. აგრევე მათის მეუღლისა, რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ.

საკანონო, რაც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვიტ ...“

არაგვის ერისთავების სამფლობელოში შედიოდა თუ არა ზედა მთიანეთი და რომელი ერისთავების დროს? ეს საკითხი ჯერ კიდევ XVII საუკუნის II ნახევარშიც აინტერესებდათ, რაც ასახულია ქვემოთ მოტანილ წილკნელის სამწყოს სიგელში.

სამწყოს სიგელში ნათქვამია: „... ქ. ანანურს ზევითი ხევს გარდა ისევე წილკნელის ათორმეტთავანის მოქცეული არის. რახან წმინდის ემბაზის შვილნი შექნილიყვნენ, იმათი ეფისკოპოზი ვინც ვინ წილკნელი ყოფილან, იმათ სამწყსო ყოფილა. მცირედ მცირედ ქრისტიანობა შამოუდიათ, ხუცესი და დიაკონი დაუდგინებიათ, წმინდის ნათლისღების შვილობა გამრავლებულა. არაგვის ერისთავი არვინ ყოფილა იმის მოქცევაში ერისთავთ თვინიერ **შაბურიშვილის (შაბურიძე)** მეტი. იმას ჭერია დაბალი საერისთო. ანანურის ზევით მთიულეთს წილკნელისა არა ედვა რა: არა დრამა, არა საწირავი, არა სახუცო, არც ძველ გუჯარში ეწერა. ...“¹

ისტორიკოსი ვახტანგ ითონიშვილი აღნიშნავს, რომ „წილკნის სამწყოს სიგელით“ ირკვევა, რომ არაგვის ერისთავთა ძალაუფლება უფრო მეტად ვრცელდებოდა არაგვის საერისთავოს ბარის ზოლზე, ანუ „დაბალ საერისთაოზე“, სადაც საზოგადოებრივი ცხოვრება რამდენადმე უფრო დაწინაურებული იყო იმავე საერისთავოს მთის ზოლთან შედარებით.“²

საყურადღებოა, რომ წილკნის სამწყოს სიგელი არაგვის ერისთავებს **შაბურიძეების** ნაცვლად **შაბურიშვილებად** მოიხსენიებს, რაც გარდა სხვა მტკიცებულებებისა, უტყუარად ადასტურებს **შაბურიძეების** გვარიდან **შაბურიშვილების** მემკვიდრეობას. ლაპარაკია წარსულ დროზე, რომ ადრე მხოლოდ **შაბურიშვილების** არაგვის ერისთავობის პერიოდში იყო მთიულეთი მოქცეული არაგვის საერისთავოში, ამასთან ახსენებს, რომ გადასახადებიც კი არ ედოთო და ამით მიანიშნებს, რომ გამორჩეული ერისთავები იყვნენო.

სიგელის განხილვისას ისტორიკოსი დ. გვრიტიშვილი აღნიშნავს: „აქ ორი დეტალი იპყრობს ჩვენს ყურადღებას. წილკნელის სარგოს წიგნი განახლებულია 1669 წელს, ამ დროს არაგვის ერისთავებად სხედან სხვა გვარის წარმომადგენლები, მაგრამ რაღაცა გზით, ეგების ჩვენ მიერ ზემოთ მოტანილი საბუთებით, წილკნელის წიგნის შემდგენელმა იცის, რომ პირველად არაგვის ერისთავები იყვნენ არა მის დროს მსხდომთა გვარისანი, არამედ **შაბურიშვილნი (შაბურიძე)**. ამავე დროს სარგოს წიგნის აზრით, არაგვის საერისთავო მთელს არაგვის ხეობას კი არ მოიცავდა, არამედ მხოლოდ მის ერთ ნაწილს — ბარის ზოლს. გარდა **შაბურიძეების** უშუალო საბუთებისა, წილკნელის სარგოს წიგნიც **შაბურიძეებს** არაგვის ერისთავებად სთვლის.“³

1. წილკნის ღვთისმშობლის სამწყოს სიგელი, 1669 წ. ქსძ, III. თბ. 1970, გვ. 558

2. ვ. ითონიშვილი, „არაგვის ხეობა“ 1986 წ. გვ. 51

3. დ. გვრიტიშვილი, „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან.“ გვ. 86

XVII საუკუნის საეკლესიო „ოთხთავი“

XVII საუკუნით დათარიღებულია საეკლესიო „ოთხთავი“ სხვადასხვა დროის მინაწერებით. მხედრული დამწერლობით შესრულებულ ხელნაწერთა წიგნის რამოდენიმე მინაწერში, იხსენიება თინათინ შერმაზანის ასულ **შაბურიშვილის** გვარ-სახელი:

„წმინდაო მათე, მეოხ ექმენ მონასა **შაბურისშვილისა** შერმაზანის ასულსა თინათინს, შეეწიე, სულსა მისსა, შეუნდევი ...“ (გვერდი 2 რ).

„... ნდო მარკოზ, უხრწნელო დასასრუ ... ნებისა ღთისო, მეოხ ექმენ სულსა თინათინისასა (**შაბურიშვილი**), ამინ კრიალისონ.“ (გვერდი 49 ვ).

„წმინდაო ლუკა, პატიოსანო მარგალიტო, დამამტკიცებელო საკურთხეველისანო. მეოხ ექმენ სულსა თინათინისასა (**შაბურიშვილი**) ამინ, ამინ.“ (გვერდი 80 ვ).

„წმინდაო მთიებო. დაუდამებელო, ცოდვათა მომტოებელო და ქადაგეისა მ...ო, მეოხ ექმენ სულსა ცოდვილისა თინათინისსა (**შაბურიშვილი**), ამინ.“ (გვერდი 130 რ).¹

მინაწერები, სავარაუდოდ, (კალიგრაფიის მიხედვით) XVII საუკუნის II ნახევრით თარიღდება. შესაბამისად მასში მოხსენიებული თინათინ შერმაზანის ასული **შაბურიშვილი** ამავე პერიოდში მოღვაწე უნდა იყოს, რომელიც ღმრთისადმი კეთილი საქმისა და სარწმუნოებისათვის გაღებული უხვი შესაწირის გამო მისი სახელობის სულის მოსახსენიებელი „ოთხთავზე“ დაუტანიათ.

როგორც ავღნიშნეთ, **შაბურიძენი**, როგორც არაგვის ერისთავები, ისტორიულ წყაროებში ჩნდებიან XIII საუკუნეში, მაგრამ სანამ არაგვის ერისთავობას მიაღწევდნენ წინარე საუკუნეებშიც ცნობილი და გავლენიანი პიროვნებები უნდა ყოფილიყვნენ.

კონსტანტინე გამსახურდია, რომელსაც ზედმიწევნით ჰქონდა შესწავლილი საქართველოს ისტორიის შესახებ პირველადი დოკუმენტები, თავის ისტორიულ წიგნში „დავით აღმაშენებელი“ მოიხსენიებს **გიორგი შაბურიძეს**, რომელსაც ჭყონდიდელი სხვებთან ერთად აგზავნის ყივჩაღეთში დავით აღმაშენებელის საცოლის, გულარდუხტის ჩამოსაყვანად:

გიორგი ჭყონდიდელი ანგარიშს უწევდა რა საგარეო ვითარებას, ძალიან საშურ საქმედ მიაჩნდა განთქმული მეომრების, ყივჩაღების ჩამოსახლება და სპის (ჯარის) გაძლიერება. ყივჩაღები კი ჩამოსახლებემდე ითხოვდნენ, რომ დავით მეფეს ყივჩაღი ქალი შეერთო ცოლად.

ეს არ იყო ადვილი გადასაწყვეტი, რადგან გარდა რელიგიური მოსაზრებებისა, დიდგვაროვნებიც შიშობდნენ: „ვაითუ მოუსვენარმა ყივჩაღებმა სამეფო აგვირიონ და ნებით შემოყვანილი უცხო ნათესავი გასაუუჟი გაგვიხდესო ჩვენვე.“

„ახლა კი დროა სარწმუნო კაცნი წარვაგზავნოთ ყივჩაღეთს, უთხრა ჭყონდიდელმა დავით მეფეს.“

ბოლოს შერჩეულ იქნენ:

2 (ორი) ეპისკოპოსი: ყუმერდოელი და იშხნელი,

5 (ხუთი) ციხოვანი აზნაურნი: ელაშერ ელაშერიძე, გიორგი შაბურიძე, ვამეხ ურდოელი და ყივჩაღეთს ადრე ნამყოფი ხურციძე და ბუკისძე.

წინამძღოლობა კი დაეკისრა ბექის ციხის უფროსს, გვარამას.²

1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. A-281

2. კონსტანტინე გამსახურდია — „დავით აღმაშენებელი“, თავი „ორ ცეცხლს შორის“, თბილისი 2012 წ. წიგნი III— IV გვ. 591

თავი X

როლის დაკარგვის შაბურისძეობა არაგვის მრისთავობა

 არაგვის ერისთავები შაბურიძეები მეფის კარზე, ბუნებრივია, დიდი გავლენით სარგებლობდნენ, რადგან მისი ოჯახის წევრები იყვნენ. როგორც აღვნიშნეთ, არაგვის ერისთავ ვამიყ შაბურიძის შვილს, გიორგის ცოლად ჰყავდა მეფე გიორგი VIII-ის ასული — მარიამი.

შაბურიძენი არაგვის საერისთავოს გამგებლობა დაკარგეს, სავარაუდოდ, XVI საუკუნის დასაწყისში, როდესაც მეფე გიორგი VIII აღარ იყო ერთიანი საქართველოს მეფე.

ქვეყანაში მეტად გართულდა საგარეო და საშინაო მდგომარეობა, რაც შედეგი იყო XV საუკუნის ბოლოს საქართველოს სამეფოს დაშლის მტკივნეული პროცესისა.

ქართველები გაერთიანებული ჯარით ვეღარ ხვდებოდნენ შემოსეულ მტერს, პირიქით, იმერეთი და კახეთი ქართლს ებრძოდა, ეს უკანასკნელი კი — კახეთს. 1541 წელს შაჰის პირველი ლაშქრობის შედეგად უკვე თბილისიც დაიკარგა. ორმოცდაათწლიანი ომის შემდეგ 1553 წელს დაღებული „ამასიის“ ზავით ირანმა და ოსმალეთმა საქართველო შუაზე გაიყვეს.

ამ ყველაფერს კი წინ უძღოდა შემდეგი ისტორიული მოვლენები:

1446 წელს ტახტზე ავიდა გიორგი VIII, ერთიანი საქართველოს უკანასკნელი მეფე, რომელიც დაახლოებით 20 წლის განმავლობაში მართავდა ქვეყანას.

ამ პერიოდში ქვეყნის ერთიანობას უკვე წყალი ჰქონდა შემდგარი, მთელი რიგი სერიოზული მოვლენების გამო.

1463 წელს გიორგი VIII დამარცხდა ჩიხორის ბრძოლაში და იმერეთის სამეფომ, რომელსაც ბაგრატ VI მართავდა, დამოუკიდებლობა გამოაცხადა.

ორი წლის შემდეგ, გიორგი VIII-მ სცადა, დაესაჯა სამცხის სამთავროს მეორე ურჩი მმართველი, თავადი ყვარყვარე ჯაყელი, მაგრამ პირიქით, ყვარყვარემ თავად შეიპყრო და დააპატიმრა მეფე გიორგი VIII.

ბაგრატ VI ისარგებლა მეტოქის დასუსტებით, 1466 წელს შეიჭრა ქართლში და თავი საქართველოს მეფედ გამოაცხადა. ეს კი ყვარყვარეს გეგმებში არ შედიოდა, რადგან სუსტი გიორგის ნაცვლად მას საქმის დაჭერა ამჯერად საქართველოს თვითგამოცხადებულ მეფე ბაგრატთან მოუწევდა. ყვარყვარემ გაათავისუფლა მეფე გიორგი VIII იმ იმედით, რომ ის ტახტს დაიბრუნებდა.

აღმოსავლეთ საქართველოში გადმოსვლისას გიორგი VIII-მ ბაგრატის მომხრე დიდგვაროვან აზნაურებს შავი ღლე აყარა, ყველანი დაიჭირა და გამოუცხადა: „თუ ჩემს ერთგულ დაჭერილ აზნაურებს არ გამოუმეებთ, არც ერთს ცოცხალს არ გაგიშვებთო.“

მრავალი მცდელობის მიუხედავად გიორგი VIII-მ ვერ მოახერხა ბაგრატ VI-ისთვის ტახტის წართმევა. გიორგი VIII კახეთში გადავიდა და ცალკე სამეფო შექმნა, ბაგრატ VI-ე კი რჩებოდა ქართლისა და იმერეთის მეფედ.

შიდა დაპირისპირებები არ იყო უცხო ფეოდალური საზოგადოებებისთვის, სადაც არისტოკრატიის წარმომადგენლები გამუდმებით იბრძოდნენ საკუთარი ძალაუფლების-

სთვის, რის გამოც საქართველოს გაუჭირდა გაერთიანება. იყო მცდელობები, ძველი დიდებისა და ტერიტორიების აღსადგენად, მაგრამ უშედეგოდ. ოსმალთა იმპერიისა და ირანის საერთო საფრთხის შემთხვევაშიც კი ქართველი მმართველები ვერ ახერხებდნენ უთანხმოების გვერდზე გადაღებას.

საქართველოს დასუსტებისა და დაშლის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ასევე იყო სავაჭრო გზებისა და შესაბამისად, ეკონომიკის მოშლა. ქვეყანა მდებარეობდა აბრეშუმის გზაზე, მნიშვნელოვან აღმოსავლეთ-დასავლეთის სავაჭრო კორიდორზე, სადაც მთავარი სავაჭრო გზები გადიოდა.

1453 წელს დაეცა კონსტანტინოპოლი, ბიზანტიის იმპერიის დამხობამ და ბოსფორის სრუტეზე ოსმალეთის იმპერიის კონტროლის დამყარებამ აზიასა და ევროპას შორის საქართველოს გავლით ვაჭრობა კიდევ უფრო გაართულა.

1461 წელს ოსმალებმა აიღეს ტრაპიზონი და დახურეს დარჩენილი სახმელეთო სავაჭრო გზები სამხრეთით.

1475 წელს ოსმალებმა აიღეს ჩრდილოეთ შავი ზღვის სანაპირო და საქართველო ევროპისგან თითქმის მთლიანად იზოლირებული აღმოჩნდა. შავი ზღვა ოსმალებისთვის გახდა „ოსმალეთის ტბა“, კავკასიის კორიდორი დაიხურა და სავაჭრო გზები ევროპისკენ გაქრა.¹

საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკის გვერდზე გამოქვეყნებულ ინფორმაციაში, **შაბურძეების** მიერ არაგვის ერისთავობის დათმობის (დაკარგვის) შესახებ მეტად საყურადღებო ვერსია იკვეთება: „როგორც ჩანს, **შაბურძეები** აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ XV ს-ის საქართველოს შიდაპოლიტიკურ პროცესებში.“

ირაკვევია, რომ სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე II (1451-1498) **შაბურძეებთან** დახმარებით შეეცადა თავისი შვილიშვილისა და მეფე გიორგი VIII-ის უმცროსი ძის, ვახტანგის აყვანას სამეფო ტახტზე (ქ. შარაშიძე).

არსებობს ვარაუდი, რომ „**შაბურძეებთან** სახლი სამცხის ათაბაგებთან პოლიტიკურ ალიანსს უნდა შეწირვოდა (მ. ბახტაძე).“ ამ პერიოდში სამეფო ტახტზე მყოფ კონსტანტინე II-სთან (1484-1505წ) **შაბურძეები** კარგ დამოკიდებულებაში ყოფილან, რასაც მოწმობს ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესიის ალაპებში (№106) ერთად მოხსენებული როგორც მეფე კონსტანტინე II და მისი მეუღლე — თამარი, ასევე მეფე გიორგი VIII და მისი მეუღლე ნესტან-დარეჯანი. კონსტანტინე II იყო მეფე გიორგი VIII-ის ძმისშვილი, რომელიც ასევე ტყვედ ჩაუვარდა სამცხის ათაბაგ ყვარყვარე II-ს მეფე გიორგი VIII-სთან ერთად.

ეს ვერსია კიდევ მეტი დამაჯერებლობისთვის დამატებით შესწავლას მოითხოვს. ისტორიულად კი ცნობილია, რომ 1483 წელს კონსტანტინე II არადეთის ბრძოლაში დამარცხდა სამცხის მთავარ ყვარყვარე II-სთან, კერძოდ: ათაბაგ ყვარყვარე II-ს სოფ. არადეთთან გზა გადაუღობა ქართლის ფეოდალთა ლაშქარმა და ქართლის მეფის კონსტანტინე II-ის მორჩილება მოსთხოვა. ბრძოლა კონსტანტინე II-ის მომხრეთა დამარცხებით დამთავრდა. ამ მარცხმა კიდევ უფრო დაასუსტა სამეფო ხელისუფლება, რითაც ისარგებლეს დასავლეთ საქართველოს ფეოდალურმა წრეებმა და ალექსანდრე II გაამეფეს, ამით იმერეთი დამოუკიდებელ სამეფოდ გამოაცხადეს.

1490 წელს კონსტანტინე II-მ თბილისში სამეფო დარბაზი მოიწვია, რომელმაც მეფეს მშვიდობა და სამეფო-სამთავროების აღიარება ურჩია. 1490 წელს საქართველო ოფიციალურად დაიშალა სამეფო-სამთავროებად: ქართლის, კახეთის, იმერეთის სამე-

1. საქართველოს ისტორია XVI საუკუნეში: <http://literatura.mcvane.ge/main/fesvebi/istoria/6995->

ფოეხად და სამცხის სამთავროდ. დადგინდა საზღვრები სამეფო-სამთავროებს შორის.

შაბურდიეებმა ერისთავობა დაკარგეს, სავარაუდოდ, XVI საუკუნის პირველ ნახევარში, ეს იყო საქართველოს სამეფოების ერთმანეთთან ბრძოლისა და მტერთა შემოსევების პერიოდი:

1505 წელს გამეფდა კონსტანტინე II-ის შვილი დავით X. მისი გამეფებისთანავე ქართლს შეუტია იმერეთის მეფე ალექსანდრე II-მ, რომელმაც 1509 წელს დაიკავა ქალაქი გორი.

ქართლს ასევე სისტემატურად თავს ესხმოდა კახეთის მეფე გიორგი II.

1518 წელს ქართლს შემოესია ერევნის მმართველი დივ სულთან რუმლუ, მასთან ერთად ლაშქრობაში მონაწილეობდა სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე III.

1522 წელს საქართველოს ირანიდან შემოესია ისმაილ I-ელი და დაიკავა თბილისი.

1536 წელს ქართლი დალაშქრა ოსმალეთის იმპერატორმა სულეიმან I-მა, ხოლო ირანის მმართველი შაჰ თამაზ I-ელი ოთხჯერ შეესია ქართლს 1541, 1547, 1551 და 1554 წლებში და მას დამანგრეველი ზიანი მოუტანა. 1541 ქართლის მეფეს ლუარსაბ I-ს კახეთის მეფე ლევანმა უარი უთხრა ყიზილბაშების წინააღმდეგ დახმარებაზე. ყიზილბაშებმა კი ადვილად აიღეს თბილისი და ბირთვისი.

1553 წლის ამასიის ზავით კი ორმა დამპყრობელმა, ირანმა და ოსმალეთმა, შუაზე გაიყვეს საქართველო.¹

ისარგებლეს რა ზემოაღნიშნული გართულებული საგარეო და საშინაო მდგომარეობით, არაგვის ხეობაში აღზევებულმა გვარებმა: ბაზალისძეებმა, თექეთმანიძეებმა და ჭარმეულეებმა, სავარაუდოდ, XVI საუკუნის დასაწყისიდან დაიწყეს არაგვის ერისთავების **შაბურდიეების** შევიწროვება და საერისთავოს დაპატრონება.

ნიშანდობლივია, რომ ჟამთააღმწერლები ამ აღზევებულ გვარებს, მოიხსენიებენ როგორც მპყრობელებად და არა პატრონებად და ერისთავებად, ეს ბუნებრივიცაა, რადგან შეუძლებელი იყო ერთ საერისთავოში სამივე გვარისათვის მეფეს ერთისთავის ტიტული მიეცა და ერისთავობა ებოძებინა. ამ დაპირისპირებისას არაგვის ერისთავის სიკვდილის შესახებ ინფორმაცია არ მოიპოვება.

ზოგიერთი ვერსიით ამ დაპირისპირების შედეგად გადარჩა არაგვის ერისთავი **ვამიყ შაბურდიის** მხოლოდ ერთი შვილი გიორგი, დაიღუპნენ ომარი, მიქაი, ვარამ და ნუგზარი, ზოგი ისტორიკოსი შეცდომით მათ სიკვდილს სიღამონიძეებს მიაწერს.

ზემოაღნიშნულმა სამმა მპყრობელმა გვარმა, რომ ერისთავობა ვერ მიიღო, ამას ადასტურებს არაგვის ერისთავთა გენეალოგია, სადაც გამოტოვებულია და არავინ იხსენება არაგვის ერისთავებად 1494 წლიდან 1560 წლამდე, როცა ეს სამივე გვარი ეცილება ერისთავობას **შაბურდიეებს**:

„როგორც ჩანს, XVI საუკუნეში **შაბურიშვილებს** არაგვის ერისთავის სკამზე ცვლიან (ან ამ სკამს ეცილებიან) სხვა გვარის წარმომადგენლები, კერძოდ, თექეთმანიძეები, ჭარმეულეები ან ბაზალისძენი, რომლებიც პოლიტიკურ ასპარეზზე ჩნდებიან როგორც ბაზალეთის მპყრობელები.“²

უნდა ვიფიქროთ, რომ **შაბურდიეები** ამ შევიწროვებას წინააღმდეგობას სხვადასხვა მიზეზების გამო არ/ვერ უწევენ, გვერდზე გადგნენ და ფაქტობრივად დათმეს არაგვის საერისთავო, მაგრამ არ აპატიეს უზურპატორებს მათი საქციელი.

ცხადია, არაგვის ერისთავ **შაბურდიეების** ძალადობრივი გზით შევიწროვება და მათი

1. <https://ka.wikipedia.org/wiki/საქართველო—XVI—საუკუნეში>

2. ვახტანგ ითონიშვილი, „არაგვის ხეობა“ 1986 წ. გვ.37

საგანმგებლო არაგვის საერისთავოს იძულებით დაპატრონება, მოსაწონი საქციელი არ იყო. ამას უნდა განერისხებინა სხვა ერისთავებიც, რადგან ის შეიძლება მაგალითის მიმცემი და გადამდები ყოფილიყო სხვა საერისთავოებისთვისაც. აქედან გამომდინარე, ამ აღზევებული გვარების ქმედებები, რომლებიც საზოგადოდ ლახავდა მოსახლეობაში ერისთავთა ღირსებას, დაუსჯელი ვერ დარჩებოდა. არაგვის საერისთავოსთან ყველაზე ახლოს ქსნის ერისთავები იყვნენ, ეს ორი საერისთავო ადრე ქართლის საერისთავოში შედიოდა და ბრძოლებში ერთად გამოდიოდა, ამიტომ ყველაზე მეტად მათ შეეძლოთ პასუხი გაეცათ უზურპატორი „მპყრობელებისათვის“.

ისტორიული წყაროებზე დაყრდნობით ისტორიკოსები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ ვანათელმა აზნაურებმა სიღამონიძეებმა ისარგებლეს რა სიმონ მეფის დატყვევებით, არაგვის საერისთავოში განახორციელეს დიდი სისხლიანი სადამსჯელო აქცია არაგვის საერისთავოს მპყრობელების, აღზევებული გვარების (ბაზალისძეები, ჭარმეულები, თექთუმანიძეები) წინააღმდეგ, რომლის შედეგად თითქმის მთლიანად ამოწყდა ეს გვარები არაგვის ხეობაში.

ვანათელ აზნაურებს ამ სადამსჯელო აქციის განხორციელებაში დაეხმარნენ ქსნის ერისთავები და ამ ყველაფრის უკან, სავარაუდოდ, იყვნენ **შაბურიძეები**.

ვანათელმა აზნაურებმა დაიმორჩილეს არაგვის საერისთავო, ხოლო შემდეგ მეფისგან შეუფერხებლად მიიღეს არაგვის ერისთავის ტიტული. ეს ისეთი დამსჯელი აქცია ყოფილა, რომ ბაზალიძეებისაგან სისხლის ტბა დაუყენებიათ და ამიტომაც ეწოდებაო მას ბაზალეთის ტბა. ისტორიულ წყაროებში ამ ბრძოლების შესახებ აღნიშნულია:

„სიღამონმა შემოიყარნა მხედრობანი ოსთანი და სახლის კაცნი თვისნი და მოსწყვიტნა ბაზალისძენი თავადნი მოსახლენი ვაკესა შინა არაგვისა, რომლის გამო დღესაც ეწოდების მუნ ტბასა ბაზალეთისა ტბაი, სახელისა გამო მათისა..... დანაშთენი მუნ ბაზალისძენი ასწყვიტნა, მდაბალნი ბაზალისძენი რომელნიმე განილტვნენ ქართლსა და რომელნიმე კახეთსა და შეიქმნენ დამდაბლებულნი.“¹

ბერი ეგნატაშვილი გადმოგვცემს:

„ესე ნუგზარ არაგვის ერისთავის მამა პაპათა ამოსწყუიტეს პატრონი ხევისა თექთუმანისძე და დაიჭირეს ხევი და ამიერითგან მისცა მეფემან ხადა, რომელთამე მთიულეთი და რომელთამე ღუშეთი და ანანური და იქმნეს მის ერისთავად.“²

იგივეს ადასტურებს ვახუშტი ბატონიშვილი:

„ესე ნუგზარ იყო ერისთავი არაგვისა, რამეთუ პაპა მისი იყო აზნაური ვანათელი და პირველსა მეფობასა სვიმონისასა უკვე და ვანათის ციხის მპყრობელი და მან ბრძანებითა მეფისა და შეტყუებითა აღიღო ციხე იგი და მეფემან მიანიჭა მუნ მამულნი, ხოლო ოდეს შეიპყრნეს ყიზილბაშთა მეფე სვიმონ, ამანვე მოიძწო ქსნის ერისთავი, დაესხა და ამოწყვიტა თექთუმანიძე და ჭარმეული, და დაიპყრო ბაზალეთი,და დაიპყრა ნუგზარ ბაზალეთი, მერმე დაიმორჩილა მთიულეთი, ხოლო მოვიდა რა სვიმონ მისცა პაპასავე ნუგზარისასა მსახურებისათვის მისისა და იყავნენ ამ ჟამამდე ერისთავად.“³

როგორც აღნიშნულია ეს სისხლიანი სადამსჯელო აქცია, განხორციელებულა სვიმონ მეფის პატიმრობის დროს, სავარაუდოდ, კი 1575 წელს. ისტორიულად ცნობილია, რომ 1569 წ. ფარცხისის ბრძოლაში (ალგეთის ხეობა) კახაბერ ყორღანაშვილის ღალატის წყალობით მეფე სვიმონ I ტყვედ ჩავარდა. მან მტკიცე უარი განაცხადა მაჰ-

1. იოანე ბატონიშვილი, „საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილება“, ფონდი -ს, საბუთი 550.

2. ბერი ეგნატაშვილი, „ახალი ქართლის ცხოვრება“, ქ.ც. II. თბ. 1959 წ. გვ. 390-391.

3. ვახუშტი ბატონიშვილი, „საქართველოს ცხოვრება“, ქ.ც. II გვ. 37

მადიანობის მიღებაზე და ცხრა წლის განმავლობაში, 1569-1578 წლებში, ირანში, ალამუთის ციხეში ტყვეობაში იტანჯებოდა, საიდანაც 1578 წელს გაანთავისუფლეს.

არაგვის საერისთაოში სხვა ტერიტორიიდან მოსული (ქსნის საერისთავოდან) და სხვა გვარის — სიღამონიძეების გაერისთავება, ბევრ გაუგებრობას ბადებს, რადგან მათი გაერისთავება ვერ მოხერხდებოდა არაგვის კანონიერი ერისთავების — **შაბურიძეების** თანადგომის გარეშე. აღნიშნულის შესახებ ისტორიკოსი ვახტანგ ითონიშვილი მართებულად სვამს შემდეგ კითხვებს:

1. „თუ ხევის პატრონის სახლის ამოწყვეტის გარეშე ამ ერთობ მცირე მოცულობის მქონე მთის კუთხის დაჭერა შეუძლებელი იყო, მაშინ როგორღა (და რატომ) განხორციელდა ესოდენ მშვიდობიანი გზით მთელი არაგვის ხეობის გადაცემა უზურპატორებისათვის?“
2. ნუთუ არაგვის ხეობას ისეთი არავინ აღმოაჩნდა „პატრონად“, რომ მეფის აღნიშნულ გადაწყვეტილებას არ დამორჩილებოდა? ხომ დაუჯერებელია, რომ მთელი არაგვის ხეობის გადაცემა ვანათელი აზნაურებისათვის ისე მომხდარიყო, რომ აქედან ვინმე არ შეწინააღმდეგებოდა მეფეს?
3. რატომ არ ფიგურირებენ არაგვის ხეობის, ვითარცა არაგვის საერისთავოში შემაჯავლი ოლქის განმგებელი ერისთავები?“¹

სწორედ ამიტომაც არსებობს მოსაზრება, რომ სიღამონიძეებთან კავშირში უნდა ყოფილიყვნენ **შაბურიძენი**, რაც გაადვილებდა მეფის მიერ სხვა რეგიონიდან მოსული აზნაურების არაგვის ხეობაში გაერისთავებას. აღსანიშნავია, რომ ვანათელი აზნაურები სიღამონიძეები ადრე არაგვის ერისთავ **შაბურისძეების** ყმები იყვნენ, რომლებსაც შემდგომ ერისთავებმა აზნაურობაც უბოძეს. აქედან გამომდინარე, დიდი ალბათობით ვანათელ აზნაურებს ამ სადამსჯელო აქციისას ზურგს უმაგრებდნენ ადრე უსამართლოდ დაზარალებული **შაბურიძენიც**. არსებობს მოსაზრებაც, რომ **შაბურიძეები** ნათესაურ კავშირში შედიან სიღამონიძეებთან და XV საუკუნის შემდეგაც **შაბურიძეთა** შთამომავლები განაგებენ არაგვის საერისთავოს, რასაც ქართული ენციკლოპედიაც ადასტურებს:

„XVII–XVIII საუკუნეებშიც არაგვის ერისთავები **შაბურისძეთა** შთამომავლები არიან: ამას მხარს უჭერს საერთო საგვარეულო სახელები: ნუგზარ, შადურ, ლომი და სხვა, აგრეთვე საერთო საგამგებლო ქვეყანა, საერთო საგვარეულო მონასტერი, რეზიდენცია (დუშეთი, ბაზალეთი, საშაბურო).“²

ისტორიკოს ნ.შოშიაშვილსაც მიაჩნია, რომ XV საუკუნის შემდგომაც არაგვის ერისთავები იყვნენ **შაბურიძეების** შტოდან:

„По мнению грузинского историка Н. Шошиашвили князя Эристави-арагвские ветвь Шабуридзе.“³

1717 წელს, როდესაც **შაბურიძეები** არაგვის ერისთავები უშუალოდ აღარ არიან, **შაბურიძეების** სალოცავსა და სამარხს, ბოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესიას, არაგვის ერისთავის (სიღამონიძე) შვილი მიტრაფონე ადადგენს.

ანალოგიურია ჰერალდიკოსების მოსაზრებაც:

„სიღამონ-ერისთავის, როგორც ზევით აღვნიშნავდით, არაგვის ერისთავების მონათესავე სათავადო გვარად მიიჩნევა. ამიტომ არ უნდა გავიკვირვოთ, რომ ვ. ციხინსკი „კავკასიის საგერბეში“ მათი ჰერალდიკური ფარები ერთმანეთის გვერდიგვერდაა და

1. ვახტანგ ითონიშვილი, „არაგვის ხეობა“, 1986 წ. გვ.36-37.

2. „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“, თბ. 1986 წ. ტომი X. გვ.668

3. რუსულენოვანი ვიკიპედია-SHaburidze

არაგველ ერისთავთა საგვარეულო სიმბოლიკას დათმობილ ქვეთავეში არის განლაგებული.“ „...ნ მოყვრობაზე მიუთითებს, მაგიდაზე დადებული ხმალი — ერისთავის გამეგ-კვიდრეობით მიღებულ წოდებაზე...“¹

ამიტომ მეფე და მისი დარბაზი მთიულეთის ამ აფორიაქებულ ტერიტორიის მოწესრიგებას შესდგომია.

ამ მიზნით დაწერილა ძეგლის ეს დადება, რომელიც იცავს გაბატონებულ წოდებათა ინტერესებს და მათი სისხლის დენაც დიდ საუ-რავითაა შეფასებული. სამაგიეროდ ამავე განაჩენში საფელიონისა და უნგინდავინის, როგორც დაბალ წოდების სისხლი ყოველგვარ „დ-ნასა“ და ფასს მოკლებულია.

შემდეგ საუკუნეებში ჩვენ ვხედავთ, რომ არაგვის ეს ერისთა-ვეები თანდათანობით ძლიერდებიან და თვით მეფესაც ურჩობას უწყობენ.

1575 წელს ერთმა ვანათელმა აზნაურმა ქართლის სამეფოს მო-უპლურგვით ისარგებლა და ქსნის ერისთავის დახმარებით შეესია არაგვის სა-ერისთავოს დაამოუბოცა არაგვის ერისთავების თურმანი-ძეებისა და არმუღლების საგვარეულო და 1578 წ. არაგვის ერის-თავობა თ-ონვე დაიმტკიცა. მისმა შემეყიდრემ ნუგზარმა მთი-ულეთში გაილაშქრა და მედგო ბრძოლის შემდეგ ეს კუთხეც დაიპ-ყრო, რომ დროსაც ხალხი დღესაც ასე იგონებს: „ნუგზარ ერისთავი დროსაო, სისხლის წვიმების დროსაო ლალი მთიულეთის მძიმე იყო ერისთავების უხეშ ბატონობის მოთ-მენა და მთიულეთში ჩქარა ამბობ დაიწყო. მაგრამ ძლიერმა ზურა ერისთავმა (1599—1629 წ.) მთიულეთი ხელმეორედ დაიპყრო, გა-დავიდა ხევში და ეს კუთხეც დაბალის ხეობამდე შემოიმტკიცა“.

ამრიგად ზურაბმა არაგვის ძიელი ეს ხეობა წარიტაცა და თ-ვის თავს სრულიად დამოუკიდებელ ერისთავად სთვლიდა. ყმობ-უნვეულო მთიული ურჩობდა მრისხანე ერისთავის მძიმე ბატონ-ყმუ-ლელს და როდესაც მას ძალით ვერ უმკლავდებოდა ის კავკასიონის მწვერვალებში იხიზნებოდა. ამის შესახებ არა ერთი ეპიზოდური ხა-სიათის თქმულებაა გალექსილი და ხალხში დღემდე დაცული.

მაგალითად, სოფ. გამსის ვლები მიქა წიკლაური ზურაბის წინააღმდეგ ბრძოლაში დამარცხებულა და ცოლშვილით ხევსურეთში გახიზნულა. აქ ორმო ამოუღია, ზედ ქვა დაუფარებია და ამგვა-რად შიგ ჩამალულა. მაგრამ ჯაშუშ თლოშიას ის გაუცია, ზურაბი მას დასდევნებია და მიქა ცოლშვილით ამოუხოცია. აი ლექსიც:

1. <http://www.heraldika.ge/index.php?m=839&sid=113> სიღამონ-ერისთავის გერბი

თავი XI

არაგვის საერისთავო შაბურძეშის შემდეგ (XVI – XVIII სსუპუნე)

აახლოებით XVI საუკუნიდან არაგვის ერისთავების რეზიდენცია **საშაბუროდან** გადავიდა ღუშეთში, შესაბამისად, **შაბურძეშმა** დაკარგეს საერისთავოს უშუალო მართვა და აზნაურობამდე ჩამოქვეითდნენ.

არაგვის ერისთავ **შაბურძეშის** შემდეგ, რომლებიც გამოირჩეოდნენ თვინიერებითა (ანანურის ზევით მთიელებს გადასახადიც არ ჰქონდათ) და მეფისადმი ერთგულებით, არაგვის საერისთავო უკვე მეფეთა დაუმორჩილებლობის, მრავალი ძმათამკვლელი ომების, შინა აშლილობისა და სამარცხვინო ქმედებების ასპარეზი გახდა.

მოსახლეობისათვის ძალიან მძიმე და სასტიკი იყო **შაბურძეშის** შემდეგ დესპოტი ერისთავების მოთმენა და ამიტომაც მძიმე ბატონყმური უღლისაგან გასათავისუფლებლად იწყებოდა აჯანყებები, რაც რიგ შემთხვევაში არაგვის ერისთავის მკვლელობით მთავრდებოდა.

არაგვის საერისთავოში მომხდარ უბედურებათა შორის აღსანიშნავია:

1. არაგვის ერისთავი ბარძიმი:

1739 წელს შანშე ქსნის ერისთავი რუსეთში იყო წასული, არაგვის ერისთავებს მისი ცოლი კი ყიზილბაშებისათვის მიუგვრიათ. რუსეთიდან დაბრუნებულ შანშეს ოჯახის შეურაცხყოფელნი სასტიკად დაუსჯია. საკუთარი და ლეკთაგან დაქირავებული ჯარით მისდგომია ანანურის ციხეს, სადაც გამაგრებული ყოფილა ერისთავი ბარძიმი ძმასთან ერთად. ბრძოლის შედეგად უამრავი ლეკი და ქართველი დახოცილა, ბოლოს ანანურის ციხეში მყოფებს გადაუჭრეს წყალსადენი. ზაფხული ყოფილა, ციხეში მყოფთ მეტად გასჭირვებითა და იძულებულნი გამხდარან ფიცით დანებებულიყვნენ. ბარძიმ ერისთავი ჩაბარდა, მაგრამ ერისთავის შვილი ერთურთი არ დანებებია და ერთ-ერთ კოშკში, რომელსაც “შეუპოვარს“ ეძახდნენ, გამაგრებულა. ქსანელებმა ფიცი დაარღვიეს და ბარძიმი მოკლეს. დაუხოციათ მისი ოჯახის სხვა წევრებიც. შემდეგ შესევიან ციხეს, აუკლიათ მონასტერი. “შეუპოვარ“ კოშკისათვის ცეცხლი წაუკიდებიათ და ერთურთი შიგ გამოუწვიათ.

ეს ადგილი მხოლოდ ორასი წლის შემდეგ 1939 წელს შეისწავლეს არქეოლოგებმა. მათ საშინელი სურათი წარმოუდგათ თვალწინ, ნახანძრალი სავსე იყო დიდებისა და ბავშვების დამწვარი ძვლებით, იარაღით და სხვადასხვა საოჯახო ნივთებით.

2. ზურაბ არაგიც ერისთავი:

სამწუხაროდ, ჩვენს ქვეყანას მრავალი მოღალატე და ავანტიურისტი ჰყავდა: ბაღვაშები, აბულეთიძეები, ყორღანაშვილები, ორჯონიკიძეები... მაგრამ ყველა მოღალატე ფერმკრთალდება ზურაბ არაგვის ერისთავთან (სიღამონიძე), რომელიც ცბიერებით, სიშლეგით, გაიძვერობით, სისატიკითა და გაუმაძღრობით ყველას აღემატებოდა.

სანამ ზურაბი არაგვის საერისთავოს ჩაუდგებოდა სათავეში, არაგვის ერისთავი მისი უფროს ძმა ბაადური იყო. ირანში ჩასულმა ზურაბმა შაჰ-აბასის გული მოი-

გო და მისი დახმარებით დაამარცხა უფროსი ძმა ბაადური, რომელმაც იმერეთს შეაფარა თავი და იქ მოაკვლევინა. გულბოროტმა ერისთავმა არც მეორე ძმა, გიორგი დაინდო, თვალები დასთხარა და საბოლოოდ, განიმტკიცა ძალაუფლება. ზურაბ ერისთავი იდეალური აღნაგობისა ყოფილა. როგორც ხალხური ლექსი ამბობს: „საფურცლეს ზურაბ მივიდა, ლერწამი ზღვისა პირისაო...“ მაგრამ ის არ ამართლებდა სპარტანელთა შეგონებას: „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია.“ ზურაბი იყო მრისხანე, ბოროტი და ფლიდი ადამიანი. ერთი სიტყვით, მაკიაველისეული მთავრის ცოცხალ განსახიერებას წარმოადგენდა. მან ცეცხლითა და მახვილით შეიერთა აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთი და თავისუფალი მთა დაიმორჩილა. განსაკუთრებით დიდი ბოროტება ერისთავმა ხევსურეთში ჩაიდინა: თრუსოში ხევსურები ნადიმზე მიიწვია, მიუხედავად იმისა ხევისბერნი აფრთილებდნენ ხევსურებს „ხმლებს ნუ დაიხსნი, ხევსურნო ზურაბ არ დაინდობაო.“ სამწუხაროდ ენდნენ მასპინძელს და სამოცი ხევსური უიარაღოდ გამოცხადდა წვეულებაზე, ზურაბმა მთვრალ ხევსურებს თავები დააყრევინა. მხოლოდ ერთი კაცი, გვარად ალექსაური გადარჩა, რომელმაც ზურაბის მიერ მიჩენილი მერიქიფე მოკლა და გაქცევით უშველა თავს. ამის შემდეგ ზურაბმა უთავკაცებოდ დარჩენილ ხევსურთა სოფლებს მარბიელი რაზმი მიუსია და მუსრი გაავლო. უკეთესი დღე არც ფშაველებს გაუთენდათ. როგორც ხალხური ლექსი ამბობს:

„ხევსურებ ხინკლად ჩაყარეს,
ფშავი შაუნთეს შეშადა“.

გარკვეულ დრომდე ზურაბ ერისთავი კარგ ურთიერთობას ინარჩუნებდა კახთა მეფესთან (არაგვის ერისთავს ცოლად ჰყავდა კახთა მეფის თეიმურაზ I-ის ასული დარეჯანი) და სიძესთან გიორგი სააკაძესთან (ზურაბ არაგვის ერისთავის და რუსუ-

კაქი ჯილიძე „გიორგი სააკაძე“. ზურაბ არაგვის ერისთავი (ალექსანდრე ოშიაძე)

თეიმურაზ I და
დედოფალი სორეჟანი
(კრისტოფორო დე კასტელის ნახატი)

დანი გიორგი სააკაძის მეუღლე იყო). როდესაც ერისთავმა გიორგი სააკაძეში დაინახა ის პიროვნება, რომელსაც საქართველოს გაერთიანება და გაძლიერება სურდა, სიძესაც განუდგა. ზურაბს არ მოეწონა სააკაძის სურვილი ქართლ-კახეთისა და იმერეთის გაერთიანება. ამიტომაც იყო, რომ 1626 წელს ბაზალეთთან ბრძოლაში სააკაძის მოწინააღმდეგეთა ბანაკში გადავიდა. მისმა ღალატმა გადაწყვიტა კიდევ ბრძოლის ბედი — თეიმურაზის 12 ათასი მეგრძოლში 3500

არაგვის საერისთაოდან ჰყავდა ზურაბს გამოყვანილი. დიდ მოურავს კი მხოლოდ 9 ათასი მეომარი ჰყავდა...

ზურაბ არაგვის ერისთავმა ასევე 1630 წელს მუხანათურად მოკლა შაჰის მიერ ქართლში ხელდასმული გამგებელი, სვიმონ ხანი. მსხვერპლი ჯერ ნადიმზე მიიპატიჟა, კარგად აქეიფა და ღამით კი სარეცელზე დაკლა. წაგვისში მყოფი სიმონის ცოლი (შაჰ-აბასის შვილიშვილი), შეიპყრო და კახეთის მეფესთან გაგზავნა, დედოფლის მთელი ქონება კი მიითვისა. ამ მოქმედებამ ისპაჰანში დიდი მრისხანება გამოიწვია და სერიოზულად დაიწყო ფიქრი არაგვის ერისთავის სიკვდილით დასჯაზე. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, მეფე თეიმურაზმაც გადაწყვიტა, რომ დადგა გადიდკაცებული სიძისთვის ანგარიშის გასწორებისა და არაგვის საერისთავოს დამორჩილების დრო. 1630 წლის გვიან შემოდგომაზე ზურაბი საფურცლეს (ნატახტარს) მივიდა. იქ მას დიდი ნადიმი გაუმართეს. როგორც ჩანს, არაგვის ერისთავს დაბანგული ღვინო ასვეს, ღამით კი მძინარე ზურაბი და მისი თანმხლებნი ერთიანად ამოჟლიტეს. ამის შემდეგ მეფე თეიმურაზის ჯარი უპატრონოდ დარჩენილ არაგვის საერისთავოში შეიჭრა და სტრატეგიული ციხეები დაიკავა. კახეთის მეფემ დაქვრივებული შვილი თავისთან გაიწვია, ხოლო ზურაბის მოჭრილი თავი ისპაჰანს გაგზავნა...

ქართველმა ხალხმა გულბოროტი ერისთავის ტრაგიკული აღსასრული ასე შეაფასა: „სიკვდილს თესდა და სიკვდილი მოიმკო.“

ისტორიკოსი ჯ. გვასალია გადმოგვცემს: „ფარსადან გოგრიჭიძე და ვახუშტი გვამცნობენ, რომ მეფე როსტომს არ ემორჩილებოდა დათუნა არაგვის ერისთავი. მეფემ მოაკვლევინა ერისთავი და შემდეგ 1635 წელს დალაშქრა ეს მხარე. როსტომის ჯარმა დასწვა დუშეთი, ბაზალეთი და **საშაბურო**.“

ასევე ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით, მეფე გიორგი XI განურისხდა არაგვის ერისთავ გიორგის და 1743 წელს დაწვა დუშეთი:

„შევიდა მეფე და დასდგა ბაზალეთს გამარჯვებული და მოსწვეს დუშეთი და გარემონი სპასთა მეფისადა.“

„1743 წელს აჯანყებულმა არაგველებმა (არაგვის საერისთავოში გლეხთა აჯანყება) მოკლეს ბექან არაგვის ერისთავი და არაგვის საერისთავო კახეთის მეფეს თეიმურაზ II-ს გადასცეს. მან არაგვის საერისთავო სამეფო მამულად გამოაცხადა და ერეკლე II-ის ვაჟს, ვახტანგ ბატონიშვილს, საუფლიწულოდ მისცა. ბატონიშვილის სახელით არაგვის საერისთავოს ჯიმშერ ჩოლოყაშვილი განაგებდა (1743-1756 წ.). ერისთავის გადარჩენილი შვილები ცოტა უფრო გვიან ერეკლე II-მ კახეთში გადაასახლა და იქ მისცა მცირე მამული. ვახტანგ ბატონიშვილის გარდაცვალების (1756) შემდეგ არაგვის საერისთავო ლევან ბატონიშვილის, ხოლო ამ უკანასკნელის გარდაცვალების (1781) შემდეგ კი ვახტანგ (ალმასხან) ბატონიშვილის საუფლისწულო იყო.“

სწორედ ალმასხან ბატონიშვილის მეთაურობით შეიკრიბა და 1795 წლის 11 სექტემბერს კრწანისში ერეკლე მეფის დასახმარებლად ჩამოვიდა 300 გმირი არაგველი.

1803 წელს ვახტანგი (ალმასხან) რუსეთში გადაასახლეს. არაგვის საერისთავო კი ანანურის მაზრის უფროსს დაუქვემდებარეს.¹

1. ჯ.გვასალია. „აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიულ გეოგრაფიული ნარკვევები.“ თბ. 1983 წ. გვ.85

თავი XII

აზნაური შაბურიშვილები XVI–XIX საუკუნეში

შაბურიშვილები საგვარეულოს წარმომადგენლები არაგვის ერისთავობის შემდეგ აზნაურებად მოიხსენიება. იცვლება მათი გვარ-სახელის ფორმაც.

XVII საუკუნიდან ძე სუფიქსს ენაცვლება იდენტური შინაარსის სუფიქსი — შვილი და ისინი უკვე **შაბურიშვილებად** იწერებიან.

1692 წლის 5 სექტემბერს არის შედგენილი აზნაურიშვილ ქაიხოსრო **შაბურიშვილის** ყმების — ბასილა და ფასოტა გოშელაშვილთა მიერ ელიზბარ ხულუზაურისათვის მიცემული სავენახე ადგილის ნასყიდობის წიგნი.¹

1697 წელს დაწერილა გიორგი კობიაშვილის ჯალაბ ქეთიას მიერ ოთია **შაბურიშვილისათვის** მიცემული ყორეს აქეთ მდებარე, ნასყიდა წულუკიძის ნაქონი მამულის — იფნის ნასყიდობის წიგნი:

„... ესე ... ნასყიდობის წიგნი და სიგელი დაგიწერეთ და მოგეცით ჩვენ, კობიაშვილის გიორგის მამული ქეთიამა თქვენ, **შაბურიშვილს ოთიასა**, ძმასა თქვენსა გიორგის და ასლამაზს, ძმისწულსა“²

1697 წლის 22 ოქტომბერს შეუდგენიათ ქართლის მეფე ერეკლე I-ის (ნაზარალი-ხანი; ქართლის მეფე 1688-1703 წლებში) მიერ **თეიმურაზ შაბურიშვილის** ცოლყოფილისათვის მისივე მამულის (რომელიც ხელმწიფეს შეცდომით ქაიხოსრო ხოსიტაშვილისათვის ჰქონია ნაბოძები) წყალობის წიგნი :

„ესე წყალობის წიგნი გიბოძეთ ჩვენ მეფეთ-მეფემან თვით ხელმწიფემან პატრონმა ნაზარალიხან შენ **შაბურიშვილის თეიმურაზის** ცოლ-ყოლს: ასე რომ ურიგოდ გაგვასინჯეს და შენი მამული ხოსიტაშვილს ქაიხოსროს ვუბოძეთ და აწყა მოკითხული ვქენით და არას მემართლებოდა და შენი მამული ისევ შენ გიბოძეთ ყოვლის კაცის უცილობელად, თუ ხოსიტაშვილმა ქაიხოსრომ შენის მამულის წიგნი გამოაჩინოს ამ წიგნით ის წიგნი გაგვებათილება. ქორონიკონს ტპე (1697 წ.), ღვინობისთვის კბ (22).“³

1698 წელს დაწერილა ბაინდურ არაგვის ერისთავის მიერ თავისი მკვიდრი აზნაურიშვილისათვის **ოთია შაბურიშვილისათვის** ბოძებული ვენახების წყალობის წიგნი (საბუთი მოგვაქვს ანოტაციის სახით). დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ ადრე საკარულასა და ნადირადაშვილის ნაქონი ნაწყალობები ვენახები, ერთობით სამი კვალის სიგრძისა ყოფილა.⁴

XVIII-XIX საუკუნეში წერილობით წყაროებში მრავლად იხსენიება არაგვის ხეობის ბარის სოფლებში მოსახლე აზნაურ **შაბურიშვილთა** გვარსახელი. ქვემოთ მოვიტანთ მხოლოდ იმ დოკუმენტებს, რომლებიც ეგზომ ღირებულია **შაბურიშვილთა** საგვარეულოს ისტორიისათვის და **შაბურიშვილთა** გვარსახელის უმნიშვნელოდ მოხსენიების ტიპურ მაგალითს წარმოადგენენ.

შაბურიშვილთა პირ-სახელთა მოცემულია შემდეგ საარქივო საბუთებში: (საქართველოს ეროვნული არქივი: ფონდი 1448 — საბუთი № 683, 758, 825, 927, 928, 929,

1. ხელნაწ. ეროვნული ცენტრი; შდ21.

2. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; შდ-761

3. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1450; დავთარი №13; საბუთი № 76

4. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; Hd-2362

932, 1912, 3382, 3864. 3928, 4093, 8846. ფონდი 1449 – 612, 1244, 1245, 1279, 1809, 1961, 2331. ფონდი 1450 — დავთარი №13, საბუთი №75, 84; დავთარი №49, საბუთი №183; დავთარი №30, საბუთი №190, 193, 194, 195; დავთარი №42, საბუთი №309; დავთარი №29, საბუთი №63. დოკუმენტებში იხსენიებიან: **ბეჟან, ზაალ, შაბურ, იოსებ, გიორგი, ზაზა, პეტრე, ფირან და ბერა შაბურიშვილნი**.

1720 წლის 5 ნოემბერს შეუდგენიათ ზაზა საგინაშვილის მიერ ასლამაზ ჩაჩიკაშვილისათვის მიცემული ყმის ნასყიდობის წიგნი. საბუთის მოწმეთა შორის **იოთამ შაბურიშვილიც** სახელდება.¹

1744-1750 წლებში უნდა დაწერილიყო რამაზა წითლიაშვილის მიერ დათუნა ახალშენაშვილისათვის მიცემული მამულის ნასყიდობის წიგნი, რომელზეც მოგვიანებით დაუტანიათ ნასყიდობის გაუქმების მინაწერი, რომლის მოწმეთა შორის **იოთამ შაბურიშვილიც** სახელდება.²

1771 წლის 24 თებერვალს აზნაურ ქაიხოსრო სააკაძეს ყმების თაობაზე ერეკლე II-ისათვის არზით მიუმართავს. თხოვნაში ბოდორნას გახიზნულ ქაიხოსრო სააკაძის გლეხების იმჟამინდელი მეპატრონე **გლაზა შაბურიშვილი** იხსენიება.³

1774 წლის 1 იანვრით დათარიღებულ, ქართლ-კახეთის მეფის ერეკლე II-ის ბრძანებით ჩატარებულ არაგვის ხეობის აღწერის დავთარიდან ირკვევა, რომ ხევის სოფელი ფანშეტი, არშის ციხე, გორის ციხე, თხელშა, ქურთა, ყანობი (ყაზბეგის რაიონი) ბოქოულთუხუცესს **იოთამ შაბურიშვილის** სამოურავო ყოფილა.

ხანდოს სოფელი, უკანა მხარე, ჯუხარანთ კარი, ვეშაგურთ კარი, წინ ციხე, სოდავეს, ჯირაურთ, ყოფილა **ფირან შაბურიშვილის** სამოურავო.

დავთარი საკმაოდ ვრცელია, ამიტომ მოგვაქვს მხოლოდ ის ადგილი, რომელშიც **შაბურიშვილთა** გვარსახელი იხსენიება:

„... ხევის ფანშეთს (ფანშეტი) არაგვის ერისთავის ყმა. **შაბურიშვილის** ბოქოულთუხუცესის იოთამის სამოურავო.“⁴

1775 წლის 5 მარტს **იოთამ შაბურიშვილს** სახელს (თანამდებობა) თაობაზე ერეკლე II-ისათვის თხოვნით მიუმართავს:

„დმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ჭირი მოსცეს **იოთამ შაბურის შვილს**.

„მამაჩემმა ჩემი თავი ათის წლისა მოგართვათ და თქვენ ჯიმშერ ნაზირს მიმაბარეთ. თქვენის მოწყალებით იმასთან გავიზარდე. დმერთსა და თქვენს მზესა ვფიცავ, რა თავს მოვსწრებივარ, ერთგულათ თქვენს სამსახურში ვყოფილვარ.

ახლა ეს არის ჩემი ვედრება, რომ ბატონისშვილებს უბრძანოთ და შემაბრალოთ, რომ ჩემი სახელო ბოქოულთუხუცობა მტკიცეთ მეჭიროს, რომ ჩემის თავით და შვილებით თქვენსა და თქვენის შვილების სამსახურში აღვსრულდეთ. დმერთი გაგიმარჯვებს. მარტის ე (5), ქორონიკონს უდგ (1775 წ.).“⁵

ხელმწიფეს არზისათვის ოქმი დაუდვია, ამ ოქმით ირკვევა, რომ მეფის კარზე **შაბურიშვილებს**, წინაპრებიდან დაწყებული, მეფისა და სამშობლოს ერთგულებისთვის დიდი ავტორიტეტი ჰქონიათ:

1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; Ad-1031

2. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №5424.

3. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №5555.

4. ე.თაყაიშვილი, „მასალა საქ. სტატისტიკური აღწერილობისა მეთვრამეტესაუკუნეში.“ თბ. 1907 წ; გვ.417

5. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1450, დავთარი №13 საბუთი №74

მეფე ერეკლე II ბატონიშვილებისთვის მიუწერია: „ჩვენო ღვთის წყალობავ, შვილო, ბატონო გიორგი და ლევან! ეს ბოქოულთხუცესი იოთამ (შაბურიშვილი) ჩვენი ერთგული არის. და ამისი მამა და პაპა ჩვენი ერთგულათ მოსამსახურენი ყოფილან. ეს თქვენთვის მოგვიბარებია, ამაზედ თვალყური დაიჭირეთ. მარტის იბ (12), ქორონიკონს უდგ (1775 წ.).“¹

ლევან ბატონიშვილს საბუთზე მეფის ბრძანების აღსრულების პირობის მინაწერი გაუკეთებია: „ ჩვენ, მეფის ძე ლეონ, ბატონის ბძანების თანამოწამე და აღმასრულებელნი ვიმყოფებით.“²

1775 წლის 27 მარტს შეუდგენიათ მათე შაბურიშვილისა და მისი ბიძაშვილის გიორგი შაბურიშვილის გაყრის თაობაზე განჩინება:

„შაბურისშვილი მათე და თავის ბიძაშვილი გიორგი გაყრილიყვნენ. და გიორგი ჩიოდა, რომ ჩემს კაცს მამული ცოტა აქვსო.

მარტის კზ (27), ქორონიკონს უდგ (1775 წ.).“³

1778 წლის 9 ივნისს ფირან შაბურიშვილს მამულის თაობაზე ლევან ბატონიშვილისათვის არზით მიუმართავს: „ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ძის ლეონის ჭირი მოსცეს შაბურისშვილს ფირანს. მერე ამას მოვახსენებთ ჩვენს ხელმწიფეს: ერთი საკომლო მამული თქვენი სახასობუჩუკურას არის. მე საქმე არა მაქვს, რომ წყალობას გვევდრებით, რომწყალობა დამმართოთ. ღმერთი გაგიმარჯვებსო. თიბათვის თ (9), ქორონიკონს უდგ. (1778 წ.).“ ლევან ბატონიშვილს თხოვნისათვის მეორე დღესვე ოქმი დაუდვია: ბატონიშვილი ლეონ გიბრძანებ ბოქოულთხუცესო ავთანდილ! მერე ამას წინათ რომ ამ მამულის ხელის ამართვა გიბრძანეთ, ის მამული ისევ ფირანსავე მიაბარე. ივნისის ი (10), ქორონიკონს (1778 წ.).“⁴

შაბურიშვილების წინაპრების შესახებ მეტად მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის XVIII საუკუნის აღწერის მასალები.

1781 წლის 5 სექტემბერს შეუდგენიათ არაგვის საერისთავოს ბარის სოფლების აღწერის დავთარი, რომელიც შვიდ გრაგნილზეა დაწერილი.⁵

ნუსხაში სოფელ საშაბუროს მცხოვრებ აზნაურ შაბურიშვილთა შვიდი კომლი მოიხსენიება დოკუმენტი საკმაოდ ვრცელია, ამიტომ მოგვაქვს მხოლოდ ის ადგილი, რომელიც შაბურიშვილთა გვარს შეეხება:

„... საშაბუროს სახასი (სამეფო):

- 1.... ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი — კომლი ა (1), თავი ა (1) — ბეჟან ...
- 2.. ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი -კომლი ა(1),თავი ვ(6)-ფირან, ქაიხოსრო, ივანე, იოსებ, ზაზა, ფარსადან ...
- 3..ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი ოთარის კომლი ა(1),თავი-ა(1)— გლაზა.
- 4....ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი — კომლი ა(1), თავიდ(4) -იოთამ, იოსებ, ბეჟან, ბარამ.
- 5..... ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი — კომლი ა (1), თავი ა (1) — რამაზ ...
- 6.... ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი — კომლი ა (1), თავი ა (1) — დავით. შეუძლებელი.

1. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1450, დავთარი №13 საბუთი №74

2. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1450; დავთარი №13; საბუთი №74.

3. საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1450; დავთარი №30; საბუთი №175.

4. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1450; დავთარი №30, საბუთი №173.

5. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრში; Qდ-7174, Qდ-7175, დ-7176, დ-7177, დ-7178, დ-7179, Qდ-7180.

7.... ქ. აზნაურშვილი შაბურისშვილი — კომლი ა (1), თავი ა (1) — გორგი ...¹

1782 წლის 12 სექტემბერს დაწერილა ახალ სოფელელთა და კვარხითელთა სადავო წყლის საქმეზე განჩინება. საბუთში ამ საქმის იასაულად (მმართველობითი და მართლმსაჯულებითი აპარატის დაბალი მოხელე გვიანდელ ფეოდალურ საქართველოში), აზნაურშვილი, მოურავი (ადგილობრივი მმართველობის მოხელე ძველ საქართველოში) **ფირან შაბურიშვილია** მოხსენიებული:

„იასაულო, აზნაურშვილო **შაბურისშვილო**, მოურაო ფირან! როგორადაც ამ განჩინებაში ეწეროს, ასე აღასრულე. ენკენისთვის იბ (12), ქორონიკონს უო (1782 წ.).“

განჩინებას უზის ბეჭედი წარწერით: „ლომად იუდას ბაკეთად, ვახტანგ ირაკლის ნაკვეთად.“²

XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში ქართლის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ადგილი აქვს ზოგიერთ ისეთ მოვლენას, რომელმაც გავლენა იქონია ძალთა გადაჯგუფებაში. ამის შედეგად, 1783 წლისათვის ერთობ გაიზარდა სამეფო აზნაურთა რიცხვი. XVIII საუკუნის შუა ხანებში, როგორც ვიცით, გაუქმდა არაგვის ერისთავის სათავადო და ამ სათავადოს აზნაურები უშუალოდ დაექვემდებარნენ მეფეს. ამიტომ არაგვის საერისთავოს აზნაურები, 1783 წელს შედგენილ გეორგიევსკის ტრაქტატის თანდართულ ნუსხაში სამეფო აზნაურთა რიცხვში არიან შეტანილნი.

XV საუკუნიდან XVIII საუკუნის მეორე ნახევრამდე არაგვის ერისთავთა აზნაურობას შეადგენდნენ:

შაბურიშვილი, კობიაშვილი, ჭილასშვილი, ქუმისიშვილი, ყარანგოზიშვილი, ტერისშვილი, ზანდუკელი, გილდაშვილი და სხვა...

1783 წლის ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურთა სიაში, რომელიც დაერთო გეორგიევსკის ტრაქტატს, სახასო აზნაურები **შაბურიშვილით** იწყება.

1783 წლის 22 ნოემბერს ბეჟან ზანდუკელს ვახტანგ ბატონიშვილისათვის მამულის თაობაზე არზით მიმართავს. თხოვნისათვის ვახტანგ ბატონიშვილს ოქმი დაუდვია, რომელშიც ბატონიშვილის კეთილად სახსოვარი **ფირან შაბურიშვილი** იხსენიება:

„ბატონიშვილის ვახტანგის კეთილად სახსოვარო სამოურავო და **ფირან შაბურიშვილო** და პატიოსანო მღვდლო ზოდიკე და ანანურის დეკანოზო! ღმერთს გაფიცებთ და თქვენს სარწმუნოებას, ღმრთის წინაშე სწორეთ როგორც იცოდეთ, ისე ჭეშმარიტი მოწმობა მოგვახსენეთ...“³

1785 წლის ივლისის დასაწყისში პაპა ელიარაშვილს მამულის თაობაზე დარეჯან დედოფლისათვის არზა მიუერთმევია.

1787 წლის 19 მაისს ფირან და **ქაიხოსრო შაბურიშვილს** ყმის თაობაზე ერეკლე II-ისათვის არზით მიუმართავთ:

„ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ჭირი მოსცეს მათს მონას **შაბურისშვილს ფირანს** და **ქაიხოსროს**“. ხელმწიფეს თხოვნისათვის ოქმი დაუდვია:

„ჩვენი ბძანება არის, მერმე ეს **შაბურიშვილები ფირან** და **ქაიხოსრო** ჯანიბეგაშვილს ზაზას ყმობით რომ ედავებოდნენ, ამ **შაბურიშვილებს** ჩვენგან ბოძებული სხვა

1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; Qდ-7177.

2. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; დ-15.

3.. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1450; დავთარი №13; საბუთი №77.

ოქმებიცა ჰქონდათ, რომ ამათ ყმათ გამოცხადებულ იყვნენ და იმისი აყრაც გვე-
ბრძანებინა, მაგრამ რადგან ის ჯანიბეგაშვილი კიდეც ლაპარაკობდა და უარს ამბობ-
და, კიდეცა სამართალში მოვაყვანიეთ და ვალაპარაკეთ და სამართალმა კიდეცა
ამ **შაბურიშვილებს** ის ჯანიბეგაშვილი ყმათ მოსცა და ჩვენც დაუმტკიცეთ და წყ-
ალობა უყავით იმ ჯანიბეგაშვილისა.

იასაულო ზანდუკელო ბეჟან! ახლავ უნდა აუყარო და ამათ მოაბარო. ივნისის დ
(4), ქორონიკონს უოე (1787 წ.) თუ უნდოდეს, თავი დაახსნევიროს. თუ არადა, თავის
ყმა არის და აჰყაროს.“¹

1787 წლის 12 ნოემბერს სულხან ხიმშიაშვილს ერეკლე II-ისათვის მამულის
თაობაზე თხოვნით მიუძღრთავს. საბუთს თავში მიწერილი აქვს ხელმწიფის ოქმი,
რომლიდანაც ირკვევა, რომ საქმის გამრიგედ **ფირან შაბურიშვილი** ყოფილა: „ქ. ჩვე-
ნი ბძანება არის **შაბურიშვილო ფირან!** მერე ამ არზის პატრონს, რაც ჩვენგან დამტ-
კიცებული სანატრელის პაპის ჩვენისაგან ნაბოძები მამულები ეწეროს სიგელებში,
ის მამულები ახლავ ხელი აუძართე და მოაბარე. ნოემბრის იბ (12), ქორონიკონს
(1787 წ.).“

ბეჭედი: „ქნარს მიცემს, დავით მიხმოვს ძედ კახეთის მეფედ ცხებულს ერეკლე.“²

1788 წლის 27 ივნისს დაწერილა ხიმშიაშვილთა სადავო მამულის თაობა-
ზე განჩინება, რომლიდანაც ირკვევა, რომ საქმის იასაულად **ფირან შაბურიშვილი**
დაუდგენიათ.³

1791 წლის 16 დეკემბერს შეუდგენიათ ქარუმიძეთა სასისხლო საქმის განჩინება,
რომლის თანახმადაც აღსრულება **იოსებ შაბურიშვილს** დავალებია:

„**შაბურისშვილო იოსებ** და ბათიაშვილო რამაზ! ეს ასე აღასრულეთ, თუ მისი
უგანათლებულებობის ნება არის. დეკემბერს ივ (16), ქორონიკონს უოთ (1791 წ.).“

განჩინებას უზის სამი ბეჭედი:

„მეფემ მყო ერთა მსაჯულად, ღმერთს ვვედრებ ვიქმნა მარჯულად, ქაიხოსრო.“
„მდივანბეგი.“ „მეთოდი.“

განჩინებას თან ერთვის იასაულ **იოსებ შაბურიშვილის** საქმის გადაწყვეტის თაო-
ბაზე დაწერილი განმარტება.⁴

1792 წელს დაწერილა არაგვის ხეობის სოფლებში მცხოვრებ მებეგრე გლეხთა
ნუსხა, რომელიდანაც ირკვევა, რომ სოფელი შუახევი (დუშეთის მუნიციპალიტე-
ტის სოფლების ზემო შუახევისა ქვემო შუახევის გავრცელებული სახელწოდება)
შაბურიშვილის (პირსახელი არ ფიქსირდება) სახელო (სახელო — თანამდებობა
ძველ საქართველოში) ყოფილა (დავთარი საკმაოდ ვრცელია, ამიტომ მოგვაქვს მხ-
ოლოდ ის ადგილი, რომელშიც **შაბურიშვილთა** გვარსახელი იხსენიება):

„... ქ. შუა ხევის საყალბო, **შაბურისშვილის** სახელო ...“⁵

1795 წლის 15 მარტს შეუდგენიათ **ფირან შაბურისშვილისა და ხოსრუაშვილის**
მამულის სადავო საქმის თაობაზე განჩინება, რომელსაც არტყია ბეჭედი: „რტოდ ვარ
დავითის მგელლომად ვით ის ვახტანგ ვამტკიცებ მეფის ძეობით.“⁶

1. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1450; დავთარი №30; საბუთი №192.

2. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; Q დ-6750.

3. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №5598.

4. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი; დ-613.

5. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №1645

6. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №3240.

1799 წლის 16 მაისს ტაბახმელელ ნასყიდა შაბურისშვილს ზაზა შაბურიშვილთან სადავო საქმეზე სამართლის მიცემის თაობაზე ვახტანგ ბატონიშვილისათვის არზით მიუმართავს. თხოვნას თავში მიწერილი აქვს ვახტანგ ბატონიშვილის ოქმი:

„ქ. ბატონისშვილი ვახტანგ გიბრძანებ ბოქოულისშვილი იოსებ! მერე ამ არზის პატრონი რომ ამ არზით **შაბურისშვილს** ზაზას ასე უჩივის ამას ერთი იასაული უჩინე, ორი კაცი ამას მიაყვანინოს, მემცხვარი ორი ზაზას დაუსხას, და რაც სამართალი უყონ, ორნივე დააჯეროს; რომელსაც დაედვას, გამოართოს და მისცეს, და ისე მოარიგოს. მაისის ივ (16), ქორონიკონს უპზ (1799 წ.).

ბეჭედი: „რტოდ ვარ დავითის, მგელ-ლომად ვით ის, ვახტანგ ვამტკიცებ მეფის ძეგლით.“¹

XIII საუკუნიდან მოყოლებული XIX საუკუნის დასაწყისამდე შემდგარ ქართულ სიგელ-გუჯარში, არაგვის ხეობის ბარის სოფლებში მოსახლე **შაბურიშვილნი (შაბურიძე)** ჩანან ვითარცა მოწმენი და მისანდონი: თავდაპირველად — ერთიანი საქართველოს და შემდგომ — ქართლ-კახეთის მეფეთ-მეფეთა, დედოფალთა, ბატონიშვილთა, კათალიკოსთა, თავადთა, აზნაურთა და უაზნოთა.

ქვემოთ მოგვაქვს XIX საუკუნის I ნახევარში შემდგარი რამოდენიმე წერილობითი წყარო, რომელიც არაგვის ხეობის ბარის სოფლებში მოსახლე აზნაურ **შაბურიშვილთა** გვარს შეეხება.

1849 წლის 14 მარტს დაწერილა დუშეთის მაზრის დიდებულთაგან ანა ზაქარიას ასულ მორთულაძისათვის მიცემული მოწმობა, რომელსაც ხელს აწერენ **შაბურიშვილები**: „აზნაური გლაზა **შაბურიოვი (შაბურიშვილი)**, პრაპორჩიკ ნივალა (ნიკოლოზ) **შაბურიოვი (შაბურიშვილი)**,....“²

რუსეთის მიერ ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სამეფოთა გაუქმების შემდეგ, ქართველი თავად-აზნაურობის რუსეთის იმპერიის თავად-აზნაურობასთან გათანაბრების საკითხი დადგა. ამ თემასთან დაკავშირებით საგანგებო კომისიის მიერ შეიქმნა ქართლ-კახეთისა და იმერეთის თავად-აზნაურთა საოჯახო სახელდებითი სიები, რომელშიც XIX საუკუნის აზნაური **შაბურიშვილები** არიან აღნიშნულნი.

რუსეთის მთავრობას სხვადასხვა მიზეზით არ სურდა თავადთა და აზნაურთა წოდება ყველასთვის მიეცა და მრავალი ბარიერის მეოხებით ამცირებდა მათ რაოდენობას.

1850 წლის 6 დეკემბერს რუსეთის იმპერატორმა ნიკოლოზ I-მა დაამტკიცა საქართველოს თავად-აზნაურთა სია, რომელშიც ქართლში მოსახლე აზნაურ **შაბურიშვილთა** შვიდი კომლია შეტანილი:

1. სოლომონ ბარამის ძე შაბურიშვილი მისი ცოლი ტასია;

მათი ვაჟიშვილები: თეიმურაზი, დიმიტრი, გიორგი;
ქალიშვილები: ეკატერინე, ბარბარე, ხორეშანი, მაგდანა;
თეიმურაზის ცოლი სალომე; მათი ქალიშვილი ეფემია.

2. ბეჟან ბარამის ძე შაბურიშვილი

3. შაბურ ბარამის ძე შაბურიშვილი მისი ცოლი ეკატერინე;

მათი ვაჟიშვილები: მიხეილი, ზურაბი.

1. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №4036.

2. საქართველოს ეროვნული არქივი; ფონდი 1448; საბუთი №9855

4. დავით ბარამის ძე შაბურიშვილი; მისი ცოლი კონია;

მათი ვაჟიშვილები: ლევანი, სიმონი;

ქალიშვილი მელანია.

5. გლახა იოსების ძე შაბურიშვილი; მისი ცოლი მართა;

მათი ვაჟიშვილები: იოსები, ალექსანდრე,

კონსტანტინე, რაჟდენი;

ქალიშვილები: ტასია, პელაგია, მატრონა;

იოსების ცოლი ეფემია; მათი ვაჟიშვილი ივანე;

ქალიშვილი დარია.

6. როსტომ გოგის ძე შაბურიშვილი; მისი ცოლი სოფიო;

მათი ვაჟიშვილი გიორგი;

ქალიშვილი აგათადისტა.

7. ნიკოლოზ შაბურის ძე შაბურიშვილი;

მისი ცოლი მარია;

ნიკოლოზის ძმა იოსები;

იოსების ცოლი ეკატერინე;

მათი ვაჟიშვილები: ქაიხოსრო, შაბური.

ამ აღწერის მიხედვით XIX საუკუნიდან მოდის შაბურიშვილების 4 შტო:

1. ბარამი

2. იოსები

3. გოგი

4. შაბური

სწორედ, ეს შვიდი ოჯახი (4 შტო) არის შაბურიშვილების უახლოესი წინაპრები.

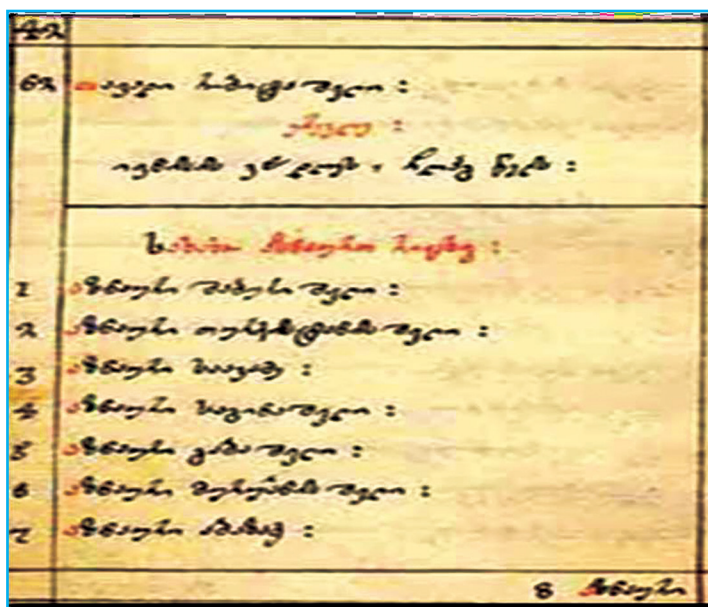
თანამედროვე შაბურიშვილებმა, თუ იციან წინაპართა (პაპის პაპის) სახელები,

აღვილად შეძლებენ ამოიცნონ სახელის მიხედვით წინაპარი და დაადგინონ საკუთარი შტოს გენეალოგია.

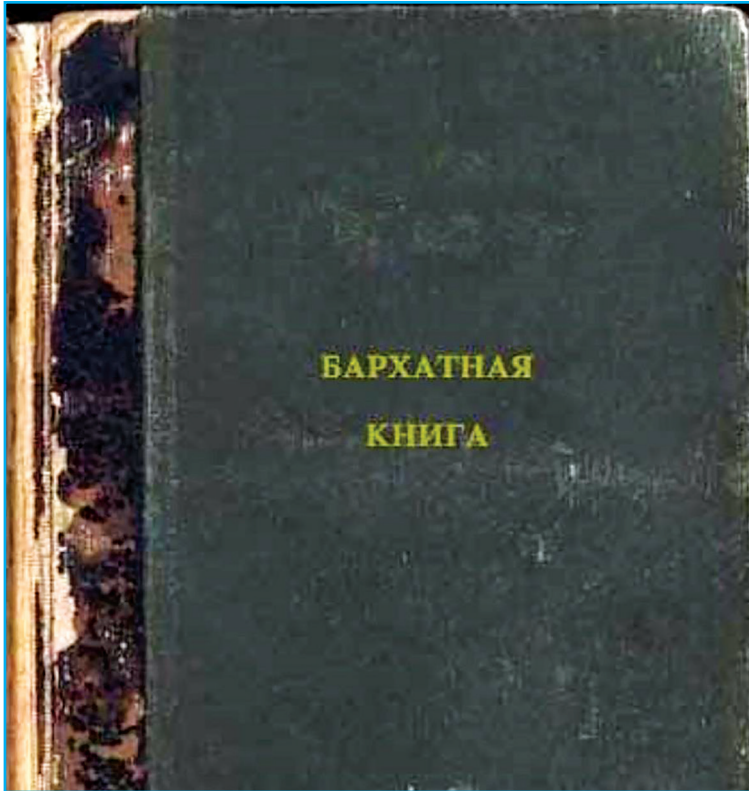
შაბურიშვილთა (შაბურიძე)

გვარით იწყება ქართლ-კახეთის აზნაურთა ოფიციალური სია, რომელიც გამოქვეყნებულია 1850 წელს სანკტ-პეტერბურგში გამოცემულ ეგრეთ წოდებულ „ბარხატნაია კნიგაში“ (ხავერდოვანი წიგნი):

აზნაურები: შაბურისძე (შაბურიშვილი), თურქესტანიშვილი, სააკაძე, საგინაშვილი, გაბაშვილი, მურვანიძე (მურვანიშვილი), ყორღანაშვილი, აბაზაძე, ფიცხელაური, გლურ-

1783 წელს შედგენილი „გაორგიევსკის ტრაქტატის“ თანდართული ნუსხა (ფრაგმენტი)

ჯიძე, კობიაშვილი, გა-
რაყანიძე, კორინთელი,
ჩერქეზიშვილი, მუსხელიშ-
ვილი, მელვინეთუხუცესი,
ფურცელაძე, ჩრდილელი,
გარსევანიშვილი, უთნელ-
იძე, მახათელი, ზარდიაშ-
ვილი, ზანდუკელი, არეშიძე
(არეშიშვილი), ჯომარჯიძე,
ჟურული, ოქრომჭედლიშ-
ვილი, ბერძენიშვილი, ალე-
ქსიძე-მესხიშვილი, ნახ-
უცრიშვილი, მახვილაძე,
რჩეულიშვილი, ქუმსიაშვი-
ლი, დავითაშვილი, იშხნე-
ლი, მიქელაძე, მიქელაშვილი,
ფანიაშვილი, მარკოზაშვი-
ლი, ორჯონიკიძე, საყვარელ-
იძე, ცალქალამანიძე, კა-
ლანტარიშვილი, უზნაძე,
კოტეტიშვილი, თავყელიშვი-

ლი, გრიგოლიძე, ფარესიშვილი, ელიოზიშვილი, მაღალაშვილი, თუხარელი, ქარ-
სიძე, ქადაგიძე, კვალიაშვილი, ბოჭორიძე, ეგაძე, აღსაბაძე, ლოლაძე, თულაშვილი,
ხმალაძე, სრესელი, მაჭავარიანი, ბასილაშვილი, ჩუბინაშვილი, ტატიშვილი, ძამ-
აშვილი, კობახიძე, ჯაფარიძე, ნამორაძე, ყიფიანი, გაბირეხაშვილი, კლიმიაშვილი,
ალიბეგაშვილი, დაფქვიაშვილი, ობლიძე, მადრაძე, ალექსიძე, დუჩიძე, დეკანოზიშ-
ვილი, წინამძღვრიშვილი, ქურდოვანიძე, იონათამაშვილი, მუქერიძე, გვარამაძე,
ჩივაძე, ჯანაშვილი, კარგარეთელი, ბაქრაძე, ბადრიაშვილი, ზედგენიძე, ქარუმიძე,
ყანჩელი, ჩიკოიძე, ლიპარტიანი, ზაალიშვილი, ციმაკურიძე, ანანიაშვილი, მამაცაშ-
ვილი, შატბერიაშვილი, ბეჟანიშვილი, ნათაშვილი, რატიშვილი, ქავთარაძე, მესხ-
იშვილი, რუსიშვილი, გოდაბრელიძე, ნაცვლიშვილი, ალხაზიშვილი, ნემსაძე, კორ-
ძაია, ლაშხი, ნიკოლაძე, ბაგრატიშვილი, თორთლაძე, ხანდამაშვილი, ბუჭყიაშვილი,
ავთანდილაშვილი, სანთლიკუდაშვილი, კეცხოველი, პეტრიაშვილი, გიჟიმყრელი,
გველესიანი, ბახუტაშვილი, სულხანიშვილი, მგალობლიშვილი, აბელიშვილი, იორა-
მიშვილი, ზალდასტანიშვილი, ხირსელი, პოპიაშვილი, ფისაძე, ვეზირიშვილი, ჯა-
ბადარი, ასლამაზიშვილი, ყარახანიშვილი, ყარაშვილი, არჯევანიძე, ოსიტაშვილი,
ჩარეჩიშვილი, ბურდიაშვილი, გვერდწითელი, ანთაძე, ნასიძე, რცხილაძე, ბანცურიშ-
ვილი, ყიასაშვილი, კეზელი, კალატოზიშვილი, სავანელი, ლომიძე, კვანჭახაძე, ჯა-
ვახიშვილი, მამუჩიშვილი.

1853-56 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დროს **გრიგოლ შაბურიშვილი** ყოფილა
მეგრელთა რაზმის ექიმი. მაშინდელი სამთავრობო გაზეთ „კავკაზის“ წყალობით შე-
მოგვრჩა მისი ორი ლექსი, რომელშიც ექიმი-პოეტი აქებს რუს მხედრობასთან ერთად
მეგრელების, იმერლების, ქართლელების, კახელების გმირობას: „რუსთ ქვეშევრდომ-
ნი მხედრობა მამაცობისა მქნელია, თავი შესწირონ მამულსა ყოველი ამის მცდელია“.

საინტერესოა, რომ რუსულენოვან გაზეთ „კავკაზში“ ეს ლექსები ქართული შრიფტით დაუბეჭდავთ.¹

1889 წელს ტყიბულში დაარსდა სააქციო საზოგადოება „ნახშირი“, 1890 წელს რუსეთის იმპერატორმა ამ საზოგადოების წესდება დაამტკიცა. ს/ს „ნახშირის“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი ცნობილ საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძესთან ერთად იყო მისი მეგობარი **სოლომონ შაბურიშვილი**.

მწერალი აკაკი ბაქრაძე თავის წიგნში „ნიკო ნიკოლაძე“ სიხარულით აღნიშნავს, რომ საზოგადოება „ნახშირის“ დამაარსებელი 6 კაციდან 3 ქართველიაო, ეს მით უფრო სასიხარულო იყო, რადგან იმ ხანებში თუკი ვინმე სამრეწველო საქმიანობას მისდევდა იყვნენ სომხები ან უცხოელები.

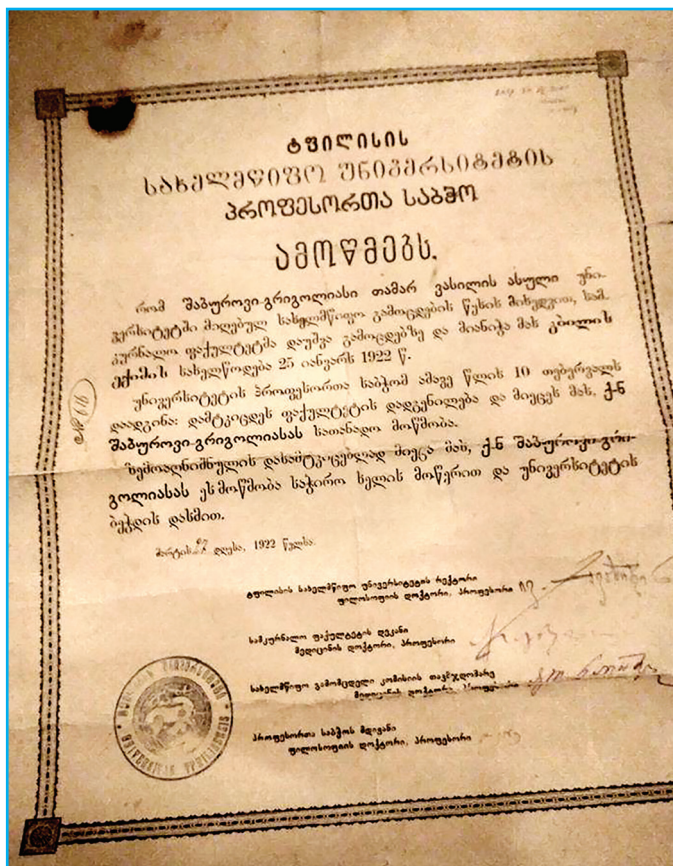
ს/ს „ნახშირის“ დამფუძნებლები იყვნენ:

1. ნიკო ნიკოლაძე (ქართველი),
2. სოლომონ შაბურიშვილი (ქართველი) შემდეგში ვიქტორია შაბუროვა (ქართველი, სოლომონ შაბურიშვილის ქვრივი).
4. იოსებ ალელიშვილი (ქართველი ვაჭარი, შემდგომში ალელიოვა),
5. იოსებ ბოგაჩი (ავსტრიელი),
6. მელიქ კაზარიანცი (სომეხი),
7. ნოვიანოვი (დაუდგენელი ეროვნების)²

1724 წელს მეფე ვახტანგ VI თავისი ამალით (1200 კაცი) რუსეთს გაემგზავრა, რათა მათი დახმარებით თავისი ქვეყანა უცხოელი დამპყრობლებისაგან გაეთავისუფლებინა, მაგრამ უშედეგოდ. ვახტანგ VI ასტრახანში გარდაიცვალა და იქვე, მიძინების ტაძარშია დასაფლავებული. რუსეთში მეფე ვახტანგ VI-ს **შაბურიშვილთა** ოჯახებიც გაჰყვა. მათი შთამომავლები იწოდებოდნენ მეფის კარზე დიდებულებად — **შაბუროვებად** და აღიარებულნი იყვნენ მოსკოვის გუბერნიაში მეფის კარის დიდებულებად.

გვარის გადაკეთება დაიწყო საქართველოშიც, ივანე ჯავახიშვილი ხელს აწერს ქალბატონ თამარ შაბუროვას (შაბურიშვილის) დიპლომს.

მარია გრიგოლის ასულ შაბუროვას თბილისის თავად აზნაურთა საბჭოს მიერ მიენიჭა დიდებულის წოდება.

1. კრებული „ლიტერატურული ურთიერთობანი“, ტ. II, თბ. 1969 წ.

2. აკაკი ბაქრაძე — „ნიკო ნიკოლაძე“ — თბილისი 2005 წ. გვერდი 171.

СВИДѢТЕЛЬСТВО

По указу ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЩЕСТВА, дан-
наго из Тифлискаго Дворянскаго Депутатскаго Собранія въ день
потомствованнаго августа Пирисской
Губернии. Григорія Будиславовича Шибурова
Сосна Александровича Шибуровой -

родился Марья Третьяковна Шабурова,
рожденная... 3 „Октября“ 1903 года, постановле-
нием Тифлисского Дворянского Депутатского Соборія, отъ
... 31 „Марта“ 1904 г., причислена къ роду
дворянъ Шабуровъ.

ВЫСЧАДНИК утверждёнъ въ семь достоинствъ 6-го Де-
кабря 1850 году по... тому, сему... при-
надлежащихъ по княжескимъ, дворянскимъ родамъ Грузинъ, подл.
№ 355 при семь с. вписанъ въ подл. въ „А“, часть дворянской
родословной книги Тифлисской губернии въ семь Соборіи „Ч“.
Мартъ 1855г. сего съ протокаль;
въ чемъ Тифлисское Дворянское Депутатское Собрание прописано
и приложеніемъ казённой печати удостоверяетъ. Надлежащимъ
срочнымъ сборомъ оплачено „31 Мартъ 1914 г. Р. Тифлиссъ“

Министр. Тополевский
Министр. Тополевский
На переписку Восточного Департамента
В. Т. Тополевский

თავი XIII

არაგვის ერისთავების გენეალოგია და გერბი

შაჰურძეების დინასტია :

ერისთავი შაჰურძისძენი:

- ❖ შანშე – დაახლ. XIII ს-ის შუა ხანები.
- ❖ ქუჭა – დაახლ. XIII-XIV ს-თა მიჯნა.
- ❖ ვარამ – დაახლ. XIV ს-ის პირველი ნახევარი.
- ❖ ვახტანგ – დაახლ. XIV ს-ის შუა ხანებში.
- ❖ მიქა – XIV ს-ის მეორე ნახ. – 1398 წ.
- ❖ [სურამელ ?] – 1403 წ.
- ❖ ნუგზარ – არაგვის ერისთავი დაახლ. 1419-1465 წწ.
- ❖ ვამიყ – არაგვის ერისთავი დაახლ. 1465-1494 წწ.

სიღამონიძეების დინასტია:

ერისთავი სიღამონიძეები

❖ ნუგზარი – 1580-1618	❖ გიორგი – 1687-1696 და 1703-1723
❖ ბაადური – 1618-1619	❖ ბაინდური – 1696-1703
❖ ზურაბი – 1619-1630	❖ ოთარ II – 1723-1727
❖ დათუნა – 1630-1634	❖ თეიმურაზი – 1727-1731
❖ ზაალი – 1634-1660	❖ რევაზ II – 1731 წ. ორი თვე
❖ ოთარ I – 1660-1667	❖ პაპუა – 1731-1732
❖ რევაზ I – 1667-1677	❖ ბარდიმი – 1732-1737
❖ იასონი – 1677-1687	❖ უთრული – 1737-1739
	❖ ბეჟანი – 1739-1743

არაგვის ერისთავთა გენეალოგია

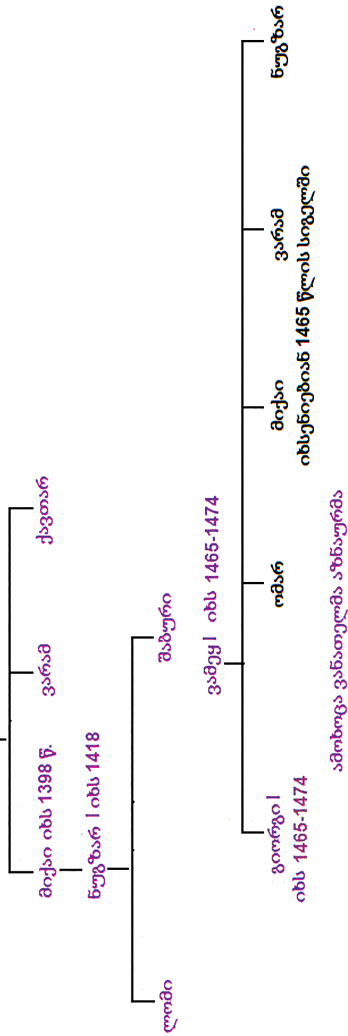
შანშე | XIII საუკ.

ვახტანგ | XIII საუკ.

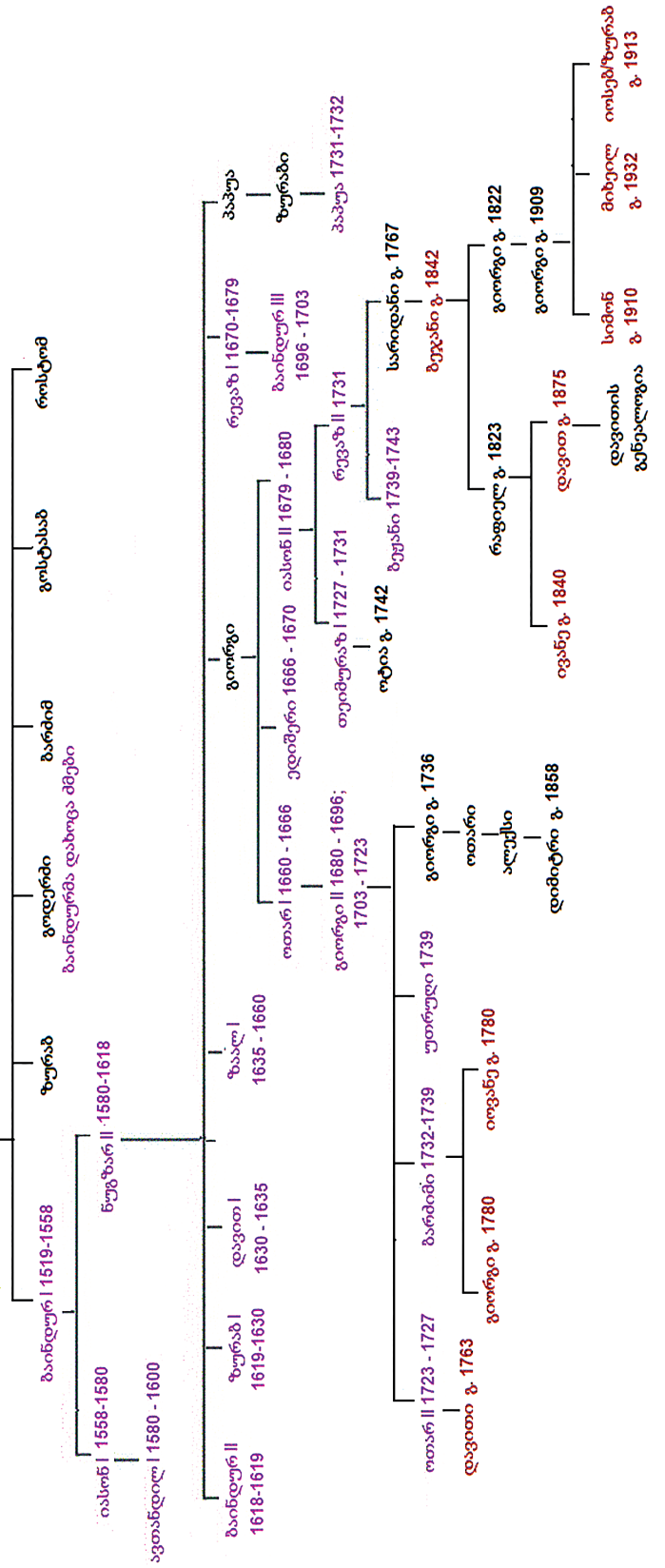
ვარამ XIV საუკ

ჰუჭი XIV საუკ

ვახტანგ XIV საუკ

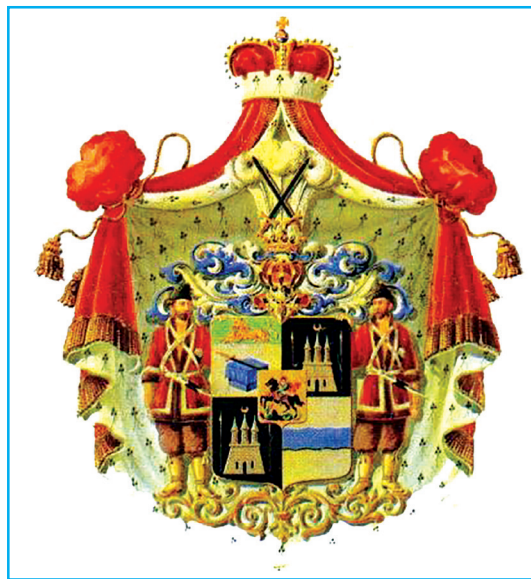
სიდიამონიძეები ვანათელი აზნაური

ძველი საქართველოს სახელმწიფო გერბებიდან ჩვენამდე მხოლოდ ბაგრატიონთა დინასტიის XVII საუკუნის გერბმა მოაღწია.

მეცნიერთა მოსაზრებით, საგვარეულო გერბები საქართველოში XVIII საუკუნემდე არასდროს ყოფილა. მიაჩნიათ, რომ მანამდე არსებობდა მხოლოდ პირადი ბეჭდები. საგვარეულო გერბები მხოლოდ რუსეთთან ურთიერთობის დროიდან ჩნდება. რუსეთის მიერ საქართველოს შეერთების შემდეგ ქართველ დიდებულებს გერბებს უმტკიცებდნენ რუსეთში, რაც რუსეთის თავადაზნაურობასთან ქართველთა უფლებრივ გათანაბრებაზე მიუთითებდა.¹

არაგვის ერისთავ სიღამონიძეების გერბში მეტად საინტერესოა ფიგურების, გერბის ბლაზონირებას დართული განმარტება: საქართველოს გერბიანი მცირე ფარი არაგვის ერისთავების საქართველოს სამეფო დინასტიასთან, ბაგრატიონებთან მოყვრობაზე მიუთითებს, მაგიდაზე დადებული ხმალი — ერისთავის გამემკვიდრეობითებულ წოდებაზე, შუბებით თანხლებული ციხე — სიმაგრე — საგვარეულოს წინაპართა სპარსელებთან ბრძოლებში გამოვლენილ სამხედრო გმირობასა და სიქველზე, ლაჟვარდის ტალღისებრი ქაშარი კი — მდინარე არაგვზე, რომლის ხეობის მფლობელნიც იყვნენ არაგვის-ერისთავნი და “...რომელის სახელწოდებიდანაც მომდინარეობს მათი გვარი, ქსნის ერისთავთაგან განსხვავებით“. გერბი რუსეთში ვახტანგ VI-ის ელჩობის დროს გადასახლებულ არაგველთა შტოს წარმომადგენლის პოლტაველ თავად მიხეილ ანდრეას ძე ერისტოვის სახელზეა გაცემული.²

არაგვის ერისთავ სიღამონიძეების გერბი

საშაპუროს (ვაგის) წმინდა ნიკოლოზის ეკლესია.

აღდგენილია კოტე არჩილის-ძე შაპურიშვილის მიერ 2001 წელს.

1. <http://ka.wikipedia.org/wiki/ქართული—ჰერალდიკა>

2. <http://www.heraldika.ge/index.php?m=839&sid=202>

თავი XIV

საშაბურო — არაგვის პრისტავების საგვარეო ტერიტორიის შემორჩენილი სახელწოდება

ისტორიამ, სამწუხაროდ, ვერ შემოგვინახა ზოგიერთი ქართველი დიდებულების უძველესი გვარი. აღარ არსებობს საგვარეულო ტერიტორიების აღმნიშვნელი სახელწოდებები: სამაჩაბლო, საციციანო, საბარათიანო და ა.შ. ასეთ ვითარებაში, ღვთის წყალობით, შემორჩენილია **შაბურიშვილების** ძირძველი გვარი და ადრე „პატარა ქვეყნად“ წოდებული ტერიტორიის აღმნიშვნელი სოფელი **საშაბურო**, რომელიც ყოველთვის გვახსენებს არაგვის პირველი და ყველაზე ძლიერი ერისთავ **შაბურიძეებს** და მათ საგვარეულო ტერიტორიას.

საქართველოში **შაბურიშვილთა** საერთო რაოდენობა ორას სულს აჭარბებდა, აქედან თბილისში 132, ღუშეთში 60, კასპში 7 და სხვა...¹

ამჟამად **შაბურიშვილები** ცხოვრობენ ღუშეთის რაიონში სოფელ **საშაბურო-ბაგაში**. სწორედ ამ ადგილიდან არიან წარმოშობილი ყველა **შაბურიშვილი** ღუშეთს, თბილისსა თუ სხვა რაიონში მცხოვრებნი.

უკვალოდ არ ჩაუვლია **შაბურიძეთა (შაბურიშვილთა)** პატარა გვარის თავდადებულ წინაპართა გარჯას, რამეთუ ერისთავობა თუ აზნაურობა, სამშობლოსათვის მარჯვედ მოქმედი ხმლისა და უსაზღვრო სიყვარულის სანაცვლოდ მეფეთაგან მხოლოდ რჩეულ ვაჟკაცებს ეძლეოდა... ერთგულება, პატიოსნება, სამართლიანობა, ვაჟკაცობა და თავდადების უნარი თაობიდან თაობას გენებით გადაეცემოდა ...

გარდასულ დღეთა დიდება და პატივი არც უახლოეს წარსულში დაჰკლებია **შაბურიშვილთა** ნიჭიერ და შრომისმოყვარე გვარს, რომლის წარმომადგენლებმაც ნათელი კვალი დატოვეს საქართველოს ისტორიაში.

ამჟამადაც მიუხედავად გვარის სიმცირისა **შაბურიშვილების** გვარს მრავალი საამაყო და სახელოვანი წამომადგენელი ყავს, რომლებიც კვლავ აგრძელებენ სახელოვანი წინაპრების გზას.

1. ა.სილაგაძე, ა.თოთაძე. „გვარ-სახელები საქართველოში“, თბ.1997წ. გვ.209

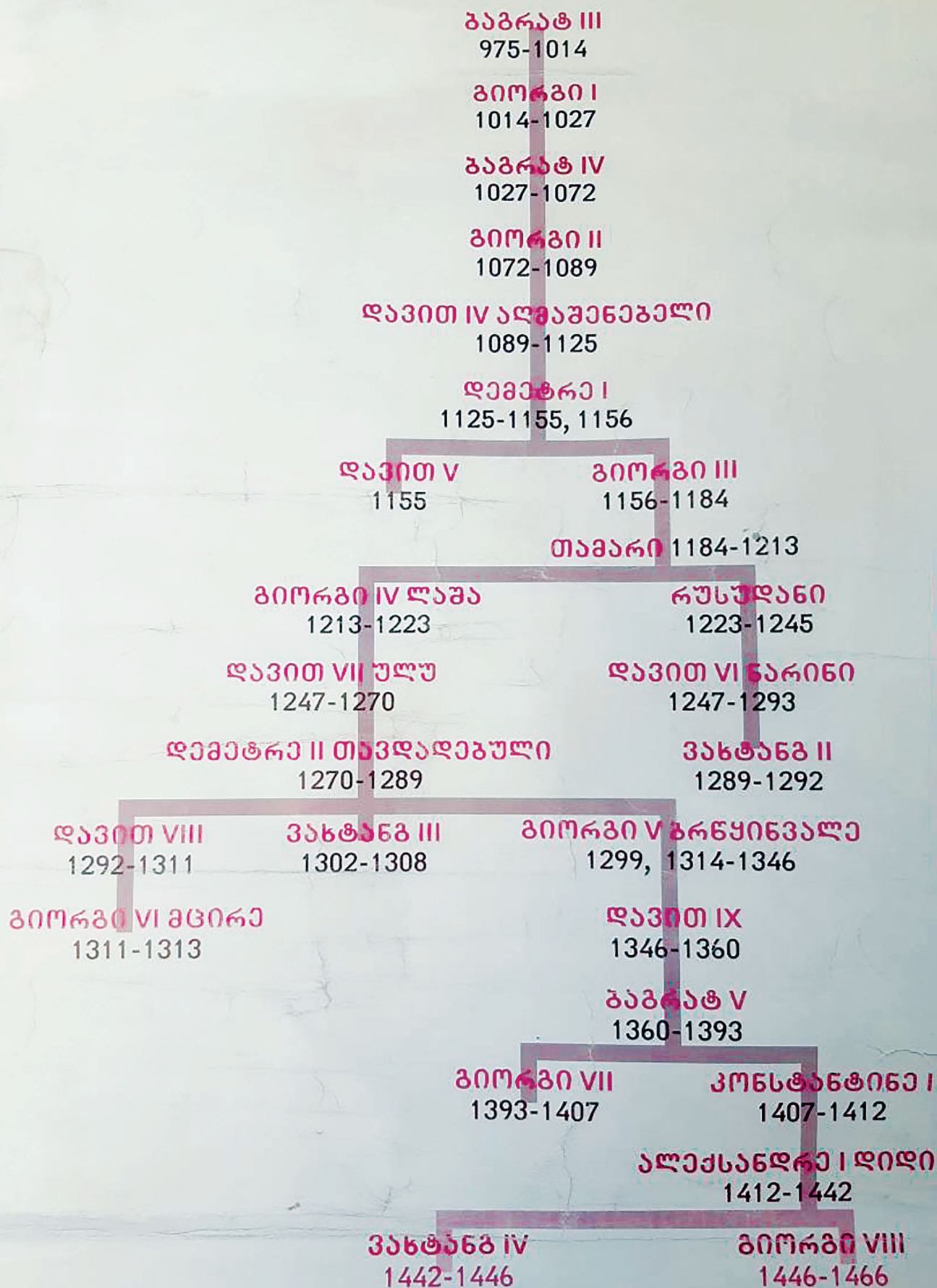
გოდორნის ღვთისმშობლის ეკლესია

**ღმერთმა დალოცოს და სიხარული არ მოაკლოს
დიდებულ და საამაყო არაგვის ერისთავების
შთამომავალ შაგურიშვილთა გვარს!..**

ერტიანი სუქარტველქს მეფეები

ოჯახის გენეალოგია

გთხოვთ, შეავსოთ თქვენი ოჯახის გენეალოგია.

ღმერთმა დაგლოცოთ!

	+	
↓		

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია— ტომი X, თბილისი, 1986წ
2. ქართულენოვანი და რუსულენოვანი ვიკიპედია.
3. ილია მაისურაძე „ქართული გეარსახელები,“ 1990წ.
4. ა.სილაგაძე, ა.თოთაძე „ გეარ-სახელები საქართველოში,“თბ.1997წ.
5. ბერი ეგნატაშვილი „ახალი ქართლის ცხოვრება,“ქ.ც.II. თბ.1959წ.
6. იოანე ბატონიშვილი „ ქართლის ცხოვრება.“ 1973 წ .ტომი IV
7. ივანე ჯავახიშვილი „ქართველი ერის ისტორია“ 1966 წ.
8. თედო ჟორდანი „ქრონიკები“ 1897 წ. ტ.II
9. საქართველოს ეროვნული არქივის მასალები.
10. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მასალები.
- 11.დ.გვრიტიშვილი „ფეოდალური საქ. ურთიერთობის ისტორიიდან“
12. ვახტანგ ითონიშვილი „არაგვი და არაგველები,“1989 წ.
13. ვახტანგ ითონიშვილი „ არაგვის ხეობა.“1986წ
14. ჯ.გვასალია, ადმ. საქ. ისტორიულ გეოგრაფიული ნარკვევები,“1983წ.
15. მარი ბროსე, „ ქართლის ცხოვრება,“ ნაწილი I.
16. პლატონ იოსელიანი „ქალაქ ღუშეთის აღწერა“
17. ალ. ფრონელი „ამბოხება კახეთისა,“ თბილისი, 1907 წელი.
18. „ ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი,“ თბილისი, 2007 წ.
19. შ.ჩხეტი „წილკნის სარგოს გარიგების წიგნი,“ ტ. II, 1925წ.
20. რ. ხუციშვილი, „უნგრულ-კავკასიური პრობლემა,“ 1994წ
21. იასე ცინცაძე, „რუსეთის ადრეფეოდალური სახელმწიფო“ 1968წგვ. 26
22. მ.ვადბოლსკი „საქართველოს ჰერალდიკური სიმბოლიკა“თბ.1980წ.
23. კრებული „ლიტერატურული ურთიერთობანი“ II, თბ. 1969 წ.
24. ე.თაყაიშვილი,„მასალა საქ. სტატ. აღწერილობისა XVIII ს,“ თბ. 907 წ.
25. რ.თოფჩიშვილი „საქ. ისტორიული დემოგრაფია“თბ. 2002წ.
26. რ. თოფჩიშვილი „საქართველოს თავად-აზნაურთა გვარები “2021.
27. კონსტანტინე გამსახურდია „დავით აღმაშენებელი“2012 წ გვ. 591
28. აკაკი ბაქრაძე — „ნიკო ნიკოლაძე“-თბილისი 2005 წ. გვერდი 171

პეგვრდები:

- orthodoxy.ge წმიდანთა ცხოვრება, წმიდა მეფე ვახტანგ III
- <http://heraldika.ge/index.php?m=839&newsid=202>.
- (<http://davitianni.wordpress.com/tag/aragvis-erisTavi/>) ([http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Georgian_dukes_\(eristavs\)_aragvis_erisTavebis_genealogia](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Georgian_dukes_(eristavs)_aragvis_erisTavebis_genealogia)).
- http://www.academia.edu/4259175/_2.
- http://www.batu.edu.ge/text_files/ge_file_276_1.pdf
- (http://kawikipedia.org/wiki/qarTuli_heraldika)
- (<http://davitianni.wordpress.com/tag/aragvis-erisTavi/>);
- (<http://burusi.wordpress.com/2010/02/18/davidagmashenebeli-2/>

დავით პარლამის - კმ შაბურიშვილი

დაბადების ადგილი - 01.07.1955 წ.
დუშეთი, სოფელი საშაბურო (ბაგა);

განათლება

1972 წ. თბილისის №123 საშუალო
სკოლა;

1979 წ. ი.ჯავახიშვილის სახელო-
ბის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ეკონომისტი.

სამუშაო გამოცდილება

- ❖ ფასების სახელმწიფო კომიტეტი
- ❖ ეკონომიკის სამინისტრო:
 - ფასებისა და ტარიფების განყოფილების უფროსი,
 - ფასების სახელმწიფო ინსპექციის უფროსის მოადგილე,
 - კონკურენციის სააგენტოს უფროსის მოადგილე.

მნიშვნელოვანი კვლევები:

- ❖ 2001 წ. ს/ს „თელასი,“ გამოვლენილი დანაშაულებრივი სქემა მიღებული უკანონო შემოსავლების შესახებ (კვლევებთან ერთად), რომელიც ძარცვავდა მომხმარებელს, სანქცია 95 მილიონი ლარი.
- ❖ 2006 წ. „საქართველოს მაგისტრალური გაზსადენით სომხეთში ბუნებრივი გაზის ტრანზიტისას გამოყენებული ტარიფები“ (პროფესორ ც. ბენაშვილთან ერთად). კვლევა გამარჯვებულად გამოცხადდა აშშ-ში (ვაშინგტონი) „ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის ცენტრის“ მიერ ჩატარებულ კონკურსში. კვლევით გაიშიფრა დანაშაულებრივი სქემა, რომლითაც მიზანმიმართულად აკოტრებდნენ გაზსადენს, რათა ზარალიანობის მოტივით რუსეთზე გაეყიდათ. კვლევამ საფუძველი გამოაცალა და ამერიკული მხარის აქტიური მხარდაჭერით შეაჩერა გაზსადენის რუსეთზე გაყიდვა.

გამოქვეყნებული შრომები

- ❖ 2009 წ. „ექსპორტის სტიმულირების სტრატეგია, როგორც ეკონომიკის სწრაფი განვითარების საფუძველი. წიგნში განხილულია იაპონიისა და აზიური ვეფხეების ეკონომიკის სწრაფი განვითარების მოდელი.

მონოგრაფია

- ❖ 2009 წ. „საქართველოს ექსპორტი და მისი სტიმულირების მნიშვნელობა ეკონომიკის სწრაფი განვითარებისათვის“- ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“ №3.

ISBN 978-9941-8-7398-0

9 789941 873980 >